کوردستان

حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران بڵاوی دەکاتەوە

www.kurdistanmedia.com

ژمارە ٨٨٠ | یەکشەممە ١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٣ _ ٦ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٤

دابینکردنی مافە نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی ئێرانێکی دێموکراتیکی فێدراڵدا

لە هەرکوێ تێرۆر هەبێت، کۆماری ئیسلامی لە پشتیەتی

پۆلیسی سوئێد ڕایگەیاندوە هێرشەکانی سەر باڵوێزخانەکانی ئیسرائیل لە سوئێد و دانمارک بە بڕیاری کۆماری ئیسلامیی ئێران کراون. پۆلیسی سوئێد دەڵێ کۆماری ئیسلامی بەکرێگیراو و جینایەتکارە خۆولاتییەکانی بۆ کردەوە تێرۆریستییەکانی بەکرێ گرتوە، ئەوەش لە ئاکامی لێکۆڵینەوە لە باندێکی تاوانبار دەست کەوتوە کە بە شێوەی نیابەتی پلانەکانی کۆماری ئیسلامییان جێبەجێ کردوە و لەلایەن پۆلیسی سوئێدەوە بە تاوانی کردەوەی تێرۆریستی دەسبەسەر کراون.

لێکۆڵینەوەی ناوەندە ئەمنییەتییەکانی ولاتانی ڕۆژئاوا دەریانخستووە کە ئەو شێوازە دەستی کۆماری ئیسلامیی ئاوەڵا کردوە هەتا هەم بە ئامانجەکانی بگات و هەم خۆی لە لێکەوتەی کردەوە تێرۆریستییەکانی ڕزگار بکات، بەڵام ناوەندەکانی هەواڵگریی ئەو ولاتانە توانیویانە شوێنپێی کۆماری ئیسلامی لە هەموو ئەو تێرۆر و کردەوە تێرۆریستییانەدا بدۆزنەوە. هەواڵدەریی ڕۆیتێرزیش بە پشتبەستن بە بەڵگەنامەی دادگاکان و ناوەندەکانی هەواڵگری باسی لەوە کردوە کە کۆماری ئیسلامی لە ساڵی ٢٠٢٠دا لانیکەم ٣٣ لە هەوڵی تێرۆریستی و ڕفاندنی دژبەرانیدا دەستی هەبووە.

ماکەی تێرۆر و شەڕئەنگێزی بەرەو لێواری داڕمان

◆ سەروتار

بەرەو کوێ؟

کەریم پەرویزی

چیرۆکی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست چیرۆکی ستەمکاری و بێدادی لەلایەک و ئەمنییەت و گەشەکردن لەلایەکی دیکەیە. ستەمکاری و بێدادی لە هەر شوێنێک هەبێ، ئەمنییەت و گەشەکردنی کۆمەڵگە لەوێدا کز دەبن، بەڵام دەسەڵاتدارە ملهوڕەکانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست پێچەوانەی ئەوە بیر دەکەنەوە!

ملهوڕانی وەکوو دەسەڵاتی پاڵەوی یان ڕێژیمی ئەسەد و بەعسی عێراقی و لەم چوار دەیەشدا ڕێژیمی کۆلۆنیاڵیستیی ویلایەتی فەقیهی، پێیان وایە بە زۆرەملێ و بە سەرکوت دەتوانن ئەمنییەتی خۆیان دابین بکەن و ئابووریی حکومەتەکەشیان بەرەوپێش ببەن؛ خۆ گەر ستەم و بێدادیشیان کرد، ئەوە لە پێناو دابینکردنی ئەمنیەتی و ئاسایشدا بووە! پێیان وا نییە کە دابینکردنی ئەمنیەتی درێژخایەن بە بەشداریی خەڵک دەکرێ و گەشەی ئابوورییش بۆ گەشەی ژیانی خەڵکە نەک دابینکردنی بوودجە بۆ حکوومەت و هێزە سەرکوتکەرەکانی!

هەر لەو ڕوانگەیەوە ڕێژیمێکی ستەمکاری وەکوو ڕێژیمی خومەینی- خامنەیی، تێزی ئەمنییەت و مانەوەی خۆی بەوە بەستووەتەوە لە ناوچە و دەرەوەی سنوورەکانی ئێران بەردەوام قەیران هەبێ تاکوو ئەمان وەکوو حاکمانی تاران، جەزیرەی ئەمنی ناوچەکە بن. هەم خەڵکی نێو سنووری ئێران لە ئاڵۆزیی ناوچە بترسن و بڵێن نامانەوێ ئەو ئاڵۆزییانە بێتە نێو ماڵەکەمانەوە و هەم ولاتانی ڕۆژاوایی و ئورووپا و ئامریکا لەوە نیگەران بن لە ڕۆژهەڵاتی پڕ ئاڵۆزیدا ئێرانی ئەمن و ئارامگرتوو نەشێوێ و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست یەکسەر نەبێتە دەریای نائارامی! هەر بۆیە تاران بەردەوام دەستی لە قەیران خوڵقاندن لە دەوروبەردا هەبووە و لە ترسی سەرهەڵدانی خەڵکی نێو ئێرانیش بووبێ، دەیەوێ لە دەرەوی سنوورەکانی دەستی لە تاواندا هەبێ تاکوو خەڵکی نێوخۆ چاوترسێن بێدەنگ بکا.

بڕگەیەکی دیکەی مێژووی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست لە ٧ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٣ هەڵدرایەوە و ئەم وەرزە نوێیە نەزمی نوێش بەدوای خۆیدا دێنێ. لە کاتێکدا کە ئاساییکردنەوەی پێوەندییەکانی ئیسراییل و ولاتانی عەرەبی بەڕێوە دەچوون، ڕێژیمی ئێران بۆ تێکدانی ئەو ڕەوتی ئارامکردنەوە و ئاساییکردنەوە، حەماسی هان دا تاکوو بە قیمەتی تێداچوونی خۆی و غەزە، پێشی ئەو ڕەوتە بگرێ و ناوچە کەوتە شەڕێکی لەناکاوی دیکەوە.

ڕووداوی ٧ی ئۆکتۆبر و ئەو تاوانانەی لە ڕۆژەدا ڕوویان دا، ڕای گشتیی ئیسراییلی بەتەواوی شڵەژاند. بەدوای ئەودا ڕۆژی دواتری حیزبوڵڵا دەستی کرد بە کاتیۆشا و مووشەک پێوەنان کە گوایە پشتیوانیی غەزە و کارەکانی حەماس دەکا! حووسیەکانیش جار جار مووشەک و درۆنێکیان بە ئیسرائیلەوە دەنا و گرووپەکانی سەر بە تارانیش لە عێراقەوە ناوە بە ناوە خۆیان تێکەڵی ئاڵۆزیەکان دەکرد! ڕێژیمی ئیسلامیی تارانیش بەڕاشکاوی باسی لەوە دەکرد کە پشتیوانی ئەو کارانەیە و چەک و پارەشیان پێ دەدا! خەونی ئاڵۆز و ترسناک و کابووسی ئیسراییلیەکان وەڕاست گەڕابوو! شەڕی مان و نەمان دەستی پێ کردبوو.

کۆماری ئیسلامی پێی وابوو بە هێزە دەسکردەکانی دەوری ئیسرائیلی داوە و وردە وردە لە نێو شەڕدا دەیتوێنێتەوە و خۆیشی لە دوورەوە ......

درێژە بۆ لاپەڕەی ٢

پارلمانی لیتوانی: سپای پاسداران ڕێکخراوێکی تێرۆریستییە

پارلمانی لیتوانی ڕۆژی پێنجشەممە، ١٢ی ڕەزبەر بە دەرکردنی بڕیارنامەیەک بە زۆرینەت دەنگی نوێنەران سپای پاسدارانی کۆماری ئیسلامیی ئێرانی وەک ڕێکخراوێکی تێرۆریستی ناساند. لەو ڕاگەیەندراوەدا هاتوە کە پارلمانی لیتوانی سپای پاسداران لەسۆنگەی پشتیوانی و تەیارکردنی گرووپە تێرۆریستییەکانی ناوچە، بە بارمتەگرتنی سیستماتیکی هاوولاتییانی بیانی بۆ باجوەرگرتن و هێرشە تێرۆریستییەکانی خستووەتە لیستی ڕێکخراوە تێرۆریستییەکانەوە.

لەو بڕیارنامەیەدا ئەوەش هاتووە کە کۆماری ئیسلامیی ئێران زیاتر لە ٤٥ ساڵە سیستماتیک نەیاران و دژبەرانی سەرکوت دەکات، سیاسەتی هەڵاواردنی لەدژی ژنان بەڕێوە بردوە و مافە سیاسی و مەدەنییەکانی خەڵکی ولاتی پێخوست کردوە و بە توندترین شێوە بەرسڤی ناڕەزایەتییەکانی خەڵکی داوەتەوە کە ئەو سەرکوتکردنە لە بزووتنەوەی ژینادا گەیشتە لووتکە. کۆماری ئیسلامیی ئێران دەرەوەستی بەڵێنەکانی خۆی لەسەر بنەمای بەرخام نەبووە، پەرەی بە پیتاندنی ئۆرانیۆم بە خەستیی زۆر داوە و هاوکارییەکانی خۆی لەگەڵ ئاژانسی نێودەوڵەتیی وزەی ئەتوم ڕاگرتوە، هەروەها دەستی سپای پاسدارانی بۆ هەموو تاوان و جینایەتێک لە دنیادا ئاوەڵا کردوە. بۆیە پارلمانی لیتوانی لەسەر ئەو باوەڕەیە سپای پاسداران ڕێکخراوێکی تێرۆریستییە و چالاکییەکانی هەڕەشە بۆ سەر ئەمنییەت و سەقامگیریی نێودەوڵەتییە

پارلمانی لیتوانی هاوکات دوای لە یەکیەتیی ئورووپاش کردوە سپای پاسداران بخاتە لیستی ڕێکخراوە تێرۆریستییەکانەوە و هەموو ولاتانی دێموکراتیکی بانگهێشت کردوە هەنگاو بۆ ناساندنی سپای پاسداران وەک ڕێکخراوێکی تێرۆریستی هەڵبگرن. ئەو بڕیارەی پارلمانی لیتوانی نیشانەی بەردەوامیی هەوڵە سیاسییەکان دژی کۆماری ئیسلامیین.

هەرەسهێنانی سیاسەتی ناوچەیی ڕێژیم کۆماری ئیسلامیی بەرەو هەڵدێر بردوە

شەڕی غەزە لەنێوان ئیسرائیل و حەماس لە ئێستادا شەڕێکی بەربڵاوی ناوچەیی لەنێوان ئیسرائیل و گرووپە نیابەتییەکانی کۆماری ئیسلامی لێ کەوتووەتەوە. خامنەیی بیری لەوە نەکردبۆوە کە لە بەردەوامیی ئەو شەڕەی لە ٧ی ئۆکتۆبری ساڵی ڕابردوو لەدژی ئیسرائیل هەڵی ئایساند، لە ماوەی ساڵێکدا سەرۆکی حەماس، سەرۆکی حیزبوڵڵا و سەدان فەرماندەی نیزامیی پایەبەرزی سپای پاسداران و گرووپە نیابەتییەکانی دیکەی لە دەست دەدا و ئاگری شەڕەکە خەریکە بە تەواوی لە خەرمانی خۆی بەر دەبێت. خامنەیی پێی وابوو دوای هێرشەکەی ٧ی ئۆکتۆبەر و تێکەڵچوونی نێوان حەماس و ئیسرائیل و بەدەمەوە هاتنی ناوەناوەی حیزبوڵڵای لوبنان، حوسییەکانی یەمەن و گرووپە شیعییەکانی عێراق، دەتوانێ دۆخەکە بۆ دیپلۆماسیی گوشار لەسەر ڕۆژئاوا بقۆزێتەوە و بەوە هەم دەروویەک بە ڕووی پەروەندەی ئەتومیی ڕێژیمەکەیدا بکاتەوە، هەم لەپێناو بەهێزکردنی پێگەی خۆی کۆمەڵە ئیمتیازێک لە ڕۆژئاوا وەردەگرێ؛ بەڵام بەسەر دۆخی پێچەوانەدا کەوتوە.

کۆماری ئیسلامی لەو شەڕەی هەڵیگیرساند، هەتا ئێستا نەکهەر هیچ دەسکەوتێکی نەبووە و ئاچمەز کراوە، نەک سوپاکانی لە لوبنان، فەلەستین و یەمەن لەبەریەک هەڵتەکاون؛ بەڵکوو بۆخۆیشی کیش دراوە. بە واتایەکی دی تەواوەتیی سیاسەتی ناوچەیی کۆماری ئیسلامی هەرەسی هێناوە و خەریکە ڕێژیم بەرەو لێواری داڕمان دەبات. ماوەتە ئاخۆ خامنەیی وەک خومەینی جامی ژارەکە فڕ دەکا، یان هەموو قەیرانەکان بەسەر خۆی و ڕێژیمەکەیدا وێران دەکات. لایەنێکی دیکەی ئەو شکستە بۆ کۆماری ئیسلامی ئەوەیە کە ڕێژیم هەتا ئێستا لەسۆنگەی نەبوون و لەدەستدانی ڕەوایی لە نێوخۆی ولات دەیهەویست بە بەکارهێنانی میلیشیا و گرووپە نیابەتییەکانی هاوکێشەکانی ناوچە و جیهان لە بەرژەوەندیی خۆی بگۆڕێ. بەڵام ئێستا بە تێکشکانی ئەم گرووپانە قووڵایی ستراتیژیی کۆماری ئیسلامییش هەرەسی هێناوە.

دکتۆرینی سەپاندن و ئاژاوەگێڕیی ڕێژیمی ئێران — ئازاد مستۆفی — ٣

دیکتاتۆر تەنیا، داماو و کلۆڵ! — ڕەزا دانشجوو — ٥

ڕۆژهەڵات و نیکرۆپۆلەتیکی دەوڵەت — د. ئەحمەد محەممەدپوور — ٧

دیپلۆماسی، شێوازێکی خەبات بۆ ماف و ئازادی — ناسر ساڵحیئەسڵ — ٨

بۆچی خەڵکی ئێران بە کوژرانی نەسروڵڵا خوشحاڵن؟ — مەنسوور مروەتی — ١٠

کوردستان
● ژمارە ٨٨٠
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٣ _ ٦ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٤

درێژەی سەروتار

بەرەو کوێ؟

.... تەنیا بە هەڕەشە و گوڕەشە و ناردنی پارە و چەک ئەمنییەتی خۆی دابین دەکا! ئەفسانەی لەنێوبردنی ئیسرائیل خەریک بوو لای سەرانی ڕێژیمی ویلایەتی فەقیهی وەراست دەگەڕا!

ئیسراییل لە بەرامبەردا هەنگاو بە هەنگاو دەیویست گرووپە دەسکردەکانی ڕژیم وەلا بنێ و ڕاستەوخۆ ڕووبەڕووی ڕژیمی تاران ببێتەوە. جارێکیان سوپای پاسداران لە نومایشێکی تۆڵەسەندنەوەدا سەدان مووشەک و درۆنی بە ئیسرائیلەوە نا و ئیسرائیلیش وەڵامێکی زۆر کورتی دایەوە. بەڵام حیکایەتەکە تازە گەیشتبووە قۆناخی تێکهەڵچوونی ڕاستەوخۆی ڕێژیمی تاران لە کردەوەکانی! بەڵام ڕێژیمی ویلایەتی فەقیهی لێی تێ نەگەیشتبوو و وایان دەزانی هەر وەک جارانە! ئەم جارە ئیسرائیل ڕاستەوخۆ لە تاران عەمەلیاتی کرد و سەرۆکی حەماسی کوشت، دواتریش سەرۆکی حیزبوڵڵای کوشت و هەندێ لە فەرماندەکانی سوپای پاسدارانیش لەگەڵی! ئیدی شەڕ گەیشتە قۆناخێکی نوێ: ئایا ڕێژیمی تاران خۆی تێوە دەگلێنێ یان خۆی لێ دوور دەگرێ و هێزە دەسکردەکانی بەتەنیا دێڵێتەوە؟

ئێوارەی یەکەم ڕۆژی ئۆکتۆبری ٢٠٢٤، چەند ڕۆژ پێش لە ساڵوەگەڕێ ٧ی ئۆکتۆبر و یەک شەو دوای دەسپێکی هێرشی زەوینیی ئیسرائیل بۆ سەر باشووری لوبنان، ڕژیمی تاران ئەمجارە بە فەرمانی شوڕای ئەمنییەتی ڕێژیم و بە قەولی خۆیان بە هاوبەشیی هەموو هێزە چەکدارەکانی وەکوو سوپا و ئەرتەش و وەزارەتی دیفاعیش! ٢٠٠ مووشەکی بالستیکیان بە ئیسرائیلەوە نا و دوای نزیک بە ١٢ دەقە، مووشەکەکانی گەیشتنە ئیسرائیل! ئەمە کرانەوەی درگایەکی نوێی ئاڵۆزییەکانی نێوان ئیسرائیل و ڕێژیمی ئێران بوو!

ڕێژیمی ئێران هەرچەند ئەمجارەش پێش لە هێرشەکە ئامریکا و ڕووسیەی ئاگادار کردبوو و لەو سۆنگەیەوە ئیسرائیل خەسارەتی زۆری وێ نەکەوت، بەڵام سنوور بەزێندرابوو و مووشەکی بالستیک بە ئیسرائیلەوە نرابوو! تەواوی ناوچە و جیهانیش شایەتی ئەو کارە بوون!

ڕێژیمی خامنەیی دوای ئەو هێرشە مووشەکییە لەباتی بەقەولی خۆیان (بازدارندگی)ی خۆیان دابین کردبێ و ئەمنییەتی ڕێژیمەکەیان چووبێتە سەر، ڕێک بەپێچەوانەوە ئەمنییەتی ڕێژیمەکەیان دابەزیوە و بەشێکی زۆری خەڵکی ئێران سیمای نزیکی شەڕی نێوان ئێران و ئیسرائیلیان هاتە بەرچاو و لایەنگرانی ڕێژیم لەباتی هەست بە ئەمنیەت، ترسی لەنێوچوونی ڕێژیمیان لێ نیشت. خامنەیی هاتە نوێژی هەینی تاکوو دڵی لایەنگرانی بداتەوە و بە حیزبوڵڵا و حەماس و حوسیەکان و گرووپەکانی سەر بە تاران لە عێراق و سووریە بڵێ کە سەری ئەژدیهای تیرۆر لە تاران، هەر زیندووە و پشتیان دەگرێ، بەڵام ئەویش وەک جاران قسەی بۆ نەدەهات و قڕخەی تێکەوتبوو! مەرگ و نەمانی ڕێژیمەکەی بەچاوی خۆی دەبینی گەر دۆخەکە توندتر بکاتەوە! هەر بۆیە وێڕای هەندێ دروشم هەوڵی دا شتەکان بخاتە خانەی لۆژیک و مەنتقەوە! بەپێی لۆژیک و مەنتقی ویلایەتی فەقیهیش پاراستنی نیزام لە واجبترین واجیبەکانە! بۆیە ئیدی بەڵێنی لەنێوبردنی ئیسرائیلی نەدا

دوای ئەمە چ دەبێ؟ ناوچەکە بەرەو کوێ دەچێ؟ نەزمی نوێ چۆناوچون دەبێ؟ پرسیارێکی گرنگە کە ڕەنگە وەڵامی بەو ئاسانییە نەدۆزرێتەوە، بەڵام زۆریش درێژە ناکێشێ تاکوو بە چاوی خۆمانە وەڵامەکەی ببینین چوونکە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست لە کوڵان تێپەڕیوە و پرژەی ئاگر بڵاو دەکاتەوە و هەر بۆیە دوێنێ حەسەن نەسروڵڵا دەیگوت پێکەنینی ئیسرائیل دەکەین بە گریان، ئەمڕۆ خۆی تێدا چووە و حیزبووڵاش کەوتۆتە گیانەڵڵا! ڕەوتی ڕووداوەکان لەسەر ئەوەی کە ئێمە بگەینە وەڵامی هەرە دروست ڕاناوەستێ!

ئەوەی دیار و ڕوونە، ئیسرائیل لەم بڕگەیەدا وەڵامێکی هێرشە مووشەکیەکەی تاران دەداتەوە، جا وەڵامێکی سنووردار بێ یان هەرچی، بەڵام وەڵامێک دەبێ کە جیهان دەرکەوتە و ئاگرەکەی ببینن! دوای ئەوە تەواوی فۆکۆسی ئیسرائیل لەسەر لوبنانە و ڕەنگە عێراقچیی وەزیری دەرەوەش چووبێتە لوبنان تاکوو بەشکوو لەگەڵ فەرانسە و ئامریکا ساتوسەودایەک بکات و بە ئاگربەسێک حیزبولڵا لە فەوتان بپارێزێ، بەڵام ئیسرائیل ئەمنییەتی درێژماوەی باکووری دەوێ و ئەوە تەنیا بە چەکداماڵینی حیزبوولا دەکرێ!

پرسێکی گرنگ لەم بەینەدا ئەوە نییە کە ئایا کۆماری ئیسلامی بە ساتوسەودا و هێرشی نومایشیی هەماهەنگکراو، خۆی دەپەڕێنێتەوە یان نا، پرسی گرنگ ئەوەیە بە ١٢ دەقە مووشەکی بالستیکی سوپای پاسداران گەیشتە نێو خاکی ئیسرائیل! جا گەر هێرشەکە وای دابنێی هەماهەنگکراو نەبێ و لەباتی سەری جەنگی، کڵاوەی ناوکیی پێوە بێ، ئاکامی هێرشی مووشەکیی لەوبابەتە بۆ ئیسرائیل چ دەبێ؟ خۆ گومبەزی ئاسنین و قەڵماسکی داوود کە سیستمی پاراستنی ئیسرائیل لە هێرشی مووشەکین، گەر مووشەکی بالستیکی بە کڵاوەی ناوکی لە ئاسمانی تێلاویڤ دەر بکەوێ، ناتوانن لێی بدەن چوونکە ئەو کات بە ئاسمانەوە بۆمبی ناوکی تەقێندراوەتەوە بەسەریاندا و تیشکی ڕادیۆئەکتیڤ ناوچەیەکی زۆرتر لەنێو دەبا! ئەو مەترسییە چی لێ دەکەن؟ وێدەچێ وەڵامی پرسیارەکەمان لە نێو دڵی ئەم تەسویرەدا حەشار دراوە.

کۆماری ئیسلامی و ئاشتەوایی، مەحاڵە مەحاڵ

عومەر باڵەکی

ماوەیەک لەوە پێش کۆبوونەوەی کۆڕی گشتی ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان پێک هات. بەپێی ڕەواڵ نوێنەری وڵاتانی ئەندامی ئەو ڕێکخراوە بەپێی بەرنامەیەک کە بۆیان داڕێژراوە لە نۆرەی خۆیاندا لەسەر پرسە جیاوازەکانی جیهان بەگشتی و لەسەر سیاسەت و هەڵوێستی دەوڵەتەکانی خۆیان بەتایبەتی وتار دەدەن.

بەشێک لە وتاری پزیشکیان، سەرکۆماری ئێران باس لە سیاسەتی ڕەسمیی کۆماری ئیسلامی ڕوو بە جیهان بوو، بەڵام بەشێکی زۆری لە قسەکانی سەرکۆماری ئێران هەروەک جاران دروشمی نێوبەتاڵ بۆ جوانکردنی ڕوخساری نیزامی کۆماری ئیسلامی، ئەویش بە تایبەتی لەسەر پرسە نێوخۆییەکانی ئێران بوون. دیارە هەر لەجێدا بەپێی ڕابردووی جەنابی سەرکۆمار لە کۆماری ئیسلامیدا بۆخۆیشی باوەڕی بەو قسانە نەبوو کە کردنی و دەیزانی ئەوەی دەیڵێ پێچەوانەی دۆخە ڕاستییەکەی ئێران و کۆمەڵگەی ئەم وڵاتەیە.

پزیشکیان لە وتارەکەیدا باسی لەوە کرد خەڵکی ئێران بۆیە دەنگیان پێ داوە چونکی هەڵگری دروشمی "یەکبوونی نیشتمانی-وفاق ملی" بووە و لە درێژەی قسەکانیدا گوتی ئەم دروشمە هاوسەنگە لەگەڵ فەرمانی خوای گەورە لە قورئاندا. لێرەدا پرسیار لە ئاغای پزیشکیان ئەوەیە لەسەر چ بنەمایەک دەتوانرێ لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی حکوومەتی مەزهەبیی ئێراندا "وفاق ملی" پێکبهێندرێ، لە حاڵێکدا بەپێی ئەسل و بڕگەکانی قانوونی بنەڕەتیی کۆماری ئیسلامی و کار و کردەوەکانی ئەو نیزامە لە ماوەی ٤٥ ساڵی ڕابردوودا زۆرینەی خەڵکی ئێران لە مافە نەتەوایەتی و تەنانەت بنەڕەتییەکانیان بێبەش کراون. لە وڵاتێکدا کە یەک مەزهەب و یەک زمان و یەک کولتوور بە قانوون بەڕەسمی کرابن و هەموو ئیمکاناتی حکوومەت لە گەشەکردن و پەرەپێدانی ئەواندا بن و هەموو مەزهەب و زمان و کولتووری نەتەوەکانی دیکە پشتگوێ خرابن و سەرکوت کرابن؛ چۆن دەتوانرێ باس لە "وفاق ملی" بکرێ.

ئاغای پزیشکیان دەبێ ئەوە باش بزانن لە وڵاتێکی وەک ئێراندا کاتێک دەکرێت دروشمی پێکهێنانی "وفاق ملی" بەرز بکرێتەوە کە نیزامی دەسەڵاتدار لە تاران، لە قۆناخی یەکەمدا قەبووڵ بکا ئەم وڵاتە فرە نەتەوەیە و لە قانوونی بنەڕەتیی ئێراندا دان بە مافە نەتەوایەتیەکانی ئەو نەتەوانە دابندرێ. لە قۆناخی دووهەمدا حکوومەت خۆی لە بەرانبەر هەموو خەڵکی ئێراندا بە بەرپرسیار بزانی و مافی هاووڵاتیبوونی تاکەکانی کۆمەڵگەی ئێران بەپێی پێوەرەکانی جیهانی سەردەم بپارێزی. بەڵام هەروەک هەمووان دەزانن لە کار و کردەوەکانی کۆماری ئیسلامی لە ماوەی ٤٥ ساڵی ڕابردوودا هیچ کام لەوانەی لەسەرەوە باس کران نەک لەلایەن دەسەڵاتدارانی تارانەوە دانیان پێدانەنراوە، بەڵکوو بە شێوازی جۆراجۆر و سیستماتیکیش پێشێل کراون.

خۆ ئەگەر نەگەڕێینەوە بۆ ساڵانی ڕابردووی کۆماری ئیسلامی و تەنیا ئەو ماوە کەمەی سەرکۆماریی پزیشکیان بە نموونە وەربگرین، لە ماوەی شەش مانگی یەکەمی ساڵی ٢٠٢٤دا زیاتر لە ٢٥١ کەس بە بڕیاری دەزگای دادی ئەم ڕێژیمە ئێعدام کراون کە ٥٣کەسیان کورد بوون. بە سەرنجدان بە کارنامەی غەدر و زوڵموزۆریی ٤٥ ساڵەی کۆماری ئیسلامی لە گرتن و زیندانیکردنی جیابیران، ئێعدامە بەکۆمەڵ و بەردەوامەکان، هەڵاواردن و سەرکوتی مافی کەمایەتییەکان، بەفیڕۆدانی سامانی وڵات بۆ ئامانجی دەسەڵاتداران و هتد بەڕوونی بۆمان دەردەکەوێ ئەو حکومەتە نە لە توانای‌دایە و نە باوەڕی وایە بیهەوێ "وفاق ملی" پێک بێنێ. بۆ نوێترین نموونەش لە نابەرپرسایەتیی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی دەرحەق بە خەڵکی ئێران دەتوانین ئاماژە بە تەقینەوەی کانگای خەڵووز لە پارێزگای خوراسانی باشوور بکەین کە لەو ڕووداوەدا بەداخەوە زیاتر لە ٥٠ کرێکاری ئەو کانگایە بوونە قوربانیی کەمتەرخەمی بەرپرسانی ئەو نیزامە و گیانیان لەدەست دا؛ لە کاتێکدا ڕێژیم لەبری قایمکاریی شوێنی کارکردنی ئەو کرێکارانە و بردنەسەری ستانداردەکانی پاراستنی گیانی هاووڵاتیانی خۆی بە میلیارد دۆلار خەرجی تەیارکردنی میلیشیاکانی بە مووشەک و درۆن دەکات. بێگومان ڕووداوی لەو بابەتە لەهەر وڵاتێکی پێشکەوتوو و دێموکرات ڕووی دابا، بیجگە لە لێکۆڵینەوەی ورد لە ڕووداوەکە و دیتنەوەی هۆکارەکانی ڕوودانی ئەو کارەساتە، حەتمەن وەزیری پێوەندیدار دەستی لەکار دەکێشایەوە و کۆمەڵگە بە چاوی کۆستێکی نیشتمانی چاوی لەو ڕووداوە دەکرد. بەڵام لە نیزامی کۆماری ئیسلامیدا بەرپرسان زۆر بە سادەیی بە سەر مەرگی ٥٠ کەسدا تێپەڕین کە بە کرێکاری بەخێوکەری بنەماڵەکانیان بوون. کەچی لە هەمان کاتدا دەسەڵاتی مەزهەبیی ئێران بۆ کوژرانی "حەسەن نەسروڵڵا"،سەرۆکی حیزبوڵڵا پێنج ڕۆژ ماتەمینی گشتی لە ئێران ڕادەگەیەنی.

بەو خوێندنەوە کورتە دەبێ بە ئاغای پزیشکیان بگوترێ وێژمانی "وفاق ملی"ی جەنابت هەر لە قالبی دروشمدا دەمێنێتەوە و ئەم ئامانجە ناتەبایی جەوهەریی لەگەڵ بنەماکانی ڕێژیمەکەی هەیە، مەگەر ئەوەی نیزامی کۆماری ئیسلامی بڕووخێ و نیزامێکی دێموکراتیک و باوەڕمەند بە پاراستنی مافەکانی مرۆڤ بەپێی پێوەرە جیهانییەکان جێی بگریتەوە و ئەوکات دەکرێ باس لە "وفاق ملی" لە ئێراندا بکرێ.

پزیشکیان بۆ ئەوەی لە کۆبوونەوەی کۆڕی گشتی نەتەوە یەکگرتووەکاندا خۆی لە ڕاستییەکانی کۆمەڵگەی ئێران دەرباز بکا، لە وتارەکەیدا زۆرتر ئاماژەی بە ئەرکی پێغەمبەرانی دینیی کرد و گوتی: "پێغەمبەرەکان لەلایەن خواوەندەوە ڕاسپێردران کە بێ لە بەرچاوگرتنی "ڕەنگ، نیژاد، ڕەگەز و زمان" دادپەروەری لە کۆمەڵگەی ئینسانیدا پەرە پێ بدەن و ئەو بایەخانە سەقامگیر بکەن." ناوبراو لە کاتێکدا سیسیمی سیاسیی وڵاتەکەی بەپێی ئەو بایەخانە دەگرت کە خۆی یەکێک لەو بەرپرسانەی ڕێژیمە پشکی سەرەکیی لە هەموو سیاسەت و کارنامەی ڕەشی کۆماری ئیسلامیدا پێ دەبرێت. ئەو هەر لە سەرەتای هاتنەسەرکاری کۆماری ئیسلامی و لە قۆناخی جۆراوجۆردا و بە پلە و بەرپرسایەتیی جۆراوجۆر بەشداریی لە سیاسەتەکانی ڕێژیم و جێبەجێکردنیدا کردوە. ئاغای پزیشکیان کە بەپێی ڕابردووی کاریی خۆی چەند دەورە ئەندامی مەجلیسی شوڕای ئیسلامی، هەروەها وەزیری کابینەی حەسەن ڕووحانی بووە و ئێستاش پۆستی سەرکۆماریی لە ئەستۆیە، دەبێ باش ئاگاداری نێوەڕۆکی قانوونی بنەڕەتیی ئێران بێ و ئەوە بزانی لە ئێرانی ژێر دەسەڵاتی نیزامی کۆماری ئیسلامیدا بە قانوون ڕێگری لە بەڕێوەچوونی دادپەروەری دەکرێ و جیاوازی دەکرێ لە نێوان "نیژاد، ڕەگەز و زمان"دا.

کێ هەیە نەزانێ و نەیبینێت کە ڕۆژانە هێزە ئەمنییەتییەکانی ئەو نیزامە بە ناوی قانوونەوە مافە کۆمەڵایەتی، سیاسی و ئابوورییەکانی گەلانی ئێران بە کۆ و بەتاک پێشێل دەکەن. هەمووان دەزانن ماوەی ٤٥ ساڵە کەمایەتییە نەتەوەییەکان (کورد، بەلووچ، عەرەب...) وکەمایەتییە ئایینییەکان مافەکانیان پێشێل دەکرێ و بە شێوازی جۆراوجۆر دەچەوسێندرێنەوە.

بۆیە ئاغای پزیشکیان دەبێ دڵنیا بێ کە بە ڕەچاوکردنی ئەم شێوازە لە بەڕێوەبردنی وڵات کە دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی گرتوویانەتە پێش، بە خاترجەمی ڕاسپاردەی پێغەمبەرانی خوا کە پەرەپێدان و سەقامگیریی دادپەروەرییە لە کۆمەڵگەی ئێراندا جێبەجێ نابی و جێ ناگرێ.

پزیشکیان لە درێژەی وتارەکەیدا باس لە هۆکاری سەرهەڵدانی شەڕ و ناکۆکییەکان لە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتیدا دەکا و دەڵێ "کاتێک ئاشتی و ئەمنییەت لە جیهاندا سەقامگیر دەبێ کە مافی هەموو ئینسانەکان، نەتەوەکان وکۆمەڵگەکان لە چوارچێوەی دادپەروەری و ویژداندا ڕەچاو بکرێ." ئەو قسەیە لە خۆیدا قسەیەکی دروست و بەجێیە. بەڵام ئاغای پزیشکیان ئێستا نوێنەرایەتیی دەسەڵات و حکومەتێک دەکا کە کار و کردەوەکانی چ لە نێوخۆ و چ لە دەرەوەی ئێران لە ماوەی ٤٥ ساڵی ڕابردوودا بوونەتە هۆکاری نائەمنکردنی ناوچەکە بە گشتی و وڵاتی ئێران بە تایبەتی. نموونەی زیندوو بۆ ئەو بابەتە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە کە ماوەی ٤٥ ساڵە دەسەڵاتدارنی کۆماری ئیسلامی بە چاوی ئەمنییەتییەوە لێی دەڕوانن. ئەوە لە حاڵێکدایە گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە سەرکەوتنی ئینقلابی ئێران بەدژی ڕێژیمی پاشایەتی ڕۆڵی بەرچاوی هەبووە، بۆیە دوای ڕووخانی نیزامی پاشایەتی گەلی کورد چاوەڕوان بوو لە سیستمی نوێ دەسەڵاتدارەتیی ئێراندا مافەکانی دەستبەر بن. بەڵام وەڵامی داواکارییەکانی گەلی کورد لەلایەن حکومەتی ئیسلامییەوە بە فیتوای جیهاد لە دژی درایەوە. دوای ئەو فیتوایە شەڕ بەسەر گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستاندا سەپێندرا و هەتا ئێستاش ئەو شەڕە بەردەوامە. بۆیە لێرەدا ڕوو لە ئاغای پزیشکیان دەکەین و دەڵێین ئەگەر خۆت و نیزامەکەت باوەڕتان بە دادپەروەری و ئینساف و ویژدان هەیە، بۆ دەستەبەرکردنی ئاشتی و ئارامی لە دنیادا دەبوایە لە نێوخۆی ئێران هەنگاوتان بۆ ئەو بابەتە هەڵگرتبایە

ناوبراو لە بەشێکی دیکەی قسەکانیدا بۆ چارەسەرکردنی پرسی فەلەستین باس لە گشتپرسی دەکا و ڕوو دەکاتە فەلەستینیەکان و دەڵێ "گەلی فەلەستین لە هەر جێگایەکی ئەو جیهانەدا دەژین پێویستە بە گشتپرسی بڕیار لەسەر چارەنووسی خۆیان بدەن." گشتپرسی بۆ دیاریکردنی چارەنووسی نەتەوە بندەستەکان بە فەلەستینیەکانیشەوە باشترین ڕێگایە، بەڵام ئەوەی جێگای سەرسووڕمان و لە هەمان کاتدا جێگای پرسیارە ئەوەیە سەرکۆماری حکوومەتی ئیسلامیی ئێران مادام بەڕێوەچوونی گشتپرسی بۆ دیاریکردنی چارەنووس بە گەلی فەلەستین بە ڕەوا دەزانێ، چۆنە هەر هەمان ڕێکار بۆ نەتەوەیەکی ٤٠میلیونیی وەک نەتەوەی کورد نەک بە ڕەوا نازانی، بەڵکوو بە کردەوەیەکی دوژمنکارانەشی دادەنێ. هاوکات لە هەر پارچەیەک لە کوردستان گەلی کورد بیهەوێ بەشێوەیەکی ئاشتیخوازانە بۆ بڕیاردان لە چارەنووسی خۆی گشتپرسی بکا، پێش هەموو لایەنێک و بە هەموو شێوازیەک تەنانەت بە داسەپاندنی شەڕیش بووبێ دژایەتیی دەکا و لێرەدایە دووڕوویی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی بەتەواوی دەردەکەوێ.

سەرکۆماری حکومەتی ئیسلامی ئێران کاتێک باسەکەی دێتە سەر وڵاتانی ناوچەکە داوا لەو وڵاتانە دەکا ناکۆکییەکان وەلا بنێن و دەست لە کێبەرکێ پەرەپێدانی چەک و تەقەمەنی هەڵبگرن و ناوچەکە دوور بگرن لە ناکۆکی و زیادەخوازی و کردەوەی تێرۆریستی. ئاغای پزیشکیان لە حاڵێکدا ئەو قسانە دەکا ماوەی ٤٥ ساڵە نەک گەلانی ئێران بەڵکوو دەوڵەتانی دراوسێی ئێران بە دەست ئاژاوەنانەوە و دەستتێوەردان لە کاروباری نێوخۆی ئەو وڵاتانە و دروستکردنی هێزی میلیشایی و کردەوە تێرۆریستیەکانی نیزامی کۆماری ئیسلامیی ئێران دەناڵێنن.

هەرچەند سەرکۆماری ئێران لە وتارەکەی خۆیدا لە کۆڕی گشتیی نەتەوە یەکگرتووەکان ویستی بە ناردنی هیندێک پەیامی لێڵ بۆ دنیای دەرەوە ئەوە بڵێ کۆماری ئیسلامیی ئێران لەو قۆناخەدا دەیهەوەی بە ڕوانگە و ستراتیژییەکی دیکە لەگەڵ دەوڵەتانی ناوچەکە و ڕۆژئاوایی تەعامول بکا، بەڵام مێژووی ٤٥ ساڵی دەسەڵاتداریەتیی کۆماری ئیسلامی و ستراتیژی هەناردەکردنی شۆڕشی ئیسلامی بۆ دەرەوەی سنوورەکانی ئێران پێمان دەڵێ ئەو جۆرە قسە و لێدوانانە تەنیا لەو کۆڕ و کۆبوونەوانە لە زمانی بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی بۆ جوانکردنی ڕوخساری کۆماری ئیسلامی دەگوترین، دەنا لە مەیدانی کردەوەدا هەرگیز بەدی نایەن.

کوردستان
ژمارە: ٨٨٠
١٥ی ڕەزبەری ١٤٠٣ _ ٦ی ئۆکتۆبری ٢٠٢٤

دکتۆرینی سەپاندن و ئاژاوەگێڕیی ڕێژیمی ئێران

ئازاد مستۆفی

دکتۆرینی دەسەڵاتی ڕەهای ویلایەتی فەقیهـ لە ئێران وەک بینایەک وایە کە هێمای تۆتالیتاریزمە، بێگومان لە مێژوو و ساڵنامەی دیکتاتۆرییەتدا تۆمار کراوە. ڕێژیمی ئێران لەژێر دەسەڵاتی دکتۆرینی سەپاندن و ئاژاوەگێڕیدا، سیاسەتێکی بۆ پاراستنی دەسەڵات دارشتوە، ئەمەش بڕبڕەی پشتی ئازادی و مرۆڤایەتیی هەژاندوە. ئەگەر جۆرج ئۆروێل (١٩٥٠-١٩٠٣) بتوانێت ئێرانی هاوچەرخ ببینێت، بەدڵنیاییەوە لە دیستۆپیای ساڵی ١٩٨٤دا دەنگدانەوەیەکی ترسناک دەدۆزێتەوە. ئێران لەژێر دەسەڵاتی تیۆکراتی خۆیدا، عەقیدەی دەسەڵاتی ڕەها دەچێنێت کە ڕەگ و ڕیشەی لە لێکدانەوەیەکی ڕەق و پاوانخوازانەی ئیسلامی شیعەی دوانزە ئیمامی داکوتاوە. لە سەرووی ئەم سیستەمەدا دەسەڵاتی خامنەیی کەسایەتییەکی نیمچە خودایی لە سەرووی یاساکانەوە کە وتەی بۆ نارەزایەتیدەربڕین نابێ. ئەم پێکهاتە هەرەمییە ئەگەری کۆنترۆڵکردنی یەکگرتوو بەسەر کارەکانی حکوومەتدا دابین دەکات کە هەموو بڕیارێک، هەموو سیاسەتێک، لەم دەسەڵاتە باڵایەوە سەرچاوە دەگرێت و لە ڕێگەی پلەبەندیی دامەزراوەکانی کۆنترۆڵ و چاوەدێرییەوە ڕەنگ دەداتەوە. ڕێژیمی ئێران تەنیا حوکمڕانی ناکات. ئاواتەخوازە عەقڵەکان لە شێوەی میلیشیایەکدا قاڵب بکات و دڵەکان بەجینایەتەکانی خامنەیی تەسلیم بکات. ڕیکلامەکان لە هەموو شوێنێک هەن و لە هەموو ماڵێکدا لە ڕێگەی میدیای دەوڵەتی و مزگەوت و سیستەمی پەروەردەوە بەدوای بینەردا دەگەڕێن. ئەم پڕوپاگەندەی بێباوەڕی بە چەمکەکانی ئازادیخوازان و یادکردنەوەی ژیان و شکۆمەندکردنی دەستێوەردان لە وڵاتانی جیهان لە هەموو شوێنێکدا هەیە، بووەتە هۆی ئەوەی کە ئاگرێک لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا دروست بکات. ویلایەتی فەقیە ترس و ناسیۆنالیزمی ئێرانی – شیعەی کردووەتە ئامرازێک بۆ یەکخستنی لایەنگران و بریکارەکان لەژێر ئاڵای گومان و ڕق و کینەدا.

هێزە سەرکوتکەرەکان ئامرازی تیرۆرن

هەموو دیکتاتۆرێک بۆ جێبەجێکردنی فەرمانەکان و پاراستنی حوکمڕانی تیرۆر پێویستی بە گرووپی تیرۆریستیی ڕێکخراو هەیە. لە ئێران ئەم جینایەتە لەلایەن سوپای پاسداران و بەسیجەوە بەڕێوە دەچێت. پاسەوانە ڕاهێنراو و چەکدارەکان بۆ بەرگریکردن لە خامنەیی، تەنیا لە ڕۆڵی سەربازییدا سنووردار نین، دزەیان کردووەتە نێو هەموو بەشەکانی کۆمەڵگەی ئێرانەوە، هەر لە ئابوورییەوە تا سیاسەت، هەواڵگری و ئاسایشی ناوخۆ و مافیایەکی ترسناکیان پێکهێناوە کە سەرکردایەتییەکەی ئەوان سەرپەرشتی دەکەن. بەسیجییەکانیش بەنۆرەی خۆیان ئەو خۆبەخشانەن کە لە بواری ئایدۆلۆژیاوە ڕێکخراون. زۆرجار گەنجن و وەک بەشێک لە ئەرکەکانیان ڕاهێنراون بۆ سیخوڕیکردن بەسەر هاووڵاتیان و سەرکوتکردنی خۆپێشاندانەکان و تیرۆر. بوونیان بیرهێنانەوەی چاودێری هەمەلایەنە و سزای حەتمی ئەو کەسانەیە کە دەوێرن تەحەدای ڕێژیمی دەسەڵاتی ئایینی ئێران بکەن. بەکارهێنانی توندوتیژیی بێسنوور لەلایەن ئەم هێزانە بە سەرۆکایەتی و سەرپەرشتی خامنەیی سەلمێنراوە. نارەزایەتیدەربڕینی مەدەنیانە بەشێوەیەکی سیستماتیک سەرکوت دەکرێن. دەستگیرکردنی نایاسایی و دەستبەسەرکردن بەبێ دادگاییکردن، ئەشکەنجەدان و لەسێدارەدان لە شوێنی گشتیی هەموو ئەو شێوازانەن کە بۆ سەرکوتکردنی ئۆپۆزسیۆن لەلایەن هێزی سەرکوتکەرەوە بەکاردەهێنرێن. لە ڕێژیمی ئێراندا توندوتیژی بووەتە زمان و میتۆدی پەیوەندی نێوان دەسەڵات و خەڵک. هەر باتۆم و فیشەکێ لەلایەن هێزە سەرکوتکەرەکانەوە، بێتوانایی حکوومەتی داگیرکەر لە وەڵامدانەوەی داواکارییە مەدەنییەکانی هاووڵاتیانیدا پشتڕاست دەکاتەوە. ئەو سەرکوتەی ئەمڕۆ دەیبینین شەڕی کۆڵان بەکۆڵان و ئاشکرای بەڕێوەبەرانی دەسەڵاتی ئێرانە بەدژی خەڵکی خۆیان کە هەموو ڕۆژێک تاوانکارییەک ئەنجام دەدەن و هەرگیز لە مێژوودا دەستدرێژکارێک وەها دڕندەیی و بێڕەحمی بەرامبەر بە خەڵکی ئەم خاکە نەکردووە.

سێبەری سیخوڕیی حکوومەت و زانیاری لەسەر خەڵک

هەر لە سەرەتای ڕۆژانی شۆڕشەوە، دامودەزگا ئیتلاعاتییەکان و ئەمنیەتییەکانی ڕێژیمی ئێران، بەکەڵکوەرگرتن لە سادەیی و باوەڕی ئایینیی خەڵک و ساختەکاریی و فریوەکانی ئایەتوڵڵا خومەینی، پیلانیان لەنێوان سیاسییە جیاوازەکاندا دروستکرد و ئەو ڕەوتانەی دژی خومەینی بوون، لەناویان بردن و توانیان سیستەمێکی سیخوڕیی بەرفراوان لە وڵات دابمەزرێنن. دامەزراوە ئەمنییەکان بە بوودجەیەکی بێسنوور و تۆڕێکی چڕ لە زانیاریدەر و ئامێری سیخوڕی، بە ئاسانی دەتوانن بەدواداچوون بۆ هەموو گۆشەیەکی تاریکی ژیانی خەڵک بکەن. ئەدای دامودەزگا ئەمنیەتییەکانی ڕێژیم لە ماوەی چل ساڵی ڕابردوودا بووەتە هۆی ئەوەی کە سیخوڕی لەسەر پەیوەندییەکان بکرێن، جموجۆڵی ڕێبەرانی سیاسی تەنانەت ئەوانەی کە لە چوارچێوەی ڕێژیمدا سەربەخۆن، چاودێری دەکرێن و چالاکییەکانی هاووڵاتییانیش بەوردی چاودێری و ئەرشیف دەکرێن. ئینتەرنێت، ئەم کەرەستەی ئازادی و زانیارییە، بووەتە گۆڕەپانی شەڕ لە ئێراندا کە ڕێژیم یاسای خۆی تێدا دەسەپێنێت. ماڵپەڕەکان فیلتەر دەکرێن، تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان سانسۆر دەکرێن و بلۆگەر و چالاکوانان دەڕفێنرێن و زیندانی دەکرێن. سۆشیال میدیا کە لە شوێنەکانی دیکە کۆی کراوەیی و ئاڵوگۆڕی بیروڕایە، لە ئێران تەڵەیەکە و هەر کلیکێک دەتوانێت ببێتە هۆی دەستگیرکردنی کەسێکی بێتاوان. تەنانەت ئاشکراکردنی بەرپرسانی گەندەڵی ڕێژیمی ئێران لەلایەن ڕۆژنامەنووسانەوە لە سۆشیال‌میدیا دەبێتە هۆی گرتن و ڕاگرتنی نایاسایی ڕۆژنامەنووسانی بوێر و ئازا و چاونەترس کە هەوڵ بۆ ژیانێکی تەندروست دەدەن.

تێکشکاندنی دیموکراسی و مافی مرۆڤ

دیموکراسی، ئازادی و بەشداری، مافی گەلانی غەیرە فارس و دابەشکردنی دەسەڵاتی زۆرەملێی حکوومەتی ناوەندی، هەڕەشەیەکی ڕاستەوخۆیە بۆ سەر ملهوڕی قووڵ و مێژوویی ئێران. لە ڕوانگەی سیستەمی پاشایەتی و هەروەها ویلایەتی فەقیەوە و بێگومان شای پێشوو و ڕێژیم و دەزگای حوکمڕان هەرگیز هیچ هەڵەیەک ناکەن و هەر تاوانێک کە ئەنجامی بدات، بە بچووکترین نارەزایەتی، بە خوێن خنکێنراوە. هەڵبژاردن کاتێک ئەنجام دەدرێت کە بە وردی ئەندازیاریی لەلایەن خامنەییەوە بۆ کرابێت بۆ ئەوەی سەرکەوتنی کاندیدەکانی دڵسۆز بۆ ناوبراو مسۆگەر بکرێت. هەر نارازییەک بوێریی دەرکەوتنی هەبێت، بەشێوەیەکی سیستماتیک پەراوێز دەخرێت یان زیندانی دەکرێت. مافی مرۆڤ کە بنەمای بنەڕەتی کۆمەڵگە دادپەروەرەکانە، لەژێر پێ دەنرێت. لە ڕوانگەی ویلایەتی فەقیهەوە، ئازادیی ڕادەربڕین چەمکێکی بێگانە و ئازادی ڕۆژنامەگەری دیاردەیەکی وەهمییە. ڕۆژنامەنووسانی سەربەخۆ هەراسان دەکرێن و زیندانی دەکرێن و دەکوژرێن. ژنان و کچان، گەلانی غەیرە فارس، پەیڕەوانی ئایینە شیعەکانی غەیرە اثنی عشر و هتد، هەموویان بەدەست هەڵاواردنێکی سیستماتیکییەوە دەناڵێنن و بوونیان بۆ نەزمی ستەمکار تەحەدایە. ڕێژیمی ئێران لە هەوڵەکانیدا بۆ ئەوەی کۆنترۆڵی تەواوەتی هەبێت، خۆی لە هیچ توندڕەوییەک بەدوور نەگرتووە. بێسەروشوێنکردن، دادگاییکردنی ڕواڵەتی و بەبێ بنەما و پارێزەر، لەسێدارەدانی کاتی، هەموو ئەم کردەوانە بەناوی "ئاسایشی نیشتمانی" ئەنجام دەدرێن. "دادگای ئینقلاب" کە سیستەمێکی جیایە لە دەسەڵاتی دادوەری و داواکاری گشتی، لەلایەن دامودەزگا ئەمنییەکانەوە سەرپەرشتی و ئاڕاستە و کۆنترۆڵ دەکرێت، ئەو شوێنەیە کە دادپەروەری لە قوربانگەی ستەمکاریدا قوربانی دەکرێت.

سەپاندن و ئاڵۆزی‌نانەوە توخمی مانەوەی ئایوتەڵڵاکان

ئایەتوڵڵاکان لە ئێران، بەگرنگیدان بە ئەدای محەممەدڕەزا شا و ڕێبازی ئەو بۆ درێژەدان بە دەسەڵاتی پاشایەتی، هەروەها ئەدای بەشێک لە سەرانی وڵاتانی عەرەبی لە ڕۆژانی شۆڕشی بەهاری عەرەبیدا، وەک تونس، میسر و جەزائیر، دەزانن حکومەتەکەیان پڕە لە قەیران و ستەم و سەرکوتی توندوتیژی، بە خوێنڕشتنە کە دەمێنێتەوە و گرنگ نییە خەڵک ئەم دەسەڵاتە قبوڵ بکات یان نا، بەشداری هەڵبژاردن بکات یان نا، چونکە بنەمای وڵاتەکە لەسەر کۆنترۆڵکردنی هاووڵاتیان و شارۆمەندان دامەزراوە بۆیە شەرعیەتیان هەیە. ئەوەی لە شەڕی نێوخۆیی سووریە ڕووی دا، زیاتر لە ٥١١ هەزار کەس بەهۆی ئەو بەرمیلە سووتێنەرانەی کە کەوتە سەر خەڵکی مەدەنی کوژران. میلیۆنان کەس بریندار و زیندانی کران. زیاتر لە ١٢ میلیۆن کەسیش ئاوارە بوون بەڵام ئەسەد دیسانەوە بانگهێشتی کۆبوونەوەی لووتکە کرا و پێشوازی لێکرا. بۆیە ڕێژیمی ئێران کە لەسەر زەوی و ئاسمانی سووریە خۆی تاقی کردووەتەوە، تا دەتوانێت بەردەوام دەبێت لە سەرکوتکردن و بارودۆخی نێوخۆییەکەی و ژیان و گوزەرانی چینی هەژاری بەهیچ شێوەیەک بۆ گرنگ نییە. ئەزموونی چاکسازی لە یەکێتی سۆڤیەتدا بە دارمان کۆتایی هات بۆیە خامنەیی کە گوێڕایەڵی پوتینە، دەزانێ "آزموده را آزمودن خطاست". بەشێوەیەکی گشتیی لە کۆمەڵگایەکدا کە هێزی سەرکوتکەر تێگەیەنراوە بکوژە بۆ ئەوەی مووچە وەربگری و بەڕێوبەرە داراییەکەی گەندەڵی دەکات نەکا لە کاروان وەدوا کەوێ و هەموو ئەمانەش لەوەوە سەرچاوە دەگرێت کە "سیاست ما عین دیانت ما است" ناتوانین دڵخۆش بین بە چاکسازی نێوخۆیی و بێگومان ئەم کۆمەڵگە پێویستی بە شۆڕشێکی بنەمایی و هەمەلایەنەیە.

دکتۆرینی ڕێژیمی ئایەتوڵڵاکان لە بواری پەیوەندییە نێودەوڵەتییەکاندا، هەر لە ڕۆژی یەکەمەوە دەسەڵاتی ڕەها بووە. وتنەوەی درووشمی هەناردەکردنی شۆڕش بۆ جیهان واتە سەرکوتکردنی خەڵکی مەدەنی بەس نییە و قووڵایی ستراتیژی قەڵغانکردنی "محور مقاومت"ە بۆ قوربانیکردنیان لەبەردەم ئێران. ڕێژیمی ئێران تەماحی ناوچەیی و نێودەوڵەتیی هەیە کە ئامانجی بڵاوکردنەوەی مۆدێلی پاوانخوازانەی شیعەگەرییە لە دەرەوەی سنوورەکانی. ئێران شۆڕش و ئایدۆلۆژیای خۆی لە ڕێگەی میلیشیا شیعەکان و گرووپە چەکدارەکانی وەک حیزبوڵڵای لوبنان، حەشدی شەعبی عێراق، فاتمیون، زەینبیون و حوسییەکانی یەمەن هەناردە دەکات. ئەم گرووپانە بە فەرمی بوونەتە درێژکراوەی تاوانەکانی سوپای قودس و ڕۆڵی سەرەکی لە توندوتیژی و ناسەقامگیری لە ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا دەگێڕن و بەردەوامن. درووشمی ئایەتوڵڵاکان لە ناوچە ئەمەیە: من ئاژاوە و قەیران دەنێمەوە واتە هەم. لەئاستی نێودەوڵەتیدا ڕێژیمی ئێران خەریکی دیپلۆماسی ورووژێنەرە و لە ئیمکاناتی حکوومەت بۆ تیرۆرکردنی نەیارانی سیاسی لە چوار گۆشەی جیهان کەڵک وەردەگرێت. پلانی ناوکی ئێران سەرەڕای لێکتێگەیشتننامەکان و گەمارۆکان، هێشتا خاڵی سەرەکی ناکۆکی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بەتایبەتی وڵاتانی ڕۆژئاوایی لەگەڵ ئێرانە. بەدواداچوون بۆ چەکی کۆمەڵکوژ، کە ئێران ناوی گەشەپێدانی ئاشتیخوازانەی لێناوە، خواستی بەدەستهێنانی گوشارێک بۆ دەسەڵاتی پتر و هەڕەشە ئاشکرا دەکا و بەمجۆرە دەسەڵاتی نێوخۆیی و پێگەی دەرەکی خۆی چەسپاندووە.

بەرخۆدان بەردەوامە

بەڵام سەرەڕای ستەمی لەڕادەبەدەر و پاسدار و هێزی جینایەتکار، ڕۆحی بەرخۆدانی ئازادیخوازانە لەنێو نەتەوە چەوساوەکان لە ئێران و بەتایبەت لەنێو کورد، بەلووچ، گیلەک و... هتد هەرماوە. بزووتنەوە نارەزایەتییەکان کە بەبیانووی جۆراوجۆر لە سنوورێکی ناوچەیی و هەندێکجاریش سەرانسەری دێنەئاراوە، هەرچەندە بەشێوەیەکی خوێناوی سەرکوت دەکرێن بەڵام بە ڕێکخستنێکی نوێ و بنەڕەتیتر دەردەکەون، ئەمەش بەڵگەی ئیرادەی خۆپێشاندەرانە بۆ داوای مافەکانیان. ئافرەتان، گەنجان، ڕۆشنبیران، کرێکاران، خانەنشینەکان، هەموو ئەم چین و توێژانەی کۆمەڵگە، لەهەمانکاتدا ئازایەتی بۆ تەحەدای ڕێژیم دەدۆزنەوە. لە خۆپێشاندانەکانی ساڵی ٢٠٠٩ کە بە بزووتنەوەی سەوز ناسراوە و نارەزایەتییەکان بەرامبەر بە گرانبوونی نرخی بێنزین، تا دەگاتە شۆڕشی قووڵ و شکۆمەندی ژینا و هەروەها نەورۆز (١٤٠٣ هەتاوی /٢٧٢٤ کوردی)ی حەماسی کوردستان؛ کۆمەڵگەیەک لە ئیرادە و بوێریی خۆدەنوێنێ کە ئامادەیە ڕووبەڕووی ستەم بۆ داهاتوویەکی باشتر ببێتەوە. بەڵام ڕێژیمی ئێران لە ڕێگەی دکتۆرینی دەسەڵاتی ڕەها و سەرکوتی دڕندانە و چاودێریی هەمەلایەنە هەوڵ دەدات کۆنترۆڵی خۆی بەسەر ئەو خەڵکەدا بپارێزێت کە تامەزرۆی ئازادیین. بە لەژێرپێنانی دیموکراسی و مافەکانی مرۆڤ، هەوڵی دەستەبەرکردنی هەژموونی بێ مشتومڕ دەدات، بەڵام لەم گەمەی دەسەڵات و ترسەدا، زۆرجار هێزی خۆڕاگری مرۆڤ و بانگەوازی حەتمی ئازادی بە کەم دەزانێت. ئەو خاکەی ئایەتوڵڵاکان داگیریان کردوە بە دژایەتی و خەباتەکانیەوە ئەو ڕاستییەی تێدایە کە تەنانەت لە قووڵترین تاریکیدا، تیشکێکی ئومێد هەیە. ئایندە نادیارە، بەڵام تا ئەو کاتەی دەنگێ بۆ بەرزکردنەوە، دەستێ بۆ یەکگرتن و دڵێ بۆ هیوا لێدەدات، خەبات بۆ ئازادی و دیموکراسی و مافی گەلانی غەیرە فارس بەردەوام دەبێت. ڕێژیم دەتوانێت جەستە و دەنگەکان لەناو ببات بەڵام هەرگیز ناتوانێت ڕۆحی بەرخۆدانی مرۆڤ کە عەدالەت و کەرامەتی خۆشدەوێت لەناو ببات.

٦ی ڕەزبەر لە جەنگەی بزووتنەوەی ژینادا

کوردستان و زۆرێک لە شار و ناوچەکانی ئێران چەند ڕۆژێک بوو لە شێوازێکی نوێ و مودێرن و مەدەنیدا ئەزموونی بزووتنەوەیەکی جەماوەری و گشتگیریان دژبە دیکتاتۆرییەتی کۆماری ئیسلامی دەکرد. چەخماخەکە لە کوردستانەوە لێ درابوو، ناوی ژینا، ئەو کچە بێتاوانەی کوردستان کە لە تاران و بەدەستی هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم کوژرابوو لە سەرر بزووتنەوەکە نرابوو: بزووتنەوەی ژینا. کوردستان پێشەنگایەتیی بزووتنەوەیەکی ئەمڕۆیی و مودێرنی دەکرد، کوردستان کەوتبووە سەر زار و زمانان و کورد ڕەمزی ئەم بزووتنەوەیە بوو. لە تاران و شارەکانی دیکەی ئێرانەوە خەڵک پشتیوانییان لە کوردستان دەکرد و دەیانگوت؛ "ئەگەر تاران ببێتە کوردستان، ئێران دەبێتە گولستان". درووشمی سەرەکیی بزووتنەوەکە "ژن، ژیان، ئازدی" بوو کە لە شەقامەکانی کوردستانەوە پەلی هاویشتە شوێنەکانی دیکەی ئێران و دوای چەند ڕۆژ گشت وڵاتان و کوڕ و کۆمەڵە نێونەتەوەییەکانی گرتەوە.

کورد و کوردستان چەقی ئەم بزووتنەوە جەماوەرییە بوون؛ بەپێچەوانەی سیاسەت و ئیستراتیژیی و عەقڵییەتی ڕێژیمی دژیگەلیی کۆماری ئیسلامیی ئێران کە زیاتر لە چوار دەیە بوو کاری لەسەر خەوشدارکردنی ڕوخسار و نێوەرۆکی پرسی کورد و بزووتنەوە مافخوازانەکانی دەکرد، خەڵکی ئێران بە هەموو پێکهاتەکانیەوە، بە ئەرێنی لە کورد و کوردستانی دەڕوانی، کە ئەمیان بۆ کۆماری ئیسلامی قابیلی قبووڵ نەبوو.

لەلایەکی دیکەوە حیزبەکانی کوردستان یەکگرتووانە و هاودەنگ و هاوهەڵوێست لە چوارچێوەی ناوەندی هاوکاریی حیزبەکانی کوردستانی ئێراندا، هاندەر و پشتیوانی شۆڕشگێڕانی سەر شەقامەکانی کوردستان بوون. بزووتنەوەی ژینا بە شێوەیەکی تەواو شارستانیانە دەچووە پێش و ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ بەربەرینتر دەبۆوە و پشتیوانیی زیاتری لێ دەکرا.

کۆماری ئیسلامیی ئێران کە پێگەی بەرزی کوردستان و حیزبەکانی لە بزووتنەوەی ژینادا، شێت و هاری کردبوون، پەنای بردەوە بەر ژوورە ڕەشە ئەمنیەتییەکانی و هەمدیسان بە ڕێکاریی هەمیشەیی ئەزموونکراو کە خەوشدارکردنی بزووتنەوەی کوردستانە، پیلانی بۆ بەلاڕێدابردنی بیروڕای گشتیی خەڵکی شار و ناوچەکانی دیکەی ئێران لەسەر کوردستان داڕشت. ڕێژیم بە کۆدڕەمزی "تجزیه طلبی" هێرشی تەبلیغیی دژبە بزووتنەوەی ژینا دەست پێ کرد و بەردەوام دەیگوتەوە کە "ئەم ئاژاوەیە بە پیلانی ئیستکباری جیهانی و هاندانی حیزبە جیاییخوازەکانی کوردستان" سەری‌هەڵداوە! ئەم سیاسەتانەی کۆماری ئیسلامی بۆ خەڵک ئاشنا بوون و خەڵکی ئێران نەتەنیا گوێیان نەدانێ، بەڵکوو زیاتر لە ڕۆژانی سەرەتایی بزووتنەوەکە پشتیوانیی خۆیان لە کوردستان دەربڕی.

حیزبەکانی کوردستان هەموو هەوڵێکیان ئەوە بوو بزووتنەوەکە بە ڕەوتێکی مەدەنیانەی بە دوور لە توندوتیژیدا هەنگاو بنێت و هیچ بیانوویەک نەدرێتە دەست هێزە سەرکوتکەرەکانی ڕێژیم. لەم پێوەندییەدا کاک مستەفا هیجری بەرپرسی ناوەندی بەڕێوەبەریی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران، لە پەیامێکی تایبەتدا داوای لە خەڵکی کوردستان کرد خۆ لەهەر توندوتیژییەک بپارێزن و بەبێ ئەوەی بیانوو بدەنە دەست دەزگای سەرکوتی ڕێژیم، بە شێوەیەکی شارستانیانە درێژە بە نارەزایەتییەکانیان بدەن. بەڵام کۆماری ئیسلامی کە چاوی بەرایی دیتنی پێگەی کوردستان و لایەنە سیاسییەکانی کوردستانی لەم بزووتنەوەیەدا نەدەدا، پلان و پیلانی ئەوە بوو ڕێڕەوی بزووتنەوەکە بە ئاقارێکی دیکەدا ببات و بیکاتە بیانوو بۆ سەرکوت و پەلاماردانی بزووتنەوەکە. ئەوە بوو کاتژمێر ١٠ی پێشنیوەڕۆی ڕۆژی ٦ی ڕەزبەری ١٤٠١ی هەتاوی و لە کاتێکدا ١٢ ڕۆژ بەسەر دەسپێکی بزووتنەوەی ژینادا تێدەپەڕی، هێرشێکی هەمەلایەنەی مووشەکیی کردە سەر بنکە و بارەگانی حیزبەکان لە باشووری کوردستان. لە ئاکامی ئەم هێرشە تێرۆریستییەی کۆماری ئیسلامیدا کە کەمپە مەدەنییەکان و قوتابخانەی منداڵانیشی گرتەوە، وێڕای شەهید و برینداربوونی دەیان پێشمەرگە و تێکۆشەر سیاسی، قوتابخانە بەسەر منداڵاندا وێران بوون و ژنی دووگیان بە کۆرپەڵەوە گیانیان لێ ئەستێندرا.

ڕێژیمی کۆماری لە ڕێگای ئەم هێرشە جینایەتکارانەی خۆیەوە بۆ سەر حیزبەکان و بەتایبەت بۆسەر حیزبی دێموکرات کە لە مانگی دواتردا چەند جاری دیکەشی بەدوادا هات، ئەگەر لەلایەک دەیهەوێست بیروڕای گشتیی خەڵکی ئێران لەسەر بزووتنەوەکە بەلاڕێدا ببات و بە جۆرێکی دیکەی پێناسە بکات، لەلایەکی دیکەوە ڕاست ئامانجی ئەوە بوو مەیدانی ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ خۆی کە نێوخۆی وڵات و شەقامەکانی ئێران و کوردستان بوون، بگۆڕێ بۆ جۆرێکی دیکە لە ڕووبەڕووبوونەوە کە لەودا باشتر دەستی بۆ سەرکوت و بەلاڕێدابردنی بزووتنەوەکە ئاوەڵا بێت. بەڵام بە خۆشییەوە هەم خەڵکی کوردستان لە نێوخۆی وڵات و لەسەر شەقامەکان و هەم حیزبە سیاسییەکانی کوردستان بە ژیری و وریایی و وشیاریی سیاسیی خۆیان، ئەم پیلانەی ڕێژیمیان پووچەڵ کردەوە و نەچوونە مەیدانێکەوە کە دوژمن بۆی دیاری کردبوون.

ئامانجێکی دیکەی ڕێژیم لە هێرشی مووشەکیی بۆسەر حیزبەکان ئەوە بوو کە لە ڕۆڵ و کاریگەریی ئەوان لە سەربزووتنەوەکە و هەڵوێستی خەڵک لەسەر شەقامەکان کەم بکاتەوە. ڕێژیم وای دانابوو حیزبەکان لە ئاکامی ئەم هێرشانەدا بە جۆرێک تووشی دابڕان لە خەڵک و بەخۆوەخەریکبوون دەبن. بەڵام وەک دیتمان لەگەڵ ئەوەی ئەم هێرشانە وێرانی و شەهید و برینداربوونی دەیان کەسی تێکۆشەر و لێکەوتەی دیکەی بەدوودا هات، بەڵام هاوکات هێرشانە گیانێکی دیکەی بە بزووتنەوەکە بەخشی و ڕۆڵ و پێگەی حیزبی دێموکراتی ڕوونتر لەسەر شەقامەکانی کوردستان پێشان دایەوە. دوای هێرشی مووشەکیی سپای باسداران لە ٦ی ڕەزبەری ١٤٠١ی هەتاوی خەڵک لە شاقامەکانی کوردستان درووشمەکانی؛ "قاسملوو قاسملوو، ڕێگات درێژەی هەیە"، "ئەی ڕێژیمی دیکتاتۆر، مووشەک نامانترسێنی" و "کۆیە بەتەنیا نییە" و "قەڵا بەتەنیا نییە، کوردستان پشتیوانییە"یان گوتەوە.

لەساڵڕۆژی دووهەمین هێرشی مووشەکیی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی ئێران بۆسەر حیزبەکانی کوردستان، واتە ٦ی ڕەزبەری ١٤٠١ی هەتاوی یاد و بیرەوەریی شەهیدانی ٦ی ڕەزەر و گشت شەهیدانی کورد و کوردستان بەرز و بەڕێز بێت. ڕیسوایی و سەرشۆڕییش بۆ تیرۆریزمی دەوڵەتیی کۆماری ئیسلامیی ئێران.

حەبیبۆڵلا بەلووچ:

کۆماری ئیسلامیی بۆ سەرکوتی نەتەوەکان خەریکی پەرەپێدانی فاشیزمە

دیمانە: شەهرام سوبحانی

ئاماژە: ڕێژیمی لەنێوچووی پاڵەوی و کۆماری ئیسلامی بۆ بەهێزکردنی دەسەڵاتی خۆیان بەسەر نەتەوەکانی ئێران و یەکدەستکردنی وڵات، لە بیری بنیادنانی ناسیۆنالیزمێکن پێداگری لەسەر دروستکردنی ئێرانێکی یەک نەتەوە، زمان، کولتوور و مێژوو بکات. مەبەست لەوەش ئەوەیە ئەم سیستەمە فکرییە لەلایەک قەڵغانێکی بەرگریکار بێت بۆ حکوومەتەکەیان و لەلایەکی دیکەوە بەئاسانی بتوانن سامانی نەتەوەکانی نێو جۆغرافیای ئێران بە تاڵان ببات. فاشیزم چییە؟ فاشیزمی ئێرانی چۆن دروست بووە؟ جیاوازی فاشیزمی نەژادی و مەزهەبی چییە؟ ئەم فاشیزمە چ کاریگەرییەکی بەسەر کۆمەڵگەی بەلووچ و بەشەکانی دیکەی کۆمەڵگەی ئێرانەوەیە؟ نەتەوەکانی بەلووچ و کورد و نەتەوەکانی دیکە چۆن و بە چ شێوە و نەخشە ڕێگایەک ئەبێ لەگەڵ فاشیزمی ئێرانیدا بەربەرەکانێ بکەن؟ "کوردستان" لەم پێوەندییەدا وتووێژێکی لەگەڵ حەبیبوڵلا بوزورگزادە (بەلووچ)، سکرتێری گشتیی حیزبی بەلووچستان "ڕاجی تەپاکی" پێک‌هێناوە.

بەڕێز بوزورگزادە با ڕوانگەی ئێوە لەسەر فاشیزم بزانین و بپرسین کە فاشیزمی ئێرانی چۆن دروست بووە؟

زێدەڕۆیی لە نەتەوەگەرایی ئەویش لە حکوومەتێکدا کە ئامانجی یەکدەستکردنی کۆمەڵگە لە بواری کولتووری، زمانی، کۆمەڵایەتی، سیاسی و تەنانەت مەزهەبییەوە بێت، فاشیزمە. ئەم فاشیزمە یەکەمجار لەلایەن نوخبە زێدەڕۆکان و بە هاوکاریی ڕەزاخانی پاڵانییەوە هاتە ئاراوە کە تەنانەت ناوی پاڵەوی کە لە ئەسڵدا بەلووچییە و لە دەورووبەری ناوەندی سیستانەوە هاتوە، بۆ ئەوە دیاری کرا کە مێژووگەرایی پەرە پێ بدات. هەر لەم ڕوانگەوە و بە مەبەستی چالاکییە جۆراوجۆرەکان دەست بەکار بوو، بۆ بەهێزکردنی ئەو بابەتە دەوڵەتی ئاڵمانیش ڕۆڵی هەبوو بەو هۆیەوە نوخبە ئێرانییەکان لەوێ پەیوەندییەکی چڕوپڕیان بوو لەگەڵ نازییەکان و ڕێکخراوگەلێک وەکوو ڕێکخراوی پەروەردەکردنی بیرۆکەی ئێرانییان "سازمان پرورش افکار ایرانیان" لەو ڕاستایەدا دامەزراند کە لەلایەن کەسانێک بەڕێوە دەچوو، وەکوو وەکوو ئەحمەد مەتین کە لە ئاڵمانی نازیی پەروەردە ببوو یان کەسێکی تر وەکوو داوود مونشیزادە کە کتێبەکانی لەژێر ناوی زمانەکانی دیکەی ئێرانەوە نووسیبوو و بەشێوەیەکی بەرچاو لە ڕاستای بەلاڕێدابردنی ئەو زمانانە ڕۆڵی هەبوو. هەر ئەو کەسانە لەکاتی گەڕانەوەیان لە ئاڵمان بەرپرسایەتی زۆر باڵای حکوومەتییان لە سەردەمی پاڵەوی وەرگرت و ئاوابوو کە ناسیۆنالیزمێکیان بنیات نا کە جەختی دەکردەوە لەسەر ئێرانێک کە خاوەنی یەک نەتەوە، یەک زمان، یەک مێژوو و یەک کولتوور بێت. هەر بەو هۆکارە تەنانەت دەستێوەردانیان کرد لە مێژووشدا، ئەو دەستێوەردانە لە ئاستێکدا بوو کە زۆرێک لە کتێبە مێژووییەکان لەلایەن ناسیۆنالیستە زێدەڕۆ و فاشیستەکانەوە لە وڵاتانی جۆراوجۆرەوە لەنێو بران چونکە ڕوانگەی ئەوان کە بۆ نەژادی سەرتر بوو، ڕەت دەکردوە، هەر بەو مەبەستە دەتوانن سەرنجی ئەو ڕاپۆرتانەش بدەن کە "بی بی سی" بڵاوی کردووەتەوە.

جیاوازیی فاشیزمی نەژادی و فاشیزمی مەزهەبی لە چی‌دایە و چ شوێندانەرییەکی هەبووە لەسەر کۆمەڵگەی بەلووچ و بەشەکانی دیکەی کۆمەڵگەی ئێران؟

فاشیزمی نەژادی و مەزهەبی هەرچەند جیاوازییان هەیە بەڵام کۆماری ئیسلامی لە هەردوویان کەڵکی وەرگرتوە، بە شێوەیەک کە هەم شاعیر و چالاکانی نەتەوەیی بەلووچیان تێرۆر یان سنووردار کردوە و هەم چالاکانی مەزهەبی. لەلایەکی دیکەوە خەریکی گۆڕانی ناوی شارەکان و تەنانەت تایفەکانیشن و ئەو گۆڕانکارییانە لە ئاستێکدان کە لەلایەکی ترەوە مزگەوتەکان تێک دەڕووخێنن، مەولەوییەکان تێرۆر دەکەن و ڕێگری دەکەن لە چالاکانی دینی و سوونە مەزهەبەکان. کۆکردنەوەی ئەو دووانە لەلای یەکتر ناوچەگەلێک وەکوو بەلووچستان، کوردستان، تورکەمەن سەحرا و ئەهواز و... دووقات زیاتر ئەمنییەتی کراون و لە سەرکوتدا پشکی شێریان بەرکەوتووە.

ئایا ئێوەش لەسەر ئەو باوەڕەن کە هەندێک لە ڕەوتەکانی دەرەوەی وڵات فاشیزمی ئێرانییان لە چوارچێوەی مافی شارۆمەندی و دێموکراسی بۆ ئێرانی داهاتوو پەرە پێداوە؟

ئێمە لە ماوەی یەک سەدەی ڕابردوودا بێ‌بڕانەوە لەگەڵ فاشیزمێک ڕووبەڕووین کە نهادینە بووە، بەڵام بەنیسبەت پەرەسەندنی بزووتنەوەکانی نەتەوەیی نەتەوە ستەملێکراوەکانی ئێران و نیگەرانی فاشیزمی نووستوو کە ڕوانگەیەکی زێدەخوازییان هەیە لە "ئێران" بە سەرترزانینی "فارس" زیاتر پەرەی سەندوە. فاشیزم پێویستی بە هێما و ڕێبەر هەیە و هەر دووی ئەوانە کە لە پێشدا ساز کرابوون، دووبارە زیندوو کرانەوە و خەریکن کاریان لەسەر دەکەن. دەزگای کۆماری ئیسلامیی ئێران کە میراتگری سیستەمی پاڵەوییە لە ڕاستیدا میراتگری فاشیزمی نەتەوەییە، لە چوارچێوەی فاشیزمی مەزهەبیدا لە زۆربەی کاتەکاندا کەڵکی لێ وەرگیراوە و بە کاریان هێناوە بەتایبەت لە بۆ ڕێگریکردنی جیددی لە هەرجۆرە پەرەسەندنێکی زمانەکانی دیکە لەو جۆغرافیایەدا، بەربەرەکانێ لەگەڵ کولتوور و چالاکانی کولتووریی و نەتەوەیی و چیها تێرۆر و کوشتن و زیندانیکردن یان ناچارکردنیان بە کۆچکردن، هەر لەو ڕوویەوە ڕێژیم بە هەمان ئەندازە کە فاشزیمی دەرەوەی وڵاتی لە پەرەسەندنی ڕەوتی نەتەوەیی نەتەوەکان هەست بە مەترسی دەکات، ئەوانیش هەست بە ترس دەکەن بۆیە لانیکەم بۆ بەربەرەکانێ لەگەڵ نەتەوە ستەملێکراوەکان هاوکاری پشتی پەردەیان هەیە. دەزگا سەرکوتگەرەکان بەتایبەت سپای پاسداران بۆ سەرکوتی ئەو بزووتنەوانەی کە لەسەر پایەی نەتەوەیی دروست بوونە هەم ئۆپۆزیسیۆنی بۆ دەرەوەی وڵات هەناردە کردوە و هەم لەو ڕاستایەدا سەرۆک‌کۆمارێکیان هەڵبژارد کە پێشینەی زمانی فەرهەنگیی نەتەوەییەکی بەرزی هەبێت هەتا بزووتنەوەی نەتەوەیی نێوخۆی وڵات لە ڕێگەی ئاوا پەیامێکەوە لەلایەک و لەلایەکی دیکەشەوە هەڵبژاردنی پارێزگارێک لەلای سەرۆککۆمارەوە بۆ ماوەیەک، لاواز بکات.

تا چ ڕادەیەک ئەو بارودۆخە بە مەترسی دەزانن بۆ سەر خەباتی نەتەوەکانی ئێران؟

ڕەنگە زۆربەی خەڵک بەهۆی دڵخۆشکردن بەوەی کە فاشیزم لاواز و بێ‌توانایە، ئەو بابەتە بە بابەتێکی مەترسیدار نەزانن بەڵام من لەسەر ئەو باوەڕەم ئەو بابەتە مەترسییەکی جیددیە و بۆیە نە لەسەر ئەوەی چەند کەس لەژێر ناوی ئۆپۆزیسیۆن و لە نێوەرۆکدا فاشیزمن بەڵکوو بەهۆی ئەوەی کۆماری ئیسلامی بۆ سەرکوتکردنی نەتەوەکان، خەریکی ئەوەیە فاشیزم بەهێز بکات و پەرە پێ‌بدات و وادەزانێت بە ناردنی هەناردەکراوەکانی خۆی لەنێو ئۆپۆزیسیۆندا دەتوانێت ئیمکانی کۆنترۆڵ و ڕێنوێنی ڕەوتی فاشیزم بکات بەڵام زۆر لە هەڵەدایە، چونکە دەستێوەردانی دەوڵەتەکان بۆ بەهێزکردنی هەر ئیدئۆلۆژییەک لە مێژوودا بۆتە هۆی دروستکردنی ڕەوتێک کە دواتر لە سەردەمێکدا لە کۆنترۆڵیان دەرچووە و بووەتە هۆی بەهێزبوونی زیاتری ئەو بزووتنەوانە بەڵام ئەم بارودۆخە بۆ کۆماری ئیسلامی و سپای پاسداران زۆر جێگای نیگەرانی نییە چونکە ئەو ئەزموونگەلێکی وەکوو دروستکردنی ئاوا گرووپگەلێک لە سووریە، عێراق، لوبنان، یەمەن، ئەفغانستان و پاکستانیان بووە و ئەو نموونەش هەرئاوا پایەیەکی هاوشێوەی هەیە و لەکاتی پێویستدا بۆ سەرکوتکردن وێژمانی سەرەکیی کە وێژمانی نەتەوەکانە بەشێوەی جیددی بەکار دێن.

نەتەوەکانی بەلووچ و کورد و نەتەوەکانی دیکەی ئێران چۆن و بە چ شێوە و ڕێکارێک دەبێت خەبات بکەن لە دژی فاشیزمی ئێرانی؟

تەنیا یەک ڕێگا هەیە ئەوەش هاوکاریی بەکردەوەی گشتگیر و هاواهەنگیی نەتەوەکانە، کە من لێرەدا کە وشەی "بەداخەوەم" بەکار دێنم کە هەتا ئێستا لە ئاستی کردەوەدا کار نەکراوە بەڵکوو تەنیا لە ئاستی ڕاگەیەندراو و بەیانییەدا وهەروەها هاودەنگییدا قەتیس ماوەتەوە. ئێمە نەتەوە ستەملێکراوەکان پێویستییەکی ئێجگار زۆرمان هەیە بە دروستکردنی بلۆکێکی گەورەتر لە ئاستی تەواوی حیزب و ڕێکخراوە چالاکەکان یان لانیکەم زۆرینەی نزیک بە تەواوی ئەو حیزب و ڕێکخراوانە بێت، دەبێت کەلێنی نێوان هەموو ڕەوتە نەتەوەییە فیدراڵخواز و ئەوانەی مافی دیاریکردنی چارەنووسیان قبووڵە، وەلابنرێت. دەبێت ئەو ناکۆکییەی نێوان نەتەوەکان کە لەلایەن کۆماری ئیسلامییەوە هان دراون نەمێنێت و پێویستیی ئەم کارەش لە دەور یەک کۆبوونەوەی هەموو هاوپەیمانییە نەتەوەییەکانی نەتەوە چەوساوەکانە وەکوو یەک بلۆکی سەرتاسەری. هاوپەیمانیی دێموکراتیکی نەتەوەکان، هاوپەیمانیی کۆنگرە و هاوپەیمانیی نەتەوەیی سێ هاوپەیمانی تا ڕادەیەک بەهێز، دەبێت ببێتە یەک بلۆکی یەکگرتوو هەتا وێژمانی نەتەوەکان بتوانێت ببێتە جێگرەوەیەکی جیددی و دڵخوازی جیهانی.

دوو ساڵ دوای بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی" چ لێکدانەوەیەکتان هەیە لە بارودۆخی سیاسیی و خەباتی ئێستای بەلووچستان؟

دوو ساڵ دوای بەربڵاوترین و جیددیترین خەباتی ئەم ساڵانەی دوایی کە زۆرینەی بنەماڵە بەلووچ و کورد و نەتەوەکانی دیکەی گرتەوە ئێستاش بارودۆخی ئاگرەکە خۆڵەمێشییە بەڵام لە هەلومەرجی گەمارۆی ڕێژیم گۆڕدراوە بۆ گەمارۆی دووبارەی نەتەوە ستەملێکراوەکان، ئێمە وەکوو هەمووکات خەریکین زەبرمان وێدەکەوێت لەلایەن ڕێژیمەوە. دوو شت زۆر ڕوونە یەکەم: ئەم هەلومەرجە بووە هۆی بەهێزبوونی دۆخی نێوخۆیی هێزە دێموکراسیخوازەکان و هەرچی زیاتر یەکگرتوویی نێوانیان. دووهەم: ئەو دۆخە کاتییە و لە کات و شوێنی گونجاودا دووبارە گۆڕانی بەسەردا دێت بەڵام ئەو گۆڕانە بەبێ دروستبوونی ئەو بلۆکە، ڕەنگە ببێتە هۆی شکستی دووبارە.

ئاسۆی خەباتی خەڵکیی لە دەرەوە و نێوخۆی وڵات لە دژی کۆماریی ئیسلامی چۆن دەبینن؟

هەر ئەوەی کە ئاماژەم پێ کرد و دەبێت لەگەڵ خۆمان ڕاستگۆ و ڕاشکاو بین؛ ئێمە بەبێ دروستکردنی بلۆکێکی بەربڵاو ناتوانین کۆماری ئیسلامی و دەستوپێوەندییە فاشیستەکانی هەندێ ڕەوتی ڕاستگەرای وڵاتانی دیکە بەشێوەی تەواوەتی لەنێو ببەین. دانیشتن و تەنیا بۆ خۆت بەرنامەدارشتن لە کۆتاییدا تەنیا لە ئاستی خۆتدا ئاکامەکەی دەبینی، دانیشتن تەنیا بۆ وێژمانی چالاکییکردن بۆ فیدراڵیزم ونەبینینی ئەوەیکە وێژمانی مافی دیاریکردنی چارەنووس بەهەمان ئەندازە بەهێزە، بیرێکی باش نییە. دانیشتن بۆ ئەو مەبەستەی کە لە کۆتاییدا لەگەڵ ڕەوتە فارسەکان ڕێککەوتنێک بکەیت و نەتەوە ستەملێکراوەکان پشتگوێ بخەیت تەنیا دەبێتە هۆی شکستەکانی دواتر. ئێمە دەبێت هەموو حیزبە نەتەوەیی نەتەوەکان لە ئاستی بلۆکێکدا لە دەوری یەک کۆ بکەینەوە و توانایی پێویست و بلووغی سیاسیی ئەوەمان هەیە کە بە ئاکامی بگەیەنین.

بەڕێز بوزورگزادە سپاس بۆ ئەوەیکە کاتتان دانا و ماندووش نەبن

سپاس بۆ ئێوەش

دەسبەسەرکرانی ٦٥ کەس لە کوردستان لە یەک مانگی ڕابردوودا

لە ماوەی مانگی سێپتامبری ٢٠٢٤دا لانی‌کەم ٩٦ کەس لە ئێران لەلایەن ناوەندە ئەمنییەتییەکانی ڕێژیمەوە دەستبەسەر کراون کە ٦٥ کەس لەوان کوردن.

وردەکاریی ئەم ڕاپۆرتەی "هەنگاو" ئەوەی ئاشکرای کردوە کە لانی‌کەم ٨ کەس لەو دەسبەسەرکراوانە ژن بوون و ١٠ کەس لە گیراوەکان بەلووچ و ٧ کەسیشیان چالاکی بەهایی بوون. هەروەها لەو ٦٥ کەس چالاکە سیاسییە کوردەی لە مانگی ڕابردووی زایینیدا دەسبەسەر کراون، زیاترینیان لە پارێزگای سنە بوون.

لەو ٨ چالاکە ژنەی لە مانگی ڕابردوودا دەسبەسەر کراون، سێ کەسیان کورد بوون کە بریتی بوون لە مینا سوڵتانی و سروە شیری خەڵکی بۆکان و پەرەستوو ئەحمەدی خەڵکی مەریوان. هەروەها لە ماوەی مانگی ڕابردوودا لانی کەم دوو هونەرمەند بە ناوەکانی ئومێد ئەحمەدنژاد خەڵکی مەهاباد و ڕەزا عەلایی خەڵکی بانە لەگەڵ عەلی جەهانیان شاعیری خەڵکی هەمەدان و ئارەش ڕەمەزانی نووسەری خەڵکی مەشهەد لە لایەن ناوەندە ئەمنییەکانەوە دەستبەسەر کراون.

هەر لە ماوەی ئەم یەک مانگەدا لانی‌کەم سزای ئێعدامی ١٣ بەندکراوی بەلووچ، ١٠ بەندکراوی کورد، ٧ بەندکراوی گیلەک، ٦ بەندکراوی تورک و ٦ بەندکراوی لوڕ لە بەندیخانەکانی ئێران جێبەجێ کراوە. هەروەها لانی کەم ٧ هاووڵاتیی خەڵکی ئەفغانستان لە مانگی ڕابردوودا لەسێدارە دراون. هەر لەو پێوەندییەدا سزای سێدارەی بەندکراوێک کە لە تەمەنی ١٦ ساڵان دەسبەسەر کرابوو، دوای ٧ ساڵ و لە تەمەنی ٢٣ساڵیدا جێبەجێ کراوە.

بە پشتبەستن بە ئاماری "هەنگاو" لە ماوەی مانگی ڕابردوودا لانی کەم ٨ کۆڵبەر لە سنوورەکانی کوردستان کوژراون یان بریندار کراون کە ٨٧.٥٪ی سەرجەم ئەو حاڵەتانە بە تەقەی ڕاستەوخۆی هێزە چەکدارەکانی کۆماری ئیسلامیی ئێران بووە. بەپێی ئەم ڕاپۆرتە لەو مانگەدا کۆڵبەرێک کوژراوە و ٦ کۆڵبەریش بریندار کراون. فەردین ڕۆستەمنژاد، کۆڵبەری تەمەن ٣٤ ساڵی خەڵکی پاوە، کە ساڵی ڕابردوو لە ئەنجامی تەقەی هێزە چەکدارەکانی ئێران بڕبڕەی پشتی پچڕابوو، لە ڕێکەوتی ٢٠ی سێپتەمبەر دوای چەند مانگ خەوێندران لە نەخۆشخانە گیانی لەدەست داوە.

دیکتاتۆر
تەنیا، داماو و کڵۆڵ!

ڕەزا دانشجوو

بێگومان ڕەوشی ئێستای کۆماری ئیسلامی و بە تایبەت ڕێبەرەکەی، عەلی خامنەیی دەکرێ بە خراپترین بارودۆخی ڕێژیم لە تەمەنی شەرمەزارانەی چل و چەند ساڵەی خۆیدا دابندرێت؛ بارودۆخێک کە بە پێی هەموو هەڵسەنگاندن و لێکدانەوەکان دەرخەری لوتکەی لاوازی و بێدەسەڵاتی دیکتاتۆری ویلایەتی فەقیە. هۆکارەکانی ئەم لاوازی و داماوییە دەتوانرێت لە چەند بەشێکدا پۆلێن بکرێت.

بارودۆخی نالەباری بەکرێگیراوانی ڕێژیم

کۆماری ئیسلامی لە دەسپێکی دامەزرانیەوە تا ئێستا بە خەرجکردنی پارەیەکی یەکجار زۆر و پێکهێنان و سازدانی تاقمێک گرووپی بەکرێگیراو، بەردەوام هەوڵی داوە خۆی لە مەترسییەکان ڕزگار بکات. لە ڕاستیدا کۆماری ئیسلامی ئاگادار لە سروشتی لاواز و لەرزۆکی خۆی ونەبوونی پشتیوانی ولاوازی پێگەی جەماوەریی لەناو خەڵکی ئێراندا، هەوڵی داوە لەم گرووپانە وەک بەدیلێک بۆپاراستنی دەسەڵاتی خۆی کەڵک وەربگرێت. لە دامەزراندن و ڕێکخستنی دەیان گرووپی تیرۆریستی چەکداری لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست، وەک حیزبوڵڵا لە لوبنان، ئەنساروڵڵا لە یەمەن، حەشدی شەعبی لە عێراق، یان دامەزراندنی سوپای فاتمیون لە سووریە و کاریگەری لەسەر حەماس لە فەلەستین تا پەرەپێدان بە ئایدۆلۆژی شیعە بە کەڵکوەرگرتن وبەهادان بە تاقمێک ئاخوندی گوێ لەزار وەک زەکزاکی لە نیجێریە یان ڕەوتی بە ناو شیعە لە پاکستان، هەموو بەشێکن لەم پلانەی کۆماری ئیسلامی.

ئەو گرووپانەی گوێ لە فەرمانی دیکتاتۆرن بۆ دروستکردنی قەیران لە ناوچە بۆ بەلارێدابردنی کێشە کەڵەکەبووەکانی ڕێژیم لە کاتی پێویستدا. لە ڕاستیدا کۆماری ئیسلامی بە هۆی سروشتی نامرۆڤانە و نادێموکراتیکی خۆیەوە، بێ‌توانا لە پێوەندیگرتن و دیالۆگ لەگەڵ جیهانی ئازاد ودێموکراتیکدا، هەمیشە گرووپە بەکرێگیراوەکانی وەک کارتی فشار دژی دونیای ئازاد بەکارهێناوە. دەستوور بە حەماس بۆ هێرشکردنە سەر ئیسرائیل کە بێگومان بە هاوکاریی تەواوی ڕێکخراوی تیرۆریستی سوپای پاسداران ڕوویدا و دواتر فەرمان بە حیزبوڵڵا و ئەنساروڵڵا بۆ هێرشکردنە سەر ئیسرائیل لەژێر ناونیشانی تۆڵەسەندنەوەی خوێنی "ئیسماعیل هەنیە"، دوایین بەشی ئەم سیاسەتەی ڕێژیم بوو. بەڵام ئەوەی جێی سەرنجە، دەیان زەبری قورس و گورچکبڕ و یەک لە دوای یەکی ئیسرائیل لە بەکرێگیراوانی ڕێژیم بوو کە خەون وخەیاڵەکانی کۆماری ئیسلامی و یارانی شپرزە و پەرێشان کرد. کوشتنی هەموو سەرکردەکانی ڕێکخراوی تیرۆریستیی حیزبوڵڵا و حەماس و لەنێوبردنی بەشی سەرەکی هێزی مووشەکیی و هێرشکردنیان لەپەنا کوشتن و بریندارکردنی سەدان ئەندامی ئەو گرووپانە، وای کردووە دیکتاتۆری پیروخوێنمژ خۆی و بەکرێگیراوانی لە دۆخێکی زۆر سەختدا ببینێتەوە. لەم نێوەندەدا نابێ ئەوەمان لە بیر بچێت کە حیزبوڵڵا و ڕێبەرەکەی حەسەن نەسروڵڵا بۆ کۆماری ئیسلامی خاوەن گرینگییەکی زۆر تایبەتن. لە ڕاستیدا حیزبوڵڵا وەک کۆنترین گرووپی بەکرێگیراوی بە وەکالەت لە لایەک و باوەڕمەند بە بیرۆکەی شیعەگەری و پەیڕەوی هەمیشەیی لە خامنەیی لە لایەکی دیکەوە وەک قووڵایی ستراتیژیکی ڕێژیم هەژمار دەکرێت.

گۆشەگیریی ناوچەیی و جیهانی

لێکدانەوەی لێدوانەکانی ئەم دواییەی دیکتاتۆر و سەرۆککۆمارە بووکەڵەکەی، قووڵایی گۆشەگیریی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی نیشان دەدات. سیستەمی وەلایەتی فەقیهی کە دەیان جار لەلایەن وڵاتانی ناوچەوە بە دەستێوەردان لە کارووباری وڵاتە دراوسێیەکانی تاوانبار کراوە و بە کردەوە جگە لە هێزە بەکرێگیراوەکانی هیچ هاوپەیمانێکی لە ناوچەکەدا نییە، دۆخی ئێستای خۆی زۆر مەترسیدار لە جاران دەبینێت. لەم چوارچێوەیەدا دەتوانرێت بە قسەکانی ڕێبەری ڕێژیم عەلی خامنەیی و داواکارییەکەی بۆ پێکهێنانی نەتەوەی ئیسلامی و جەختکردنەوە لەسەر هاوبەشییەکان و دوورکەوتنەوە لە جیاوازیەکان ئاماژەی پێ بکرێت. بەڵام کێیە نەزانێت گەورەترین هۆکاری دابەشبوون و دووبەرەکی لە ناوچەکەدا دیکتاتۆریەتی وەلایەتی فەقێیە!

قسەکانی سەرۆککۆماری ڕێژیم و بە واتایەکی دیکە ڕاسپێردراو و بریکاری عەلی خامنەیی، مەسعوود پزیشکیان، لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان کە "ئێمە ئامادەین دەستبەرداری چەکەکانمان بین ئەگەر ئیسرائیلیش دەستبەرداری چەکەکانی بێت" هەرچەندە بە ڕواڵەت ڕووبەڕووی کاردانەوەی بەشێک لە کاربەدەستانی ڕێژیم بووە بەڵام کێیە نەزانێت سەرۆککۆمار لە دەسەڵاتی وەلایەتی فەقیەدا تەنیا بریکار و ڕاسپێردراوی ڕێبەری ڕێژیمە و مافی ئەوەی نییە بەبێ ڕاوێژ بە خامنەیی ئەو جۆرە قسانە دەرببڕێت وخودی پزیشکیانیش چەندین جارجەختی لەوە کردووەتەوە کە پەیڕەوی سیاسەتەکانی خامنەییە.

بەڵام بەڕاستی چی ڕوویدا کە ڕێژیم ئامادەیە ڕێککەوتنێکی وا لەگەڵ ئیسرائیل بکات کە ساڵانێکە تەنانەت نکۆڵی لە بوونی دەکات؟! ڕاستییەکە ئەوەیە گەمارۆ درێژخایەنەکانی ڕۆژئاوا لەدژی ڕێژیم و دانوستانە ئەتۆمییە بێکۆتا و بێ ئاکامەکان هیچ هێز و توانایەکی بۆ دیکتاتۆر نەهێشتۆتەوە.

لەدەستدانی ڕەوایی و مەشرووعییەتی نێوخۆیی

ڕووداوەکانی شۆڕشی ژینا و دروشمە ڕادیکاڵەکانی و شێوازی ئامادەبوونی خەڵک لە شەقامەکان و خۆپێشاندانەکان دەریخست کە کۆماری ئیسلامی ئێتر هیچ شەرعییەتێکی نییە و لە لێواری دارماندایە. کەمترین بەشداریی خەڵک لە چەند پرۆسە و شانۆی بە ناو هەڵبژاردن، جەختکردنەوە بوو لەسەر قووڵایی دووری نێوان خەڵک و حکوومەت. لە ڕاستیدا دوای ڕووداوەکانی شۆڕشی "ژن، ژیان، ئازادی" ئێتر هیچ شتێکی حکوومەت بۆ خەڵک گرنگ و جێی سەرنج نییە و خەڵک باوەڕیان بە چاکسازی لە چوارچێوەی کۆماری ئیسلامیدا نییە. بەڵام ئەمە دەرخەری تەواوی ڕاستیەکان نییە. کاردانەوەی خەڵک بەرامبەر بە ڕووداوەکانی وەک مردنی ئیبراهیم ڕەئیسی، تیرۆری ئیسماعیل هەنیە و حەسەن نەسروڵڵا نیشاندەری قۆناغێکی نوێ لە ڕووبەڕووبوونەوەی خەڵک و دەسەڵاتە. لە ڕاستیدا دەکرێت بگوترێت ئێستا خەڵک کەوتوونەتە قۆناغی ڕووبەڕووبوونەوەی ئاشکرا و ڕاستەوخۆ لەگەڵ دیکتاتۆری وەلایەتی فەقیهە. ئێستا هەر شتێک لای دیکتاتۆر بەنرخ و بەبایەخە، بۆ خەڵک بێ نرخ و بێمانایە! ئەوەی دیکتاتۆر دڵخۆش دەکات ئازاری خەڵک دەدات وئەوەی دیکتاتۆر شپرزە و پەرێشان دەکات خەڵک دڵخۆش دەکات. دووانەیی خەڵک و دەسەڵات هیچ شتێکی هاوبەشیان بۆ دیالۆگ وگفتگۆ نییە و بە دوو ڕێگای جیاوازدا دەڕۆن و زۆربەی کاتەکان ڕووبەڕووی یەکتر سەنگەر دەگرن.

سەرکردەی خۆبەزلزانی خەیاڵی جیهانی ئیسلام! وەک "دۆن کیشۆت" سواری کەرێک لە خەونی سەرکردایەتیکردنی موسڵمانانی دونیا، ئێستا ئێتر نۆکەرە ئەمەگناس و متمانەپێکراوەکەی "سانچۆ" (حەسەن نەسروڵڵا)ش لە تەنیشتیدا نابینێت ! ئەو شوالیە خەیاڵییە وەهمییەی کە ئێستاش هەر پێی وایە نەک هەر خۆشەویستی هەموو موسڵمانان بەڵکو هیوای هەموو ستەملێکراوەکانی جیهانە، ئەو شۆڕشگێڕە درۆینەی کە بە بیانووی شەڕ لەگەڵ دوژمنی خەیاڵی ساڵیانە بووەتە ناوەندی ئاژاوەگێڕی و ناسەقامگیری لە ناوچە و جیهاندا و تەنیا دەسکەوت و دیاری ژیانی شەرمەزارکەری بۆ وڵاتەکەی و ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و جیهان جگە لە تاریکی و ڕەشایی هیچی تر نەبووە! کوشتن، ئێعدام و زیندانیکردنی هەزاران کەسی بێتاوان لە ئێران، هەژاری و نەهامەتی میلیۆنان خەڵکی تر، شەڕ، کوشتار، ئاژاوە و وێرانی لە چەند وڵاتێکی جیاوازدا، تاکە دەستکەوتی دیکتاتۆری پیری وەهمییە! ئەو دیکتاتۆرە پیرە وەهمییەی کە ئێستا تەنیا، داماو وکڵۆڵ سەیری لەناوچوونی بەکرێگیراوەکانی دەکات! نە توانای وەڵامدانەوە ماوە ونە تەنانەت توانای هەڕەشە کردن!

ئەمە بەشی کۆتایی ئەم چیرۆکەیە، دواترین جوولەی دیکتاتۆر، دواترین گەمژەیی "دۆن کیشۆت"ی ڕۆژهەڵات ناوەڕاست و کۆتایی ساڵانێک وەهم و تاوان، "دۆن کیش و مات"!

قرتاندنی باسکەکانی ئۆختاپووسی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و پێشگرتن بە ملهووڕییەکانی

پێشەوا عەلیپوور

ماوەیەکە بەرپرسانی شیعەی نزیک لە ئێران قۆڵیان لە سەرۆکوەزیرانی عێراق هەڵماڵیوە گۆیا خەتی مۆبایلەکانی بەرپرسانی شیعە بە بڕیاری شیاع سودانی کۆنترۆڵ دەکرێن! گۆیا ئەمە تا لێواری تێکهەڵچوونیش چۆتە پێشێ! سەردانی پزشکیان بۆلای ماڵ بە ماڵ و تایفە بە تایفەی شیعەی عێراق لەپێناو پاراستنی یەکگرتووییان و هێورکردنەوەی توڕەییان لە دژی سوودانی، سەلمێنەری ئەم بابەتەیە! وادیارە قائانیش ئەم ڕۆژانە هەڵگری پەیامێکی لەم چەشنە بووە بۆ هێورکردنەوەی نێو ماڵی شیعەی عێراق، لەکاتێکدا کە ئاگری شەڕی ئیسرائیل سەرجەم لق و پۆپەکانی ئێران لە ناوچەکەدا دەسوتێنێت!

ئێران نایهەوێت دۆخەکەی لەوە زیاتر لە دەست دەربچێت و بە خشکە لە پاشکەشەدایە و لەو دۆخەدا کورد دەبێ لە ئاستی ناوچەکە بیر لە سیاسەتی بەرفرە بکاتەوە، بۆ لە ئاستی ناوچەکەدا؟ چونکە ئێران خۆی عامیلە لە تێکدانی سەقامگیریی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست و ئێستاش کۆنترۆڵی دۆخەکەی لەدەست دەرچووە، بۆیە هەرچەشنە گەمەیەکی سیاسی لەگەڵ ئێران، ئۆتوماتیک ڕەهەندێکی بەرفرەی ناوچەیی بەخۆیەوە دەگرێت.

بەشداریی سەرۆکوەزیری عێراق لە کۆڕی نەتەوە یەکگرتووەکان بە ئاماژەدان بە هەڵبژاردنەکانی هەرێمی کوردستان ڕوو بە نوێنەرانی وڵاتان، هەڵگری چەند پەیامە کە یەکێکیان بەردەوامیی پرۆسەی دێموکراسییە لە ناوچەیەکی ئاڵۆزی وەک ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بە پێشەنگایەتیی کورد و هەروەها بەشداریی کوردە لە پرسە سیاسییەکان وەک نەتەوەیەک لە هەرێمێکی دانپێدانراو لە عێراقدا، کە ئەمەش ڕوو بە سێ وڵاتی دیکەی داگیرکەری کوردستان قورسایی سیاسیی کورد بۆ ئەوانیش و بۆ جیهانیش دەردەخات

لەوەها دۆخێکدا کە کورد لە چوار وڵاتی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستدا دابەش و بڵاوە، یەکگرتوویی کورد بەتایبەتی لەنێو جەرگەی هاڵۆزییەکانی بەغدا دەتوانێ کاریگەریی سیاسیی بەرچاوی لەسەر دۆخی ناوچە و پاشەکشەکردن بە هەندێک سیاسەتی ئێران هەبێ. یەکگرتوویی کورد و دارشتنی سیاسەتێکی تۆکمە ڕوو بە پێتەختی ئەو وڵاتانەی کوردیان بەسەردا دابەش کراوە، دەتوانێ بەشێک لە مافەکانیان و هەروەها سەنگی کوردی باشوور تا ئاستێک مسۆگەر بکات و هاوکات بیانکاتە پشتیوانییەکی جدی بۆ کوردی هەرکام لە بەشەکانی کوردستان، بەبێ نیگەرانی لە هەڕەشەکانی ئێران.

ئاکامی هەڵەی ستراتێژیک لە خوێندنەوەکانی ئێران بۆ دامەزراندنی بەرەیەکی شەڕ و هاندانی گرووپە میلیشیاکانی لە دژی ئیسرائیل، لەو چەند خاڵەدا بە ڕوونی دەردەکەوێت:

١- ئێران نەک هەر نەیتوانی بەو هێرشانە ژێرخانی نیزامی و مرۆیی ئیسرائیل لاواز بکات، بەڵکوو حەماسیش وەک یەکێک لە باسکە میلیشیاییەکانی، وەها لاواز بووە کە عەمەلەن پاسیف کرا.

٢-لەبار بردنی پرسی بەرحەقی فەلەستین و وێرانکردنی ژێرخانی مرۆیی و شارستانییەتی غەزە و ئاوارەکردنی هەزاران فەلەستینی لە خاکی خۆیان بۆ وڵاتانی دەوروبەر!

٣- بەهەدەردانی داهاتی زۆر و زەوەندی ئێران لە دروستکردن و پەرەپێدانی پیشەسازیی مووشکیی، لەکاتێکدا کە دۆخی کۆمەڵایەتی و ئابووریی ئێران ڕۆژ لەدوای ڕۆژ بەرەو دارمانی زیاتر دەچێت.

٤- هێرشی ناوە ناوەی ئیسرائیل بۆسەر بنکە و بارەگا نیزامی و کەسایەتییە دیارە میلیشیاییەکانی ئێران لەنێو جەرگەی ئێراندا و، نەبوونی وەڵامی نیزامیی پێویست لەلایەن ئێرانەوە، دەرخەری ئەوەیە ڕێژیم تەنیا لەبەرانبەر وڵاتانی گەشەنەسەندووی نیزامیی ناوچەکە و هێزە شۆڕشگێڕەکانی کورد توانای چەکداریی و مووشەکیی هەیە، نەک دەوڵەتە پێشکەوتووەکان.

٥- لەبارنەچوونی پێوەندییە بنیاتنراوە نوێیەکانی وڵاتانی عەرەبی لەگەڵ ئیسرائیل کە خامنەیی هیوای لەسەر هەڵچنیبوو.

٦- چوونەسەری ڕێژەی خەسارە نیزامی و مرۆییەکانی سپای پاسداران و گرووپەکانی نزیک لە ڕێژیم لە سووریە، کە بەردەوام دەکەونە بەر هێرشی ئاسمانی سپای ئیسرائیل.

٧- تەقینەوەی دۆخی عێراق و لایەنە شیعەکان پاش دەسپێکی قۆناغی نوێی دەستوەشاندنی هێزەکانی هاوپەیمانان بۆسەر هێزەکانی حەشدی شەعبی و هەروەها بەرفراوانبوونی مەیدانی تۆڵەسەندنەوەی ئیسرائیل کە بەرۆکی عێراقیش دەگرێتەوە. ئاشکرایە لەو دۆخەدا هاتنە کایەی جیلێکی نوێی لاوان لە کۆمەڵگەی عەرەبیی عێراق، کە شوناسخوازن و زیاتر بەدوای هەلی کار و ژیانێکی شیاو و سەقامگیردا دەگەڕێن و گیرۆدەی خەونە مەزنیخوازیەکانی شیعەگەریی ئێران نین دەتوانێ دیزاینی سیاسیی عێراق بگۆڕێت.

٨- تێوەگلاندن و شکستی حیزبوڵڵا و گیرۆدەکردنی لوبنان بە شەڕی سایبێری و شەڕێکی نیزامیی ماڵوێرانکەر و ئاوارەکردنی هەزاران لوبنانی، کە پاش کوژرانی حەسەن نەسروڵڵا، بە لەپێ خستنی حیزبوڵڵا لەوانەیە ببڕێتەوە.

٩- بەو چارەنووسەی ئێران تووشی خۆی و بەکرێگیراوەکانی کردوە، ڕوونە کە حوسییەکانیش لە یەمەن بە زووترین کات باجی سەرەڕێگرتن لە کەشتییە بازرگانییەکانی دەریای سوور و هەروەها مووشەکهاوێژیی ناوبەناویان دەبێ بدەن.

کۆی ئەم خاڵانە ناکامیی پرۆژەیەکی چل ساڵەن لەژێر درووشمیی "ڕێگەی قودس بە کەربەلادایە" کە دواتر بە ناوی "هیلالی شیعە" ناوی دەرکرد و بە نرخی بەفیڕۆدانی سەرجەم سەرمایەکانی سەرزەوی و ژێر زەوی و برسیکردنی خەڵکی ئێران تەواو بووە. خۆگرتنەوەی ئێران لە وەها دۆخێکی هەڵدێردا، پاش ئەو شکستە چەند ڕەهەندییەی تووشی هات (ئەوەش بڵێین کە ڕەهەندی دیکەی کێشە ناوچەیی و نێودەوڵەتییەکانی ئێران فرۆشتنی درۆن و مووشەک بە ڕوسیەیە دژی ئۆکراین و هەروەها نزیکبوونەوە لە قۆناغەکانی کۆتایی پیتاندنی ئۆرانیۆم و دروستکردنی بۆمبی ناوکییە)، بە نرخی ئاگربەردانی زیاتر لە خەرمانی ئابووریی ئێران و چەوساندنەوەی هەرچی زیاتری نەتەوەکانی ئێران تەواو دەبێت، کە ئاکامەکەی داخرانی زیاتری دەرگا نێودەوڵەتییەکانە بەڕووی ئێران، و پەیام و سیگناڵەکانی پاشەکشەی ئێران لە زمان پزشکیان لە کۆڕی نەتەوە یەکگرتووەکانیش ناتوانێ بەمزوانە دەرگا نێودەوڵەتییەکان بەڕووی ئێراندا بکاتەوە و لە ئاکامدا بەردەوامیی هەڵئاوسانی نرخی شتوومەک و ڕۆچوونی زیاتری خەڵک لە زۆنگاوی دارمانی ئابووری بەدوادا دێت.

کەڵەکەبوونی ئەم کێشە و ئاریشە چارەنووسسازانە لە وڵاتدا، جارێکی دیکە خەڵک هان دەدات بۆ ئەوەی لەسەرشەقام فریای چارەنووسی خۆیان بکەون. ڕاپەڕینی گەلانی ئێران بە هێنانەگۆڕی ویست و داخوازیی ئازادیخوازانە و کۆنکرێت و مرۆڤتەوەرانە، تەنیا چەکێکە کە دەتوانێ خەونی خامنەیی لەمەڕ دروستکردنی کۆرەی شومالیی دووهەم (کە بۆ خەڵکی ئێران و ناوچە و جیهان مۆتەکەیە) لەگۆڕ بنێت.

کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

(کارکرد و کاریگەرییەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی ١١-١٠)

سمایل شەرەفی

کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە خۆی بەرهەمی کۆمەڵێک فاکتەری وەک گەشەسەندنی ئاگایی و وشیاریی خەڵک و کاریگەرییەکانی تێکنۆلۆژی و گۆڕانکارییە کۆمەڵایەتییەکانە، جیا لە دانانی کاریگەریی جۆراوجۆر لە سەر کۆمەڵگەی کوردستان و چێکردنی جۆرێک لە ڕەفتار و هەڵسوکەوتی مودێرن لە تاکی کورددا، خاوەنی دەسکەوتی گەورە و شوێندانەرە. کۆمەڵگەی مەدەنی لە کوردستان بەو پتانسیلەی کە لە ئیختیاری دایە، دەتوانێ بەو ئاستە لە ڕاکێشانی متمانەی خەڵک بگات کە لە هێندێک بواردا جێی دەزگای بەڕێوەبەریی لە ولات بگرێتەوە و جۆرێک لە خۆبەڕێوەبەری لەنێو کۆمەڵگەی کوردستاندا بنیات بنێ. بە شێوەیەک کە بزووتنەوە مەدەنییەکان نزیک بوونەتەوە لەوەی کە کۆمەڵگەیەکی هاوتەریب بەرانبەر بە دەسەڵاتی پاوانخواز پێک بێنن.

بزووتنەوەی مەدەنی لە کوردستان بەتایبەت لە ماوەی دوو دەیەی ڕابردوودا لەگەڵ ئەوەی هەمیشە هەوڵی داوە ڕیساڵەت و جەوهەری مەدەنییانەی خۆی بپارێزێ و لەم پێوەندییەشدا جۆرێک لە کەلتورسازییش بکات، بەرانبەر بە سیاسەتە دژی گەلییەکانی نیزامی سیاسیی حاکم بە سەر کوردستاندا وەستاوەتەوە. ئەم بزووتنەوەیە لە زۆر بواردا توانیویەتی بۆشایی دەسەڵاتێکی هەرێمیی خۆماڵی لە کوردستان پڕ بکاتەوە؛ پارێزگاری لە ژینگەی کوردستان، بەڕێوەبردنی بۆنە کەلتووری و نەتەوەییەکان، ڕێکخستنی ڕەفتاری کۆمەڵگە، داکۆکیکردن لە مافی هاوولاتیان، بەڕێوەبردنی ئەرکی پاراستنی زمان و فەرهەنگی نەتەوەیی و کارکردن لە سەر بەرزکردنەوەی هەستی هۆشیاریی نەتەوەیی (ناسیۆنالیستی) لە کەسایەتیی تاکی کورد، لەو ئەرکە بنەڕەتیانەن کە کۆمەڵگەی مەدەنی لەم ساڵانەدا کاری گەورە و بەرچاوی لە سەر کردوون (ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ کۆنگرەی ١٧).

کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە تایبەت لە ماوەی نزیک بە سێ دەیەی ڕابردوودا بە قۆستنەوەی دەرفەتە سیاسی و یاساییەکان توانیویەتی لە بوارەکانی کۆمەڵایەتی، کولتووری، خزمەت بە زمانی کوردی، ژینگەپارێزی و وردە بزووتنەوەکانی دیکەدا کاریگەریی هەبێت و داهێنان بکات.

سەرەڕای لێڵی و ناڕوونیی ئەرک و دوورە دیمەنی کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە بێگومان بەشێکی بەرهەمی نیزامی دیکتاتۆریی زاڵ بە سەر ولات دایە، بزووتنەوەی مەدەنی لە ڕێکخستن و سازماندانی خەڵک بە مانا جەماوەرییەکەی، بێکاریگەر نەبووە. بۆ نموونە لە کاتی بوومەلەرزەکەی ئەزگەلە(١) لە پارێزگای کرماشان و کەوتنەوەی لافاو لە لوڕستان (٢) (کۆکردنەوەی یارمەتی و گەیاندنی بە زیانلێکەوتوان)، ڕۆڵی ڕێکخراوە مەدەنییەکان لە سازماندانی خەڵک بۆ یارمەتیدان و گەیاندنیان بە خەساردیتوان لە نەوع و شێوازی خۆیدا بێ وێنە بوو. کە ئەم کاریگەرییەش ڕاست لە متمانەیەکەوە دێت کە کۆمەڵگەی مەدەنی لە کوردستان توانیویەتی لەنێو خەڵکدا لە خۆی درووست بکات. یەکێک لە پێشمەرجەکان بۆ چێبوونی کۆمەڵگەی مەدەن، متمانەی خەڵکە. "متمانە لە کۆمەڵگەدا گرینگترین سەرمایەی ئەو کۆمەڵگەیەیە کە لە وجوودی خەڵکانێکی زانا و سیستەمێکی باشی پەروەردەیی و مودیریەتیدا دەستەبەر دەبێت". خەڵکی کوردستان بە متمانە و باوەڕێک کە بە چالاکانی مەدەنی و ڕێکخراوە مەدەنییەکان هەیانبوو، بەبێ هیچ دوودڵییەک کەلوپەل و یارمەتییەکانیان گەیاندە کەمپەینەکان و لە ماوەی کەمتر لە دوو ڕۆژدا بە سەدان تۆن لە کەلوپەل و شتومەکی جۆراوجۆر گەیەندرایە بوومەلەرزە لێدراوان لە ئەزگەلەی کرماشان و لافاولێدراوانی لوڕستان. ئەوە لە حاڵێکدا بوو کە خەڵک هیچ متمانەیەکیان بە ڕێکخراوە دەوڵەتییەکانی وەک مانگی سوور و کەمپەینە دەوڵەتییەکانی دیکە نەبوو.

کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە هاوتەریب لە گەڵ بزووتنەوە گەورە نەتەوەییەکەدا دەچێتە پێش و نێوەڕۆک و ماهییەتی وەک یەکی لەگەڵ بزووتنەوەی سیاسی هەیە و بەبێ ئەوەی بکەوێتە ژێر کاریگەریی هەر گوتارێکی نامۆ بە کۆمەڵگەی کوردستان، توانیویەتی متمانەی خەڵک و کۆمەڵگەی کوردستان بە گشتی بەرەو لای خۆی ڕابکیشێ. ڕێکخراوە مەدەنییەکان و چالاکانی مەدەنی پێگەیەکی بەهێزی کۆمەڵایەتییان هەیە و خاوەنی ئێعتبارێکی زۆرن لەنێو جەماوەردا و ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو تایبەتمەندی و خسڵەتانەی ئەوان هەیانە کە بریتییە لە هەست و هزری نیشتماندۆستی و هەستکردن بە بەرپرسیارێتی لە هەمبەر نەتەوە و کۆمەڵگەدا.

خەڵکی کوردستان زۆرترین متمانەیان بە خەباتە گەورە جەماوەرییە نەتەوەییەکە هەیە و ئەم ڕەوتە بە ڕووگەی خۆیان دەزانن، بەڵام خەباتی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان کە وەک باڵێک لە خەباتە گەورەکە دەبیندرێ، بەشێک لەم متمانەیەی بۆ لای خۆی ڕاکێشاوە. لەم پێوەندییەدا ڕەهبەر مەحموودزادە پێی وایە "مەرجەعی سەرەکیی خەڵکی کوردستان ڕەوتێکی مێژوویی هەبووە بە ناوی خەباتی جەماوەریی گەل. ئەو خەباتەش وەک پێشتر ئاماژەی پێ کرا، خاوەنی دوو باسکی سەرەکیی بووە؛ خەباتی شار و خەباتی شاخ (بەستێنی مەدەنی و بەستێنی شۆڕشگێڕی) ئەو متمانە جەماوەرییەی خەڵکی کوردستان کە دەبوا بۆ کۆی دامودەزگاکانی حاکمییەتی ناوەندی هەیبایە (بە مەرجی دێموکراتیکبوونی)، بهخڕی و پتەوی گواستراوەتەوە بۆ دامەزراوەکانی پێوەندیدار بە خەباتی جەماوەری. خەڵکی کوردستان خۆیان لە دامەزراوەکانی پێوەندیدار بە بزووتنەوە مەدەنییەکان بە نامۆ نازانن و ئەو دامەزراوانە بە هی خۆیان دەزانن. ئەم پێوەندی و متمانە دووقۆڵییە لە چەندین ڕووداوی پێوەندیدار بە کارەساتە سروشتییەکان بە تەواوی سەلمێندرا و چەسپا".

کاتێک کە خەڵک بەرانبەر بە گیانلەدەستدانی چالاکی ژینگەپارێز، شەریف باجوەر (٣) بە شێوەی جەماوەری بە دانی دروشمی "پارێزەری نیشتمان، بوو بە شەهیدی کوردستان"، بەشدارییان لە ڕێوڕەسمی بەخاکسپاردنیاندا کرد، دەرکەوت کە چالاکانی مەدەنی و ڕێکخراوەکان خاوەنی متمانەیەکی بەرزی جەماوەرین کە نموونەی لەوجۆرە زۆرن. "بە هۆی متمانەیەک کە بزووتنەوەی مەدەنی توانیویەتی لای خەڵکی کوردستان دەستەبەری بکات، لە قۆناغی ئێستادا ئەم بزاوتە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان توانای ڕێکخستنی ڕەفتاری مەدەنیی خەڵکی هەیە و ئەمەش دەتوانێ دەسکەوتێکی بەرزی کۆمەڵایەتی بێ بۆ هەلومەرجێک کە ئەمڕۆ نیشتمانەکەمانی پێدا تێدەپەڕێ (ڕاپۆرتی کۆمیتەی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستان بۆ کۆنگرەی ١٧).

ژینگەپارێزی وەک یەکێک لە بوارەکانی خەباتی مەدەنی کە لە کوردستان توانیویەتی زۆرترین چالاکانی مەدەنی لە دەوری خۆی کۆ بکاتەوە، یەکێک لە شوێندانەرترین بوارەکانی کاری مەدەنییە لەسەر ئەندێشە و ڕەفتاری تاکەکانی کۆمەڵگە و زۆرترین متمانەی کۆمەڵگەیان بۆ لای خۆیان ڕاکێشاوە. "بابەتی ژینگە بابەتێکی ناسنامەیی و شوناسخوازییە. لەخۆڕا نییە ژینگەپارێزانی ئێمە وەک چالاکی مەدەنی و سیاسی چاو لێ دەکرێن و کاتێک گیانیان دەبەخشن وەک شەهید ناویان دەهێنن و وەک قارەمانێک ڕێوڕەسمیان بۆ بەڕێوە دەبەن".

لەسەرپێترین و سەربەخۆترین بەشی کۆمەڵگەی مەدەنی لە کوردستان کە ئەرکی گرینگی بزووتنەوەی مەدەنی لە ئەستۆیە، دامەزراوە ژینگە پارێزییەکان و بنکەکانی فێرکردنی زمانی کوردین کە هەردووکیان لە چوارچیوەی گوتاری نەتەوەیی کورددا و سەربەخۆ لە هەر کاریگەریەکی گشتیی ئێرانی و جوغڕافیای کوردستانی گەورە، بە بابەتی ڕۆژهەڵاتەوە نووساون و ڕۆژانە چالاکیی خۆیان لە چوارچێوەی کار و چالاکییە تایبەتەکانی خۆیان دەبەنە پێشێ. بۆ چالاکانی ژینگە، ژینگە کە هەمان نیشتمان و کوردستانە بۆتە بەستێنێک بۆ پەروەردەی ڕوحی نەتەوەیی و خۆشەویستی و پاراستنی ئەو خۆشەویستە ئازار چێشتووە کە هۆکارە سەرەکیەکەی داگیرکەرانی کوردستانن. فێرگەکانی زمانی کوردی و مۆسیقاش بەستێنێکن بۆ بەرفراوانکردنی زمان و پەرەپێدان بە کەلتوورێک کە ڕۆژانە دەسەڵات پیلانی بۆی هەیە و بە درێژایی سەد ساڵی ڕابردوو لە لایەن دوو حکومەتی پەهلەوی و کۆماری ئیسلامییەوە کەوتۆتە بەر پەلاماری سڕینەوە و هاوشێوەسازی، بەڵام ئێستا ئەم ناوەندانە نە تەنیا میراتی کۆنیان ڕاگرتووە، بەڵکوو خەریکی گەشەی کەلتوور و زمانی کوردین و دەسەڵاتیان ناچار بە قەبووڵی واقعیەتی خۆیان کردوە.

پێشترلە خودی کۆمەڵگەی کوردستانیشدا گرینگییەکی وا بە پاراستنی ژینگە نەدەدرا و خەڵک کەمتەرخەم بوون بە نیسبەت ئەو ژینگەیەوە کە تێیدا دەژیان، بەڵام ئێستا لە سایەی هەوڵ و چالاکیی ڕێکخراوە ژینگەپارێزەکان و لە سایەی ئەو ڕەوشەنگەریەی کە ئەوان کردوویانە و دەیکەن،ڕوانگەی زۆربەی زۆری خەڵکی کۆمەڵگەی کوردستان بە نیسبەت ژینگەوە گۆڕدراوە و تەنانەت وەک بایەخێکی نەتەوەیی و جۆرێک لە کوردایەتی سەیر دەکرێ. تا ڕادەیەک لە هەموو شارەکانی کوردستاندا ڕێکخراوی تایبەت بە ژینگەپارێزی هەیە کە چالاکانی ژینگەپارێزی بە کۆبوونەوە لە دەوری یەکتر، بیر لە چۆنیەتیی پاراستنی ژینگە و هاندانی خەڵک بۆ پاراستنی ژینگەی کوردستان دەکەنەوە. ئەوان نە تەنیا بە دەستی بەتاڵ و ئەوپەڕی بێ ئیمکاناتییەوە خەریکی پاراستنی ژینگەی کوردستانن، بەڵکوو بەرانبەر بە سیاسەت و هەڵوێستەکانی ڕێژیمی کۆماری ئیسلامیی ئێران بەرانبەر بە ژینگە بەرەنگاری دەکەن

خەڵک متمانە و ڕێزی زۆر بۆ ئەو کەس و کەسایەتییانە قایلە کە وەک ڕوخسار و سیمای جموجۆڵی مەدەنی لە نێوخۆی ولات دەرکەوتوون، بەتایبەت کە زۆر لەوان باجی گەورەیان لە بواری ئاسایش و ئەمنییەتی گیان و ماڵی خۆیان داوە. بەڵام لەوانەیە بە دوو هۆکاری؛ ماهییەتی دیکتاتۆریی دەسەڵاتی زال بە سەر کوردستان و، کەم ئەزموونیی کورد لەم بەستێنە لە خەبات، کۆمەڵگەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هێشتا مابێتی کە بگاتە ئاستی چاوەڕوانییەکان. "نە بەستێنەکە (کۆمەڵایەتی و سیاسی) لەبار بووە و نە چالاکانیش توانیویانە بە نەخشە ڕێگا و دوورەدیمەنێکی ئەوەندە ڕوون و بە ساز و کارێکی ئەوەندە کارا و هەمەلاگیردا بچنە پێش کە هیوایەکی ڕێکخەر لەنێو خەڵکدا درووست بکا، هیوایەک کە پەیوەستبوونی جەماوەریی مەیدانی، مەودادار و ئالەنگارساز بە هەوڵ و دەسپێشخەرییەکانی ئەو چالاکە مەدەنییانەی لێ بکەوێتەوە".

ڕێکخراوەکان، لە نەبوونی بەرنامە، دەستکورتیی ئابووری و بە هۆکاری مەحفلیبوونیان کە نەیانتوانیوە لە پانتایی جەماوەری کۆمەڵگەدا خۆیان دەربخەن، نەشیانتوانیوە وەک دامەزراوە و ڕێکخراو خۆ ڕێکبخەن و کارەکانیان بۆ زۆرینەی خەڵکی کۆمەڵگە نییە. جیا لە ڕێکخراوەکانی چالاکی بواری ژینگەپارێزی کە ئەوانیش زیاتری پێوەندییەکانیان لە گەڵ خەڵکدا سۆزدارییە، ڕێکخراوە مەدەنییەکانی دیکە لە بازنەیەکی بەرتەسک و مەحفیلیدا کار دەکەن و هێشتا خۆیان بە جەماوەری نەکردوە.

بزووتنەوەی مەدەنی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بۆتە ئەمری واقع، ڕۆژ بە ڕۆژ زیاتر گەشە دەکات و زیاترمتمانەی جەماوەر بەدەست دێنێ. ئەم بزووتنەوەیە بەشێوەیەکی نیمە ڕێکخراو کارەکانی لە هەموو بوارەکاندا ڕادەپەڕێنێت و سەدان ڕێکخراو و NGOی لە پشتە و بە هەزاران مرۆڤی دەروەست و ئاگا کاری بۆ دەکەن و پێوەی ماندوون. لە هەموو بوارەکاندا ئەزموونی باش بەدەست هاتوە و دەرفەتی گەشەسەندنی لە زیادبوون‌دایە.

***

١- بەهۆی ڕوودانی بوومەلەرزەی ٧ ڕیشتەری لە ئەزگەلەی کرماشان لە ڕۆژی یەکشەممە، ڕێکەوتی ٢١ی خەزلوەری ساڵی ١٣٩٦ی هەتاوی بە هۆی بوومەلەرزەیەکی ٧ ڕیشتەرییەوە لە ئەزگەلە هەڵکەوتوو لە پارێزگای کرماشان، زیاتر لە ١٠ هەزار کەس مردن و بریندار بوون و زیانێکی زۆری ماڵییش وە خەڵکی ناوچەکە کەوت.لەم پێوەندییەدا بە هەوڵ و هیممەتی چالاکانی مەدەنی و ڕێکخراوە مەدەنییەکانی شەپۆلێک لە کۆکردنەوەی یارمەتی و گەیاندنیان لە کورتترین ماوەدا بەوپەڕی ڕێکوپێکییەوە هەر لە شارەکانی ماکۆ و سەڵماسەوە تا خوارترین ناوچەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان کەوتە ڕێ.

٢- لە سەرەتای سەری ساڵی ١٣٩٨ی هەتاوی بە هۆی کەوتنەوەی لافاو لە ناوچەی کوهدەشتی لوڕستان زیانێکی قورسی ماددی وە خەڵکی ناوچەکە کەوت و جیا لە گیانلەدەستدانی ئافرەتێک بە دەیان کەس بریندار و بە هەزاران کەس بێ ماڵ و گوزەران بوون کە لە سەر داواکاریی چالاکانی مەدەنی خەڵکی کوردستان بە یارمەتییەکانیان بە هانایانەوە چوون و یارمەتییان دان.

٣- یەکێک لە هەڵسووڕاوانی مەدەنیی کوردستان و چالاک لە بواری ژینگەپارێزی و ئەندامی ئەنجومەنی سەوزی چیای مەریوان کە هاوڕێ لەگەڵ سێ کەس لە هاوڕێیانی ژینگەپارێزی (ئۆمید کۆنە پۆشی، محەممەد پەژووهی و ڕەحمەت حەکیمی نیا)، ڕۆژی ٣ی خەرمانانی ١٣٩٧ی هەتاوی لە حاڵێکدا خەریکی کووژاندنەوەی ئاوری دارستانەکانی مەریوان بوون، بە هۆی بەربڵاویی ئاورەکەوە گیانیان لەدەست دا.

خوێن لەبری نان: کار–مەرگ، جەستەی ناسەروەر و دۆخی هەڵاواردن لە ڕۆژهەڵات

ڕۆژهەڵات و نیکرۆپۆلەتیکی دەوڵەت (٥–٣)

ئاماژە: خوێن لەبری نان: کار–مەرگ، جەستەی ناسەروەر و دۆخی هەڵاواردن لە ڕۆژهەڵات توێژینەوەیەکی د. ئەحمەد محەممەدپوورە پێوەندیدار بە پرسێکی سیاسی، ئابووری، نەتەوەیی ڕۆژەڤی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە. هەروەک لە بەشی بەرایی توێژینەوەکەدا هاتووە، ئەم نووسینە بە پشتبەستن بە ئەدەبیاتی سەروەری و توونددوتیژی، بەدواداچوون بۆ پەیوەندی نێوان دۆخی ناسەقامگیریی و شوێنگیری و سیاسەتی مەرگ دەکات کە لە پراکتیکی کاری سنووربەزاندنی کورد، یان کۆڵبەریدا بەرجەستە بووە. توێژەر لەسەر ئەو باوەڕەیە کە دەوڵەتی ئێران گوتاری سنووری ئەمنییەتی وەک چەکێک بۆ سەپاندنی دۆخی هەڵاواردنی هەمیشەیی بەسەر ڕۆژهەڵاتدا جێگیردەکات، کورد بە پێگەی مەمرە و مەژی لەڕێگەی سەپاندنی پراکتیکی ناجێگیری کاری مەرگ مەحکوم دەکات. جگە لەوەش، ئەم لێکۆڵینەوەیە سنوور وەک ئەرشیفێک دەخاتە ڕوو کە تۆمارەکانی سیاسەتی مەرگی دەوڵەت تێیدا دانراون و دەپارێزرێن و ئاشکرادەکرێن لەژیانی کۆڵبەرەکاندا. "کوردستان" بەشە سەرەکییەکانی ئەم توێژینەوەیە لە پێنج بەشدا بۆ خوێنەرانی بڵاو دەکاتەوە و لە کۆتاییدا هەموو توێژینەوەکە بەیەکەوە لە "کوردستانمیدیا" دادەنرێت.

سیاسەتی کۆڵۆنیالیزمی دەوڵەتی ئێران بەرامبەر بە کورد، کە بە دامەرزراندنی دەوڵەتی پەهلەوی لەساڵی ١٩٢٥ دەستی پێ کرد، لەژێر حوکمی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا چڕتر بووەوە. دەوڵەت بە ناچارکردنی ڕۆژهەڵات بە دۆخێکی جیاکاری هەمیشەیی، سیاسەتی نێرکرۆپۆلەتیکی خۆی یان سیاسەتی مەرگی سەپاندووە. کۆڵۆنیالیزمی ناوخۆیی نەکرۆپۆلەتیک لەڕێگەی پرۆسەی زاڵبوون و ڕەگەزپەرستی و توندوتیژییەوە گرێ دراون کە تایبەتمەندی هەردوو چەمکەکەیە. هەروەک دەردەکەوێت، ئامانجی نەکرۆپۆلەتیکی کۆڵۆنیالیزمی نێوخۆیی دەوڵەت ئەوەیە کە سارا ڕۆی (١٩٩٥، ٦) بە دژە پەرەپێدان ناوی بردوە: پرۆسەیەک کە بەهۆیەوە دەسەڵاتی هەژموونگەرا کۆمەڵێک ستراتیژی بەرپەرچدانەوە بەکاردەهێنێت بۆ بەمەبەست ڕێگریکردن لە پەرەسەندنی ئابووری ناوخۆیی و تێکشکاندن و لەناوبردنی توانای توخمە بەرهەمهێنەرەکان . دەوڵەت بەنیازە لە ڕێگەی سیاسەتی دژە پەرەپێدانی ڕۆژهەڵاتەوە سەرچاوە سرووشتی و مرۆییەکانی ڕۆژهەڵات بسڕێتەوە. ئەم دۆخە ئابووری–سیاسییە ئەوە ڕوون دەکاتەوە کە بۆچی نزیکەی ٢٠٠ هەزار کورد پەنا بۆ کۆڵبەری دەبەن.

دەتوانین سیاسەتی دژە پەرەپێدانی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە ڕۆژهەڵات دابەش بکەین بۆ چوار قۆناغ: ئەوەی لە ئەجێندای دەیەی یەکەمی حوکمی کۆماری ئیسلامیی ئێراندا زاڵ بوو، بە میلیتاریزەکردنی کەشی کوردستان بوو. بە ئەمنییەتیکردنی ڕۆژهەڵات بە ڕاگەیاندنی شەڕی پیرۆز (جیهاد) لەلایەن خومەینیەوە لە ٢٨ی گەلاوێژی ١٣٥٨ لە دژی کورد دەستی پێ کرد و لە ئەنجامدا داگیرکردنی سەربازیی تەواوی شارەکانی کوردستانی لێکەوتەوە، کە تا ساڵی ١٣٦١ بەردەوام بوو. پاش ئەوەی کە دەکرا پێی بوترێ فەتحکردنی ڕۆژهەڵات، دەوڵەت لە ڕێگەی هاندانی دارایی و سیاسییەوە دەستی کرد بە

پێویست ناکات زۆر دوور بڕوانیت. ڕاستییەکە ڕوونە: ئەوان هەموو شتێکیان لە ئێمە بەتاڵان بردوە، ژیانمان، ئاومان، خاک و تەنانەت بەردەکانیشمان، ئێمە لە هەموو لایەکەوە تاڵان دەکرێین تا عەجەمەکان (غەیرە کورد/فارس) بتوانن بە خۆشی بژین. هەر کۆڵبەرێک کە لە ماڵەکەی دەچێتە دەرەوە بۆ کۆڵبەری، دەبێت ئامادە بێت بۆ مردن. مردن بۆ ئێمە بووە بە نەریت. سەرسام دەبین ئەگەر ڕۆژێک واز لە کوشتنمان بهێنن. بۆچی؟ چونکە ئێمە کوردین و ئەوەش لەچاوی ئەواندا تاوانە. وەک ئاژەڵ مامەڵەمان لەگەڵ دەکەن؛ ئەوان هەرگیز دۆستی ئێمە نەبوون و نابن

وەرگرتنی خەڵکی ناوچەکە بۆ فەوجە نیمچە سەربازییەکان بەناوی بەسیجی مەرزبان. لە ماوەی شەڕی ئێران و عێراق (١٣٥٩–١٣٦٧) هەزاران کورد لە دامودەزگا سەربازی و ئەمنییەتییەکانی دەوڵەتدا جێگیرکران. بۆ جێبەجێکردنی جاشگەراییەکەی ڕێژیم دەستی کرد بە سەرمایەگوزاری لە جیاوازییە کولتووری و زمانەوانییەکانی نێوان پێکهاتەی سۆرانی و هەورامی لە بەشی باشووری ڕۆژهەڵات. بەم شێوەیە بەکارهێنانی خەڵکی زاراوەیەکی تایبەت لە زانیاری هەواڵگری و بارودۆخی ئیداری و بەکارهێنانی ئەم هاوکارییە لە ناوچەیەکی تردا تا بە شێوەیەکی جیاواز تۆوی ڕق و کینە و دوژمنایەتی لەنێو پێکهاتە کوردیەکان بچێنێت.

دەیەی دووەمی کۆماری ئیسلامیی ئێران شایەتی گۆڕانکارییەکی بەردەوام لە بە سەربازیکردنەوە بەرەو بەئەمنیەتیکردن بوو. لەکاتێکدا بەسەربازیکردن داگیرکاری جەستەیی فەزای کوردی لەخۆ دەگرت، بە ئەمنییەتیکردنی بواری زیهنیی کردە ئامانج بەگرێدانی کورد و کوردبوون بە هەڕەشە ئەمنییەتییەکانەوە. بەئەمنییەتیکردن پەیوەندییەکی نیزیکی بەسەرهەڵدانی دۆخی هەڵاواردنەوە هەیە لە ڕۆژهەڵات، کە لەگەڵ دەستپێکی شەڕی ئێران و عێراقدا سەری هەڵدا. ئیستثناگەرایی لە ئاستی ئۆرگانە دامەزراوەییەکان، دەسەڵاتی پێناسەکردنی حاڵەتە کتوپڕەکان و ڕێنمایی بۆ وەڵامدانەوە ئاسایشییەکانیان پێ دەبەخشین. بنیاتنانی هەڕەشەی بوونگەرایی لەسەر یەکیەتیی نیشتمانی لە ناوەندی ئەم سیاسەتەدا وەستاوە، کە پێویستی بە بەکارهێنانی ئامرازی نائاسایە بۆ پاراستنی یەکپارچەیی وڵات و ڕێگە بە کۆماری ئیسلامیی ئێران دەدات شەرعیەت بە هەڵپەساردنی یاسایی و دادوەریی بەبیانووی ئاسایشەوە بدات. ئەم پارادایمە بەردەوام فراوانبووەی ئاسایشی فەزای کوردستان، ڕێگە بە دەوڵەت دەدات هێرشی ڕۆژانەی خۆی بۆسەر کۆڵبەران ئەنجام بدات لەژێرناوی پاراستنی سنوورەکان و ئابووری نیشتمانی. وەک یەکێک لە کۆڵبەرەکان دەڵێت: دەتوانن تەقەت لێ بکەن تەنها لەبەر ئەوەی سنوور دەبەزێنیت؛ ئەوان هەموو ڕۆژێک بە بارەکانمانەوە دەمانبینن، دەماننناسن و دەتوانن بمانگرن و بارەکانمان ببەن، بەڵام ڕێگەیان پێ دراوە تەقە بکەن.

سیاسەتی ئەمنییەتگەرایی بەشێوەیەکی سیستماتیکی بەشێکی زۆری هێزی کاری ئابووریی کوردی لەنێو برد و ڕێگەی خۆش کرد بۆ لابردنی توانای ئیداری و ئابووری نێوخۆیی. گۆزینش (وەزارەتی هەڵبژاردن) اطلاعات (دەزگای هەواڵگری) دوو ئامرازی ئاسایشی سەرکوتکەرن کە وەک قۆڵی ئەمنییەتی ڕێژیم لەسەرانسەری وڵاتدا کار دەکەن، بە چوونە ناو بازنەی خوێندنی باڵا و کارکردن لە کەرتە ئیدارییی و جێبەجێکارەکان بۆ دڵنیابوونەوە لەوەی تەنیا کەسانی دڵسۆز و پابەند بە ڕێژیمەوە دامەزراون. بەشی گۆزێنیشی لقەکانی خۆی فراوانتر کرد لەنێو هەموو ڕێکخراوە و دامودەزگاکاندا، لە قوتابخانەکانەوە بۆ شارەوانییەکان. ساڵانی ١٣٥٧ و ١٣٦٩ لووتکەی هەڵەکانی بەشەکە بوو بۆ سڕینەوەی خوێندکار و مامۆستای ناشایستە .

داماڵینی ڕەسەنایەتی پرۆژەیەکی کۆڵۆنیالییە کە نەک تەنها بۆ تێکدانی کولتوور و زمان و شوناسی ڕەسەن داڕێژراوە، بەڵکوو بۆ بەرهەمهێنانی سوژەی کۆڵۆنیالی نوێیە کە بەرژەوەندییەکانی دەوڵەتی داگیرکەر بەناوخۆیی دەکات و بەرگری لێ دەکات. هەروەک مەحموود مەمدانی و ئێدوارد سەید دەڵێن، کۆڵۆنیالیزمی نیشتەجێ مەرج نییە پێویستی بە دانیشتووان هەبێت. بەڵکوو دەتوانێت لەنێو خەڵکی ناوچەکەدا کادر دروست بکات. لە ڕۆژهەڵات ئەم سیاسەتە نەک هەر بووەتە هۆی زیادبوونی حکوومەت لەشێوەی بەرپرس و کارمەنددا، بەڵکو ئەو نوخبە و کادری لۆکاڵی ساختەی دروست کردووە کە ناوەندی پاکسازی هێزی کاری توخمی نەخوازراو بوون لە ڕۆژهەڵات. ئەم نوخبە نێوخۆییانە بوونە چینێکی بۆرژوازی نێوخۆیی کە بە نۆ–کیسە یان ملیاردێری یەک شەوە (بە تومان) ناسراون، کە بڕێکی زۆر سامانیان کۆ کردۆتەوە لە ڕێگەی مامەڵە ئابووری و سیاسیەکان لەگەڵ دامودەزگا نیمچە مافیاکانی دەوڵەتدا بەتایبەتی ناوەندەکانی فەرماندەیی سوپای پاسدارانی کۆماری ئیسلامیی ئێران. ئەم پاکتاوکردنە پرۆفایلی کولتووری و پەروەردەیی ڕۆژهەڵاتی وێران کرد، بەتایبەتی لە ناوچە سوننە–کوردییەکانی ئازەربایجانی ڕۆژئاوا [ورمێ] و کوردستان و باشووری کرماشان کە زۆرێک لە خوێندکارانیان پێش زانکۆ یان وەرگرتنیان لە زانکۆ لێ قەدەغەکراوە یان مافی دامەزراندنیان لێ زەوت کرا لە ناوەندە فەرمی و پەروەردەییەکان یان داواکاری قەرزیان بۆ دەستپێکی بازرگانی ڕەت کراوەتەوە. سیاسەتی داماڵینی ڕەسەنایەتی لەڕێگەی دامەزراندنی دانیشتووانی غەیرە کورد لە ڕۆژهەڵات جێبەجێ کراوە، دەست بە داماڵینی کورد لە فەزای کوردبوون کراوە و دانیشتووان ناچار کراون بەدوای کاردا بگەڕێن لە دەرەوەی ناوچە کوردنشینەکان یان پەنا بۆ کۆڵبەری ببەن وەک ئامرازێک بۆ بژێوی ژیان.

دەیەی سێیەمی کۆماری ئیسلامیی ئێران دەکرێت وەک سەردەمێک سەیر بکرێت کە ژێرخانی وەبەرهێنانی ڕۆژهەڵات بەمەبەست هەڵوەشێنراوەتەوە. ئەم پرۆسەیە بە داماڵینی دامەزراوەیی ناسراوە کە سنووردارکردن یان هەڵوەشاندنەوەی ئەو ئەو دامەزراوانەی لەخۆ گرتبوو کە پشتگیری لە وەبەرهێنانی درێژخایەن و گەشەی ئابووری دەکرد. ئامانجی ئەوە بوو کە پەیوەندییە ئابوورییەکانی ڕۆژهەڵات لەگەڵ ئێران لاواز بکات و توانای گەشەپێدانی نێوخۆیی خۆی لێ بستێنێتەوە.

بۆ نموونە پارێزگای ئیلام خاوەنی گەورەترین کانگای قیر لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاستە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لەکۆی ١٧ کانی قیر تەنیا ٧ کان چالاکن؛ ٢٧.٥%ی پیشەسازییەکانی ئیلام بەتەواوی ناچالاکن و ٣٠%یان بە نیوەی توانا کاردەکەن. زۆرینەی دانیشتووانی ئیلام لەژێر هێڵی هەژاریدا دەژین. جگە لەوەش پارێزگای کوردستان [سنە] خاوەنی گەورەترین یەدەگی زێڕە لە ئێران کە ٧٠ ملیۆن تۆنە. لە هەمانکاتدا، کەرتی پیشەسازی و کانزاکان گەشەیان نەکردوە. بەپێی ناوەندی ئاماری ئێران، پارێزگای کوردستان [سنە] بەرزترین ڕێژەی بێکاری هەیە (١٣.٨%)، لەکاتێکدا پارێزگای خۆراسانی ڕەزەوی لە ڕۆژهەڵاتی ئێران کەمترین ڕێژەی بێکاری هەیە (٤.٩%). ئەمەش لە کاتێکدایە کە کۆڵبەرێک دەڵێت بەشی ئێمە لەم زێڕە تەنها گوللەیە. بەگوێرەی لێدوانی ئەندامانی پەرلەمان لە شارەکانی سەردەشت و پیرانشار کە کۆڵبەری تێیدا باوە، ٩٠%ی پیشەسازییەکانی ئەوێ داخراون. بۆ نموونە لە شاری سەردەشت ٢٠%ی دانیشتووان سەرقاڵی بەرهەمهێنانی ترێن، بەڵام بەرهەمەکانیان بەهۆی نەبوونی وەبەرهێنان لەژێرخانی ئەم شارەدا دەگوازرێنەوە بۆ شارە غەیرە کوردەکانی وەک ورمێ و تەورێز. بەڵکوو دەوڵەت لەژێر پەردەی بەرەنگاربوونەوەی بێبەشکردن، دامەزراوەی خێرخوازیی سەربازی دامەزراندووە. لەبری ئەوەی وەبەرهێنان لە ئابووری ناوخۆییدا بکەن، ئەم ڕێکخراوانە هاوکاری ئابووری بچووک پێشکەش دەکەن لەبەرامبەر دڵسۆزی بۆ دەوڵەت، بەمەش پێگەی ڕێژیم لەنێو کۆمەڵگە لاوازەکانی ڕۆژهەڵاتدا مسۆگەر دەکەن.

ئەحمەد محەممەدپوور

نموونەی ئەم جۆرە گرووپە چاودێریکەرانە جهاد سازندگی (جیهادی بیناسازی)، ستاد اجرایی، کمیته امداد (کۆمیتەی هاوکاری)، بنیاد شهید (دامەزراوەی شەهیدان) و بنیاد مستضعفان (دامەزراوەی ستەملێکراوان و کەمئەندامان)

دەیەی چوارەمی حوکمڕانی کۆماری ئیسلامیی ئێران بە سیاسەتی لەناوبردن و تاڵانکردنی سەرچاوە سرووشتییەکان، بەتایبەتی لە ڕۆژهەڵات ناسراوە، هەرچەندە بێ پێشینە نییە، بەڵام ئەم ستراتیژی گواستنەوەی سەرچاوە ئاوییەکانی ڕۆژهەڵات بۆ ناوچە ناکوردییەکان لەخۆ دەگرێت. بۆ نموونە، بەنداوی داریان لە ڕۆژهەڵات کە لە ساڵی ١٣٩٧ تەواو بووە، ئاوی ڕووباری سیروان– کە لە ڕۆژهەڵاتەوە سەرچاوە دەگرێت– دەگوازێتەوە بۆ پارێزگاکانی نێوەڕاستی ئێران بۆ ئاودێریی و خواردنەوە. لەم ساڵانەی دواییدا، دەوڵەت دەستی کردوە بە گواستنەوەی خاکی بەپیت و کانزا لە ڕووباری سەردەشتەوە. لەوەش زیاتر، قەبارەی بڕینەوەی دارستانەکان لە ناوچە کوردییەکان زۆر ترسناکە. لە هاوینی ١٣٨٩دا، کە لەلایەن کۆمەڵەی ژینگەپارێزیی کورد [چیا] بە هاوینی ڕەش ناسراوە، ٢١٠٠ ئاگرکەوتنەوە لە ناوچە شاخاوییەکانی مەریوان و سەروئاباد تۆمار کراوە. ئەم هێرشە کارەساتبارانە بۆ سەر ژینگە و سەرچاوەکان زیاتر ژێرخانی ئابووری ڕۆژهەڵاتی لاوازکراوی لاوازتر کردوە. ئەمەش لە وتەکانی کۆڵبەرێکدا ڕەنگ دەداتەوە:

پێویست ناکات زۆر دوور بڕوانیت. ڕاستییەکە ڕوونە: ئەوان هەموو شتێکیان لە ئێمە بەتاڵان بردوە، ژیانمان، ئاومان، خاک و تەنانەت بەردەکانیشمان، ئێمە لە هەموو لایەکەوە تاڵان دەکرێین تا عەجەمەکان (غەیرە کورد/فارس) بتوانن بە خۆشی بژین. هەر کۆڵبەرێک کە لە ماڵەکەی دەچێتە دەرەوە بۆ کۆڵبەری، دەبێت ئامادە بێت بۆ مردن. مردن بۆ ئێمە بووە بە نەریت. سەرسام دەبین ئەگەر ڕۆژێک واز لە کوشتنمان بهێنن. بۆچی؟ چونکە ئێمە کوردین و ئەوەش لەچاوی ئەواندا تاوانە. وەک ئاژەڵ مامەڵەمان لەگەڵ دەکەن؛ ئەوان هەرگیز دۆستی ئێمە نەبوون و نابن.

ئەم وتانە وێناکردنی ئەوەیە کە "ئان ئاگوست" بە داراییکردنی ژیان ناوی دەبات، ئابوورییەکی بایۆلۆجی کوشندە کە زیادەی بوارێکی ژیان دەبات بۆ باشترکردنی ژیان لە بوارێکی دیکەدا. لە ڕێژیمە کۆڵۆنیالییە نێوخۆییەکانی وەک ئێراندا کە دەوڵەت قازانج دەکات لە دابەشکردنی نایەکسانی دەرفەتەکانی ژیاندا. دەوڵەت لە ڕۆژهەڵات زیادەی ژیان تاڵان دەکات کە سەرچاوە سرووشتی و مرۆییەکانیش دەگرێتەوە. لەلایەک سەرچاوەی ئاو و خاک بۆ ناوچە غەیرە کوردەکان دەگوازێتەوە، وا لە خاکەکەی دەکات بۆ نیشتەجێبوون نەشێت؛ لەلایەکی دیکەوە، هێزی کاری خوێندەواری کورد دەکاتە کۆیلەی کۆڵبەری بۆ لەنێوبردنی سەرمایەی مرۆیی ڕۆژهەڵات. قوباد کەرەمپور ئەندامی ئەنجومەنی باڵای پارێزگاکانی ئێران لە ساڵی ١٤٠١دا ڕایگەیاند کە ٥٠%ی کۆڵبەران خاوەنی بڕوانامەی بەکالۆریۆس [لیسانس] یان ماستەر [کارناسیی باڵا]ن. هەروها دانی بەوەدا نا کۆڵبەرێک کە بڕوانامەی ماستەری لە بیرکاریدا هەبووە، تەقەی لێ کراوە و کوژراوە لە کاتێکدا تەلەفزیۆنێکی لەسەر پشتی هەڵگرتبوو. ئەم هێرشە بەرفراوانە بۆ سەر سەرمایەی مرۆیی کورد بە ڕوونی لە وتەی کۆڵبەرێکدا دیارە کە وتی ئێمە کۆیلەی کارین تا فارسەکان چێژ لە ژیانیان وەربگرن.

هەگبەی شاخ و شۆڕش

دەنگی ژین بەرزە شەپۆلی بوونی
کێژوکوڕ دەس بەچەکن بێستوونی
شەهید سالار ئیبراهیمی

برایم چووکەڵی

لە کۆمەڵێکدا کە زۆری و زوڵم و چەوساندنەوە هەبێ، خەبات و بەربەرەکانیش دەبێ. مێژوویی نەتەوەی کورد شاهیدی خەبات و تێکۆشانی ڕۆڵەکانیەتی و تائێستاش ئەو خەباتە بە شێوەی جۆراوجۆر لە لایەن ڕۆڵەکانی ئەو نەتەوەیەوە درێژەی هەیە. نەتەوەی کورد لە ڕەوتی گەشەکردنی کۆمەڵایەتی خۆیدا و هەمیشە بەگوێرەی هەلومەرج هەوڵی داوە ماف و ئازادییەکانی وەدەست بێنێ. فیداکاری، لەخۆبوردوویی، گیانبازی و قوربانیدانی ڕۆڵەکانی ئەو نەتەوەیە باشترین بەڵگە و فاکتەری ئەو قسەیەن. لە "هەگبەی شاخ و شۆڕش"ی ئەمجارەماندا ناو و یادی شەهید سالار ئیبراهیمی بەرز ڕادەگرین.

سالار ئیبراهیمی ساڵی ١٣٤٠ی هەتاوی لە ئاوایی "گۆمەتە"ی ناوچەی بێڵەواری کامیاران لە باوەشی بنەماڵەیەکی جووتیاردا چاوی بە دنیای پڕ لە زوڵم و نابەرانبەری هەڵێنا. توانی هەتا پۆلی ٥ی سەرەتایی بخوێنێ و پاشان بە هۆی وەزعی نالەباری ئەوکات نەیتوانی درێژە بە خوێندن بدا، بۆیە قۆڵی لە کار هەڵماڵی و توانی کەلێنێک لە گیروگرفی مادی بۆ بنەماڵەکەی پڕ بکاتەوە. پاشان کە گەورەتر بوو ڕووی کردە شارەکانی دیکەی ئێران و تا ساڵی ١٣٥٧ لە زۆر شاری دیکە دەستی بە کار دەکرد. لەو ماوەیەدا ئاستی بیر کردنەوەی بەربڵاوتر بوو، زیاتر هەستی بە بێبەشی و ستەمی نەتەوەی کورد دەکرد، کارکردن لە شارەکانی دیکە هەستی نەتەوەیی و ڕقی چینایەتی ئەویان بەهێزتر دەکرد، بۆیە وەک لاوێک دڵی پڕ بوو لە ڕق و توورەیی زیاتر دەرهەق بە دەسەڵاتدارانی ڕێژیمی پاشایەتی.

لە سەروبەندی خۆپێشاندانەکانی ساڵی ١٣٥٧ی هەتاوی گەڕایەوە شاری کامیاران و پاش سەرکەوتنی شۆڕش و ئاشکرابوونی تێکۆشانی سیاسی حیزبی دیموکرات لە ناوچەی کامیاران، بە سەدان کەس لە لاوەکانی ئەو شارە ڕوویان کردە ڕیزەکانی حیزبی دیموکرات، سالار ئیبراهیمی یەکێک لەو لاوانە بوو کە وەک لایەنگری حیزب لە تەشکیلات سازمان درا. بەدەست پێکردنی هێرشی هێزەکانی کۆماری ئیسلامی کە یەکەمین جار شاری کامیاران لە زستانی ساڵی ١٣٥٨ی هەتاویدا کەوتە بەر هێرشی پەلاماری ڕێژیم برایەکی قارەمانی سالار بە ناوی سمایل ئیبراهیمی شەهید بوو شەهیدبوونی براکەی گڕوتینی خستە دڵ و دەروونی سالاری لاوی تازە پێگەیشتوو، بۆیە بڕیاری دا ببێتە پێشمەرگە و ڕێگای برا شەهیدەکەی درێژە پێ بدا، بەمجۆرە چووە ڕیزی پێشمەرگە قارەمانەکانی حیزب و چەکی شەرف و شانازیی کردە شان.

شەهید سالار لە ماوەیەکی کورتدا لێهاتوویی و دڵسۆزی خۆی نیشان دا و دەریخست کە لاوێکی ئازا و فیداکار و بەجەرگە. دەریخست کە باوەری حیزبیانەی قایموقۆڵە. بەمجۆرە زۆری نەکێشا فیداکاری و هەست بە بەرپرسایەتیکردنی سالار بوو بە وێردی سەر زمانی هاوسەنگەرانی. ئەو سەبارەت بە لێوشاوەیی کاری نیزامیدا، ساڵی ١٣٥٩ وەک فەرماندەری پەل دیاری کرا، بەهاری ساڵی ١٣٦٠ کاتێک هێزی بێستوون پێکهات، شەهید سالار لەلایەن حیزبەوە وەک یەکێک لە فەرماندە لکەکانی ئەو هێزە دیاری کرا، ناوبراو ماوەی ٣ ساڵ وەک فەرماندەری لک ئەرکی بەجێگەیاند لە ماوەی ئەو سێ ساڵەدا دەیان شەڕی حەماسی لە ناوچەی کامیاران، کرماشان، ڕەوانسەر، بێڵەوارو ژاوەرۆ، سووڕسووڕو لەیلاخ، چەمشاری سنە، دیواندەرەو مەریوان بەڕێوە برد.

سالار ئیبراهیمی لە بەهاری ساڵی ١٣٦٣ی هەتاوی وەک جێگری فەرماندەری هێزی بێستوون و مشاویری کومیتەی شارستانی کرماشان دیاری کرا، لە کونفرانسی پاییزی ساڵی١٣٦٤ بە ئەندامی کومیتەی شارستان و نوێنەری کونگرەی ٧ حیزب هەڵبژێردرا. لە بەهاری ساڵی ١٣٦٥ی هەتاوی دوای پێکهاتنی مەڵبەندی یەکی کوردستان وەک بەرپرسی نیزامیی ناوچەی کرماشان دیاری کراو سەرئەنجام لە هاوینی هەمان ساڵدا ئەرک و بەرپرسایەتیی فەرماندەری عەمەلیاتیی هێزی زاگرۆسی پێ سپێردرا و چەند مانگ دواتر بەهۆی لێوەشاوەیی بوو بە جێگری فەرماندەری هێزی زاگرۆس.

شەهید سالار بە حەق هەموو تواناو لیاقەتی خۆی لە خزمەت حیزبو خەڵکدا خستە کار. ناوبارو لە هەشت ساڵ پێشمەرگاتیدا دەیان عەمەلیاتی گەورەو چووکەی فەرماندەهی کرد، لە ماوەی ژیانی پێشمەرگایەتی‌دا ٨ جار بریندار بوو و لە هاوینی ساڵی ١٣٦٠ چاوێکی لەدەست دا، بەڵام کۆڵی نەدا و نەسرەوت و بۆ درێژەدانی خەبات زیاتر خۆی ماندوو دەکرد. ئەو خاوەنی خوو ڕەوشتی شۆڕشگێڕانە بوو، لە کورەی ژیانی سەخت و دژواردا، و لە مەیدانی هەشت ساڵ شەڕ و بەربەرەکانێدا قاڵ ببوو، و خارابوو، چقڵی چاوی دوژمن بوو، ترس و دڵەخورپەی دەخستە نێو دڵی دەژمن، ناوبراو ماندووبوون و ترس و مردنی نەدەناسی. ئەو فەرماندەرێکی کارامە، لێوەشاوە، لێهاتوو، لەکڵ دەرهاتوو بوو. هاوڕێیەکانی، خەڵک، چیاکان، ڕێگاکان، تفەنگەکان، هەموویان شاهیدی بۆ ئەوە دەدەن سالار پیشمەرگەیەکی هەڵکەوتووی حیزب بووە. خۆشەویستی ناوخەڵک بوو هاوڕێیانی بەنەزمو ئینزبات بار دەهێنا.

شەوی ٨ی پووشپەڕی ساڵی ١٣٦٦ی هەتاوی لە کاتێکدا پێشمەرگەکان لە عەمەلیاتی مولگەی دەژن بەرەو چاوگەی ئاوێر دەگەڕانەوە. لەسەر چاوگەی ئاوێر کەوتنە کەمینی هێزەکانی دوژمن پاش شەڕێکی قارەمانانە بووە هۆی تێکشکاندنی کەمینەکەو بەداخەوە دڵی پڕ لە هیوا و تاسەی قارەمانی کورد سالار ئیبراهیمی کەوتە بەر دەسڕێژی گوللەی بەکرێگیراوان و لە لێدان کەوت. تەنیا یەک ڕۆژ لە شەهیدبوونی تێپەڕی، بۆ بەیانی قوتابییەکانی سالار ئیبراهیمی لە بەرزاییەکانی کوچکچەرموو و مێرگەسار بە یادی سالار لە شەڕێکی دە سەعاتەدا بە دەیان کەسیان لە هێزی دوژمن کوشت و بریندار کرد. بەمجۆرە سالار ئیبراهیمی فەرماندە و مامۆستای پارتیزانەکانی حیزب لە ناوچەکانی کرماشان و کامیاران و سنە شەهید بوو بەڵام ناوی، ئازایەتی، وتەکانی، دەرسەکانی، بۆ هەمیشە بوونە مایەی گوڕوتین بەخشین بە کاروانی خەباتی حیزب و خەڵکی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان.

دیپلۆماسی، شێوازێکی خەبات بۆ ماف و ئازادی

ناسر ساڵحی‌ئەسڵ

دیپلۆماسیی، زانست و هونەری نوێنەرایەتیی سیاسیی وڵاتان و ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکان و حیزب و ڕێکخراوەکانە بۆ دانووستان و وتووێژە لە ڕێگەی دەزگایەکی دیاریکراو کە لە چەند نێردراوێکی دیپلۆمات پێکدێت. هەر لە مێژووی کۆنەوە بۆ یەکەم جار وشە و مانای دیپلۆماسی لەلایەن کۆمەڵ و ڕێکخراوەکانەوە لە ڕێگای نوێنەرانەوە، یەکە سیاسی و جوگرافیایەکان پێوەندییان بە یەکەوە هەبووە، بۆ چارەسەرکردنی کێشە و گرفتەکانی نێوانیان و یان زەمینە خۆشکردن بۆ ڕێککەوتنی دوو لایەن یان چەند لایەن. کەوابوو کاری دیپلۆمات لە دانوستان و وتووێژدا ئەوەیە پرسی کێشە و گرفتەکان لەنێوان دەوڵەتان، ڕێکخراوە نێونەتەوەییەکان و حیزبەکان چارەسەر بکات.

لە دیپلۆماسیدا کەسی دیپلۆمات دەبێ هێندێک تایبەتمەندیی وەکوو: ئاشتیخوازبوون، شارەزایی و پسپۆڕیی لە یاسا و ڕێساکانی نێونەتەوەیی، بەتوانا و خوو و ڕەوشتی بەرز، ناسینی فەرهەنگ و دابونەریتەکان، خاوەن هەڵوێست و زمانزانی و زیرەکی و ڕاستگۆ و ڕێک وپێک و کەسێکی ڕووناکبیر هەبێت. چونکە زانستی دیپلۆماسی بریتییە لە شێوازی پێوەندییەکان و هەڵسووڕانی سیاسی لەگەڵ نوێنەرانی دەوڵەتی و نادەوڵەتییەکان. کەوابوو بەپێی ئەو پێناسەیە لە دیپلۆماسی، دامەزراوەی نوێنەرایەتیی سیاسیی کورد دەبێ بە چەشنێک بێ کە زۆرترین وزە و توانستی دیپلۆماسی گشتیی سیاسی و دیسکۆرسی دانوستان خوڵقاندن بە جەستەی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ببەخشێت، تا لە کات و ساتی پێوستدا ئەو وزە و توانستەی دیپلۆماسی ببێ بە دینامیزمی خەباتی پەیوەندییە گشتییەکان و جووڵەی خەباتی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی نەتەوەی بندەست و بێدەوڵەتی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

پرسی کورد لە سەرەتاکانی سەرهەڵدانیەوە تا ئەمڕۆ بە چەندین قۆناغی جۆراوجۆردا تێپەڕیوە و هەر جارە و بە شێوە و ڕووخسارێکی جیاوازەوە دەرکەوتووەتەوە. هەروەها ڕێکار و ئامرازی جۆراوجۆری بەکارهێناوە و مەیدانی جۆراوجۆری تاقی کردووەتەوە. یەکێک لەو مەیدانانە، مەیدانی نوێنەرایەتیی سیاسی و دیپلۆماسی گشتیی بووە. بۆیە سیاسەتمەدار و دیپلۆماتی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، وەک نوێنەری نەتەوەیەکی بندەست و بێدەوڵەت، لە میکانیزمەکانی دیپلۆماسیی گشتیی و دامەزراوەی نوێنەرایەتیی سیاسی بۆ ناساندن و پشتیوانیی نێودەوڵەتی و بە =جیهانیکردنی پرسی کورد لە وڵاتانی دێموکراتیکدا کەڵکی وەرگرتوە. هەروەها خاڵێکی گرینگ لە دیپلۆماسی گشتیی نەتەوەیەکی بندەست و بێدەوڵەتی وەک کورددا، چەمکێک ڕۆڵی بنەڕەتی دەگێڕێ ئەویش خەباتە. واتا نوێنەرایەتیی سیاسی و دیپلۆماسی گشتیی بۆ نەتەوەی بندەست و بێدەوڵەت، تەنیا کاتێک واتا و مانا پەیدا دەکا کە خەباتێک لە ئارادا بێت. بۆیە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە ڕێبەرایەتیی حیزبی دێموکرات هەمیشە و بە بەردەوامی وەک نەتەوەیەکی زیندوو خەباتی کردوە و دەکا و هەوڵی داوە بە دامەزراندنی نوێنەرایەتی سیاسی، بۆناساندن و بە نێونەتەوەیی کردنی دەنگی خەباتی ڕەوای گەلی کورد وەک نەتەوەیەکی زیندوو و لە حاڵی خەباتدا لەگەڵ ئەو وڵاتانەی کە لەوێدا نوێنەرایەتیی هەیە، بۆ فراوانکردنی هاوڕایی و پشتگیری سیاسی بۆ خەباتەکەی کەڵکی پێویست و ئەرێنی وەرگرێت.

هەروەها لە مێژوویی خەباتی سیاسیی نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، هەر لە سەردەمی شێخ عوبەیدوڵڵای نەهری و هەمزائاغای مەنگوڕ و سمایل‌ئاغای سمکۆی شکاک و جافرخانی جاف لە کرماشان تا کۆماری کوردستان و شەخسی پێشەوا قازی محەممەد، کورد هەوڵی داوە بۆ چارەسەرکردنی پرسە سیاسی و نەتەوایەتییەکان و پرسی مەسەلەی ماف و ئازادی گەلی کورد لە وڵاتی ئێراندا لە ڕێگەی دیپلۆماسی و دانوستاندا چارەسەری بۆ بدۆزێتەوە. زۆر جار دانوستان و وتووێژ بە تێچووی گیانی و شەهیدکرانی بە فرت و فێڵی، ڕێبەرانی کورد تەواو بووە. لە بەڕێوەبەرانی کۆماری کوردستاندا، هەڵوێستی پێشەوا قازی لە مەیدان و گۆڕەپانی دیپلۆماسیدا دەبینین کە هەر لە سەرەتای دامەزرانی کۆماری کوردستان تا ڕۆژی لە سێدارەدانی، پێشەوا قازی باوەڕی بە دانووستان و وتووێژ هەبوو بۆ چارەسەرکردنی پرسی سیاسی و نەتەوایەتیی گەلی کورد لەگەڵ حکوومەتی ناوەندیی ئێران و تەنانەت لەگەڵ حکوومەتی میللی ئازەربایجانیش پێوەندییەکانی بە شێوەی ئاشتیخوازانە و دوولایەنە بووە. لەو پێناوەشدا بۆ بە ئەنجام گەیاندن و دەستەبەرکردنی مافە سیاسی و نەتەوایەتییەکانی گەلی کورد، چەندین جار سەردانی تارانی کردوە و لەگەڵ بەرپرسانی حکوومەتی پەهلەوی دانیشتن و دانوستانی کردوە.

لەهەمان کاتدا پێشەوا قازی محەممەد پەیوەندیی پتەوی لەگەڵ حیزب و ڕێکخراوەکانی نەتەوەکانی ئێران و حیزبە ئێرانییەکان هەبووە.

پاش هەرەسهێنانی کۆماری کوردستان، خەبات و تێکۆشانی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، پێی نایە قۆناغێکی دیکەی تێکۆشانەوە. حیزبی دێموکراتی کوردستان وەک تاقانە حیزبی مەیدانی خەبات، بوو بە پێشەنگی خەباتگێڕان و شۆڕشگێڕانی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان. یەکێک لە کادرە دیار و بەچاوەکانی مەیدانی بەکردەوەی خەبات لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان عەبدولڕەحمان قاسملوو بوو. عەبدولڕەحمان قاسملوو هەر لە نەوجەوانییەوە پێوەندی پتەوی لەگەڵ بزاڤی گەلی کورد هەبوو. هەر زوو بیر و باوەڕ و ئەندێشەی ئازادیخوازانەی لە مێشک و دەروونیدا شکڵی گرت. کاتێک محەممەد ئاغای باوکی لەگەڵ چەندین کەسایەتی کورد لە سەفەری ڕەسمی باکۆ لە یەکیەتیی سۆڤیەت گەڕایەوە، دەڵێ "ئەو کات تەمەنم ١١ ساڵ بوو، بەڵام وەک زۆر منداڵی دیکەی کورد، سیاسەت سەرەنجی ڕاکێشابووم. بابم یەکێک لە ئەندامانی شاندی کورد بوو. زۆر باشم لەبیرە کە لە باکۆ گەڕایەوە تایەک قەند و تاپڕێکی باشیشی لەگەڵ خۆی هێنابوو. لەگەڵ ئەوەی من ئەو کارەی بابم زۆر پێ سەیر بوو، چونکە ئەوان وەک دیپلۆماتی کورد چووبوون بۆ باکۆ تا یەکیەتیی سوڤیەت ببێتە پشت و پەنای کورد بۆ ئەوەی لە مافەکانی گەلی کورد پشتیوانی بکات! بۆیە من ڕاست و ڕەوان لە بابم پرسی ئەدی مافی کوردان چیی لێهات"؟؟ ئەندیشە و هزری دوکتور عەبدولڕەحمان قاسملوو، هەر لە سەرەتای کاری سیاسییەوە وەک کەسایەتییەکی دیپلۆمات، بریتیی بوو لە ناساندن و بە نێونەتەوەیی کردنی پرسی کورد بە وڵاتان و گەلانی جیهان بۆ پشتیوانیکردنی سیاسی و چارەسەرکردنی پرسی نەتەوەی کورد بە گشتی و نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان بە تایبەت، بە شێوەی ئاشتیخوازانە و لە ڕێگای دانوستان و وتووێژ بووە.

شەهید دوکتور قاسملوو گەورە دیپلۆماتی کورد، کەسایەتییەکی واقعبین و ڕێئالیست بوو. هەر بۆیە وەک یەکەم مێعماری پێوەندییە گشتییەکانی خەباتی سیاسی هاوچەرخی کورد، توانی بە کردەوە بناغەی بنەماکانی نوێنەرایەتی سیاسی و دیپلۆماسی گشتیی کوردی بە شکڵێکی سەردەم و دێموکراتیک دابڕێژێت. یەکەمین هەوڵی ئەو ڕێبەرە ناودارە بۆ دامەزراندنی دەفتەری نوێنەرایەتی سیاسی، وەک دامەزراوەیەکی دیپلۆماسی گشتیی و نوێنەرایەتی سیاسی کورد لە سەرەتاکانی دەیەی شەستی هەتاوی لە وڵاتی فەڕانسە و لە شاری پاریس بوو. بیر و هزری دوکتور قاسملوو ئەوە بوو کە دامەزراوەیەکی نوێنەرایەتیی سیاسی دامەزرێنێت تا بتوانێت کورد وەک نەتەوە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە ئوروپا نوێنەرایەتی بکات. ئەمە یەکەمین تێگەیشتنی مودێرن و سەردەمیانە لە چەمکی نوێنەرایەتیی سیاسی و دیپلۆماسی گشتیی نەتەوەیەکی بندەست و بێ دەوڵەت بوو کە بەردی بناغەی بۆ دانرا. دوکتور قاسملوو بۆ پێناسەکردنی سیاسەت و دیپلۆماسی کوردی فەرموویەتی: "لە سیاسەتدا ڕەش و سپی نیە! هەموو شتێ یا هیچ شتێک، هەر کەس ئاوا سیاسەت بکا سەر ناکەوێ. با ئێعتراف بکەین کە لە تاریخی میللەتەکەماندا سیاسەتەکە ئەوە بووە ، یا هەموو شتێ یا هیچ شتێک ... نەتیجەکە بووەتە چی؟! بووەتە "هیچ". لە سیاسەتدا زۆر جار هەیە دوو هەنگاو دەچیتە پێش، شتێک وەردەگری .دیسان خەبات دەکەی بۆ شتێکی دیکە، ئەوە سیاسەتە و ناویان ناوە هونەری مومکین. نەک ئەوەی خەیاڵی و لە خەیاڵی خۆتدا شتێک دانێی. ئەوەی کە بەو واقعیەی جێبەجێ دەبێ ئەوە "سیاسەتە"، ئەوەی دیکە شێعر و خەیاڵاتە، شێعر و خەیاڵات قەدەغە نیە بەڵام بە شێعر و خەیاڵات کاری سیاسی ناکرێت".

لە سەردەمی شۆڕشی زانیاری و ئینتیرنێتدا، چەمکەکانی دێموکراسی، ئازادی، خەباتی شار و شەقام، ڕاپەرین و شۆڕشی جەماوەری، تەوەر و میحوەری سەرەکی باس و خواستەکانی گەلانی ئێران و خەڵکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە. ئێستا کە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، وەک پێشەنگی خەباتی شار بۆتە چاو و چرای گەلانی ئێران، سەرچاوەگرتوو لە باوەڕمەندبوون و واقعبین بوون لە سیاسەت و هەڵوێستەکانی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێراندا بووە. چونکە حیزبی دێموکراتی کوردستان هەر لە کاتی دامەزرانی تا ئێستاش دووربینترین، واقیعبینترین، پێشکەوتنخوازترین و مودێرنترین حیزبی سەر گۆڕەپانی سیاسی کوردستان و ئێرانە کە باوەڕی قووڵی بە خەباتی مەدەنیی شار و شەقام هەیە و هەبووە. بزووتنەوەی ژن- ژیان- ئازادی، (شۆڕشی ژینا)، ئەو شۆڕشەیە کە لەو پارادایمە فیکرییەدا بیچمی گرت و توانی هەم پشتیوانی نێوخۆیی وهەم پشتیوانی دەرەکی و نێونەتەوەیی پەیدا بکات. لە وەها بارودۆخێکدا دیپلۆماسی گشتیی کوردیش بۆ چەسپاندنی هێزی نەرم _ واتا خەباتی شار _ پێنایە قۆناغێکی دیکەوە. هەروەها لەو قۆناغەدا، بۆ نوێنەرانی سیاسی _ پێوەندییەکانی کورد، دەرگای دیپلۆماسی گشتیی و پێوەندییەکان، بۆ بەشداریکردن لە کۆڕ و کۆبوونەوەی ڕێکخراوە نادەوڵەتی و نێونەتەوەییەکان و ژوورە فکرییەکان زیاتر کرایەوە بۆ ناساندن و بە نێونەتەوەیی کردنی پرسی کورد وەک نەتەوەیەکی بندەست و بێدەوڵەت؛ سەقامگیری و پێکەوە ژیانی ئاشتیانەی گەلانی ئێران لە پێگەی دیپلۆماسی گشتیی خەباتی شارەوە باشترین کەڵکی پێویست و ئەرێنی وەرگرێ تا پرسی ماف و ئازادی گەلی کورد بە پرسێکی نێونەتەوەیی و چارەسەرنەکراو لێکدانەوەی بۆ بکرێت.

لە ئێستادا کە سیاسەتی دەرەوەی بەشێک لە دەوڵەتانی دێموکراتیک و کاریگەر لە ڕووی سیاسییەوە لەسەر دوو بنەمای تیۆری، لایەنگری پاراستنی دۆخی هەنووکەیی ڕۆژهەڵاتی ناڤین و لایەنگری پێداچوونەوەخوازیی لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین ڕاوەستاوە، نوێنەرایەتیی پێوەندییە سیاسییەکانی کورد دەبێ بە زانیاریی و خوێندنەوەی سیاسی و مێژوویی هەلومەرج و هۆکارەکانی شەڕ و ئاڵۆزی، پرس و کێشەی نەتەوە و ئێتنک و ئایینزاکان لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین، لابیگەری و دیپلۆماسی خۆی بە لای لایەنگرانی پێداچوونەوەخوازیی لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین، سیاسەت و دیپلۆماسی گشتیی بکات. چونکە بۆ ئاشتی و سەقامگیربوون و پێکەوەژیانی نەتەوەکان و ئایینزاکان لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین، پێداچوونەوە و ئاڵوگۆڕ و ڕیفۆرمی دێموکراتیک لە وڵاتان دەبێ...

درێژە بۆ لاپەڕەی ١١

پارێزەرانی ژینگە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان

حەسەن قارەمانی

پاراستنی ژینگەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، پاراستنی بەشێکی گرنگی فرەچەشنی ئیکۆلۆژیی و کولتووریی جیهانیشە و بە پاڵپشتی کردنی کاری ئەم بەرگریکارانەی ژینگە، ئێمە بەشداری دەکەین لە داهاتوویەکی بەردەوام هەم بۆ مرۆڤ و هەم بۆ سروشت و ژینگە لەم ناوچە جوان بەڵام پڕ شەڕ و ئاڵۆزییەدا.

ژینگەپارێزانی کورد بە بەردەوامی بەرەوڕووی یەکێک لە گەورەترین ئاستەنگەکان بوونەتەوە. لە کوردستان کە ئیکۆسیستەمی دەوڵەمەند و سامانە سروشتییە ناوازەکان بە قووڵی تێکەڵ بە میراتی کولتووریی کوردن، ژینگەپارێزان نەک هەر بۆ پاراستنی ژینگە، بەڵکوو بۆ پاراستنی شوناسی کولتووری و ناسنامەی کۆمەڵگەیە شەڕ دەکەن.

ڕۆژهەڵاتی کوردستان شوێنی هەمەچەشنی ئیکۆسیستەمەکانە، لە دارستان و ڕێڕەوی ئاوی گەشاوە تا دەگاتە ناوچەی بەرزاییەکان و دیمەنە بیابانییەکان. ئەم سامانە سروشتیانە تەنها بۆ فرەچەشنی بایۆلۆژی گرنگ نین، بەڵکوو بۆ شێوازی ژیانی نەریتی و خۆشبژێویی ئابووری ڕۆژهەڵاتی کوردستان پڕبایەخن.

پارێزەرانی ژینگە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ماندوو نەناسانە کار دەکەن بۆ بەرپەرچدانەوەی ئەو مەترسیانە و پاراستنی هەم ژینگە و هەم میراتی فەرهەنگی. هەوڵەکانیان هەموو شتێک لەخۆ دەگرێت: لە ڕێکخستنی دەستپێشخەرییەکانی پاراستنی نێوخۆیی و پەروەردەکردنی کۆمەڵگەکان سەبارەت بە بەردەوامی، هەتا کاریگەری لەسەر سیاسەت و شوێندانان لەسەر گفتوگۆ نێودەوڵەتییەکان سەبارەت بە پاراستنی ژینگە. لەو خەبات و تێکۆشانەشدا زۆرجار ڕووبەڕووی ئاستەنگی گەورە دەبنەوە، لەوانە ناسەقامگیری سیاسی و نەبوونی ئیمکانات، بەڵام پابەندبوون و بوێرییان نیشانەی ڕوونی ئەو باوەڕەیانن کە هەم سروشت و هەم کولتوور شایستەی پاراستنن.

لە ڕاستیدا ئەم خەباتە تەنیا پرسێکی نێوخۆیی نییە و شوێنکاری جیهانیی هەیە. پاراستنی ژینگە گرنگی زۆری هەیە، نەک هەر لە پێناو هاوسەنگی ئیکۆلۆژی، بەڵکوو بۆ خۆشبژێوی و گەشەی ئابووری و کۆمەڵایەتیی درێژخایەنی هەر وڵاتێک. لە جیهانی ئەمڕۆدا، گەلان ڕووبەڕووی ئاڵنگاری گەورە دەبنەوە لە هاوسەنگکردنی گەشەی ئابووری و بەردەوامیی ژینگەیی، ئەمەش بە تایبەتی بۆ کوردستان ڕاستە کە جوانی و فرەچەشنی سروشت بەشێکی دانەبڕاوە لە میراتی کولتووری و مێژوویی ئەو نەتەوەیە.

ئابووریی کوردستان زۆر گرێدراوی سەرچاوە سروشتییەکانە. کشتوکاڵ کە بەشێکی سەرەکیی ئابووریی کوردستانە، پشت بە زەویی بەپیت و ئاوی سازگار دەبەستێت. گەشتیاری، کەرتێکی دیکەی سەرەکیی ئابوورییە کە بوون و گەشەپێدانەکەی پەیوەستە بە پاراستنی شوێنە سروشتی و مێژووییەکان.

بەرپرسیارەتیی پاراستنی ژینگەی کوردستان لە ئەستۆی هەموو تاک و کۆمەڵگە و ڕێکخراوێکدایە. کردەوەی بەکۆمەڵ و پابەندبوون بە پراکتیزە بەردەوامەکان زۆر گرنگن بۆ بەدەستهێنانی هاوسەنگی لەنێوان گەشەپێدان و پاراستن. کوردستان لە کاتێکدا کە ڕێگای خۆی بەرەو ئایندەیەکی بەردەوام دەبات، دەبێت بنەماکانی بەڕێوەبردنی ژینگە وەک بەردی بناغەی ستراتیژی گەشەپێدانی ئابووری لە باوەش بگرێت. تەنیا لە ڕێگەی ئەم ڕێبازە یەکگرتووەوە ناوچەکە دەتوانێت داهاتوویەکی گەشەسەندوو و خۆڕاگر و تەندروست لە ڕووی ژینگەییەوە بۆ نەوەکانی داهاتوو دەستەبەر بکات.

لێرەدا بە کورتی ئەو هۆکارە تایبەتییانە لە سەر قەوارەی ژینگەی کوردستان دەستنیشان دەکەین:

گرینگیی پاراستنی ژینگە بۆ ئابووریی کوردستان

ژینگە ڕۆڵێکی ناوەندی لە ئابووری وڵاتێکدا لە چەند ئاستێکدا دەگێڕێت. یەکەم: سامانە سروشتییەکان بەشێکی بنەڕەتین لە گەشەسەندنی ئابووری. کشتوکاڵ، سەرچاوە ئاوییەکان، دارستان و کانزاکان بنەمای زۆرێک لە ئابوورییەکان پێکدەهێنن.

کاتێک ئەم سەرچاوانەی بە شێوەیەکی بەردەوام بەکاردەهێنرێن، دەتوانن هۆکار بن لە گەشەسەندنی ئابووریی سەقامگیر و درێژخایەن. لە لایەکی دیکەوە، زیادەڕۆیی لە بەرهەم هەڵگرتن و تێکچوونی ژینگە، دەبێتە هۆی لێکەوتەی ئابووری کارەساتبار، وەک کەمبوونەوەی خاکەکان، لەکەمیدان و پیسبوونی سەرچاوە ئاوییەکان و لەدەستدانی جۆراوجۆری زیندەور، کە ئەمەش لە بەرامبەردا کاریگەری لەسەر کوالیتیی ژیان و ئاسایشی ئابووریی نەوەکانی داهاتوو دەبێت.

پێوەندیدار بە کوردستان دارستان و شاخ و ڕووبارەکانی ناوچەکە نەک هەر لە ڕوانگەی ئیکۆلۆژییەوە گرنگن، بەڵکوو سەرچاوەی بژێوی ژیانی زۆر کەسیشن. گەشتیاری بە تایبەتی توانای ئەوەی هەیە ببێتە سەرچاوەیەکی بەرچاوی داهات بۆ ناوچەکە ئەگەر بە شێوەیەکی بەردەوام پەرەی پێبدرێت. بەڵام بۆ بە دیهێنانی ئەم کارە سەرەتا پێویستە ژینگە بپارێزرێت و دواتر حکوومەت و دەسەڵات پلانی سەردەمیانەی بۆ ئەم مەبەستە هەبێت.

بەرپرسیارێتیی خەڵکی کوردستان:

خەڵکی کوردستان ڕۆڵێکی گرنگیان هەیە لە پاراستنی ژینگەکەیان. بە پاراستنی سروشت دەتوانن دڵنیابن لەوەی نەوەکانی داهاتوو سوود لە سەرچاوەکانی هەرێم وەربگرن. ئەم بەرپرسیارێتییە لە پاراستنی سەرچاوە سروشتییەکان زیاترە؛ هەروەها پەیوەندی بە بنیاتنانی وشیاری و کولتوری بەردەوامییەوە هەیە لە نێوان دانیشتووان. ئەمەش لەوانەیە پەروەردەکردن لەسەر پاراستنی ژینگە، پێشخستنی پراکتیزە کشتوکاڵییە بەردەوامەکان، و پەرەپێدانی پرۆژەکانی بنەمادار بە کۆمەڵگە بە ئامانجی پاراستن و گەڕاندنەوەی ژینگەی سروشتی لەخۆ بگرێت.

پاراستنی ژینگە ئەرکێک نییە کە بتوانرێت بە داهاتوو بسپێردرێت؛ پێویستی بە کردەوەی دەستبەجێ هەیە. بۆیە پێویستە پێکهاتە خۆجێییەکانی کوردستان هەوڵ بدەن بۆ ئەوەی بەشێوەیەکی کارا بەشداری لە پرسە ژینگەییەکاندا بکەن، چ لەسەر ئاستی تاکەکەسی و چ لەسەر ئاستی بەکۆمەڵ. ئەمەش ڕەنگە بەشداریکردن لە دەستپێشخەرییەکانی چاندنی نەمام، کارکردن لەسەر پرۆژەکانی کەمکردنەوەی پاشەڕۆ و پیسبوون و پێشخستنی بەکارهێنانی وزەی نوێبووەوە لەخۆ بگرێت. بەم کارە خەڵکی کوردستان دەتوانن ڕۆڵی ڕاستەوخۆ لە داڕشتنی داهاتووی هەرێم بە شێوەیەکی بەردەوام بگێڕن.

سیاسەت و بێتوانایی کۆماری ئیسلامی:

سیاسەتی دژی ژینگە و بێتوانایی حکومەت لە کرداردا بۆشاییەکی بەجێهێشتووە کە دەبێت لەلایەن ئەکتەرەکانی دیکەوە پڕ بکرێتەوە، لەوانە دەسەڵاتە نێوخۆییەکان، کۆمەڵگەی مەدەنی و ڕێکخراوە نێودەوڵەتییەکان. لێرەدایە کە خەڵکی کوردستان بە دەستپێشخەری بۆ پاراستنی ژینگەکەیان دەتوانێ ڕۆڵێکی چارەنووسساز بگێڕێت، تەنانەت لە غیابی پشتیوانیی حکوومەت. بە هاوکاری لەگەڵ ڕێکخراوە ناحکومییەکان، دامەزراوە ئەکادیمییەکان و ڕێکخراوە ژینگەییەکانی نێودەوڵەتی، دەتوانرێ ستراتیژییەتی کاریگەر بۆ پاراستنی ژینگە دابڕێژرێ و جێبەجێی بکەن.

هەوڵی یەکگرتوو بۆ پاراستنی ژینگە:

بۆ بەدەستهێنانی سەرکەوتن لە پاراستنی ژینگەی کوردستان، هەوڵێکی یەکگرتوو لە هەموو سێکتەرەکانی کۆمەڵگەوە پێویستە. پەیوەندی بە دروستکردنی دید و ستراتیژییەکی هاوبەشەوە هەیە کە هەمووان لە تاک هاوڵاتییەوە تا کۆمپانیا و دەسەڵاتە گشتیەکان بەشداری بکەن لە پاراستن و پاراستنی سروشتدا. ئەمەش دەتوانرێت بە پەرەپێدانی پلانی ژینگەیی نێوخۆیی و ناوچەیی کە گرنگی بە گەشەپێدانی بەردەوام دەدات، هەروەها بە پێشخستنی هاوکاری نێوان گروپە کۆمەڵایەتییە جیاوازەکان بەدەست بهێنرێت.

نیشتمانپەروەری لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان گۆڕانکارییەکی بەرچاوی بەخۆیەوە بینیوە، لە خەباتێکی نەریتی دژ بە ستەمەوە بۆ تێگەیشتنێکی هەمەلایەنەتر و قووڵتر لە بەرپرسیارێتی لە هەموو لایەنەکانی کۆمەڵگە. ئەم گەشەسەندنە لەوەدا دیارە کە ئێستا نیشتمانپەروەری ژینگەپارێزی و پاراستنی کولتووری و وشیاری مێژوویی ئاوێتەی یەکتری دەکات، هەروەها چۆن لە پابەندبوونی نەوەی نوێی ڕەنگ دەداتەوە. فۆڕمی هاوچەرخی نیشتمانپەروەری کە لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان سەرهەڵدەدات، ئەوە دەردەخات کە خۆشەویستی بۆ نیشتمان هەستێکی فرەلایەنە، بۆ بنیاتنانی داهاتوویەکی بەردەوام و دادپەروەرانە بۆ نەوەکانی داهاتوو.

پەروەردە و وشیاری ژینگەیی:

بۆ بەدەستهێنانی سەرکەوتنی درێژخایەن لە پاراستنی ژینگەدا، وەبەرهێنان لە پەروەردە و وشیاریدا زۆر گرنگە. ئەمەش واتە فێرکردنی خەڵک لە گرنگی پاراستنی ژینگە و پێدانی ئەو ئامراز و لێهاتووییانەی پێویستن بۆ ئەو کارە. نەوەی نوێی تێکۆشەران هێزی بزوێنەری ئەم فۆرمە مۆدێرنەی نیشتمانپەروەرییە. نەوەی نوێی وەک زاراکان، موژگانەکان، باجوەرەکان، سامان یاسینەکان، یونس فەیزی و سەدان ناوی جێی شانازیی دیکە، نوێنەرایەتی جۆرێکی نوێ لە سەرکردایەتی و کاریگەری دەکەن. ئەم تاکانە بەها نەریتییەکان لەگەڵ شێوازە مۆدێرنەکان تێکەڵ دەکەن بۆ پێشخستنی نیشتمانپەروەری. ئەوان سۆشیال میدیا و هونەر و کولتوور بەکاردەهێنن بۆ بڵاوکردنەوەی پەیامەکەیان و بەشداریکردنی بەرفراوانتر.

ئەم نیشتمانپەروەرییە مۆدێرنە توانای دروستکردنی گۆڕانی ئەرێنیی هەیە چ لە نێوخۆ و چ لە دەرەوەی کوردستان. لەسەر ئاستی نیشتمانی دەتوانێت بەشداری بکات لە بنیاتنانی کۆمەڵگەیەکی بەهێزتر و یەکگرتووتر کە مرۆڤەکان ئاگاداری بەرپرسیارێتی خۆیان بن بەرانبەر بە یەکتر و بۆ ژینگە. هەروەها دەتوانێت بەشداری بکات لە بەرەوپێشبردنی ئاشتی و سەقامگیری. لە ئاستی نێودەوڵەتیدا نیشتمانپەروەری مۆدێرن دەتوانێت یارمەتیدەر بێت بۆ وشیارکردنەوەی خەڵک لە دۆخی نالەباری کورد و کۆکردنەوەی پشتیوانی بۆ خەباتی چارەنووس و دادپەروەری.

ئەنجام:

پاراستنی ژینگە تەنیا بابەتی هاوسەنگیی ئیکۆلۆژی نییە؛ بەشێکی بنەڕەتییە لە خۆشگوزەرانی ئابووری و کۆمەڵایەتیی وڵاتێک. بۆ کوردستان، بە سروشتی دەوڵەمەند و کولتووورە ناوازەکەی، پاراستنی ژینگە بۆ داهاتووی ڕۆژهەڵاتی کوردستان یەکلاکەرەوەیە. پاراستنی ژینگەی کوردستان لە هەمان کاتدا بەرەوپێشبردنی گەشەسەندنی ئابووری ئامانجێکی ئاڵۆزە بەڵام بەدیهاتووە.

نموونەی ئەم فۆرمە نوێیەی نیشتمانپەروەری، پەرەسەندنی بزووتنەوەی ژینگەپارێزی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە. چالاکان و ژینگەپارێزان کە لە پێناو پاراستنی سامانە سروشتییەکانی کوردستان و فرەچەشنی زیندوو خەبات دەکەن، ئاگاداری ئەوەن ئایندەیەکی بەردەوام بۆ کوردستان بە مانای گرنگیدان بە ژینگەکەشی دێت. ئەم بزووتنەوەیە نیشانەیەکی ڕوونە بۆ ئەوەی چۆن نیشتمانپەروەری فراوان بووە و بەرپرسیارێتی ژینگەی لەخۆ بگرێت و چۆن ئەم بەرپرسیارێتییە وەک بەشێکی دانەبڕاو لە خۆشەویستی و پاراستنی نیشتمان سەیر دەکرێت.

وێستگە

بەخشینی شوناس!

ئاسۆ مینبەری

لە ڕۆژی ٥ی ڕەزبەری ئەمساڵدا، بەبۆنەی بەناو حەوتووی دیفاعی موقەدەسەوە، کۆبوونەوەیەک لە مەلایر بە بەشداریی ڕاوێژکاری جێگری فەرماندارییی مەلایر بەڕێوە چوو. ئەم ڕاوێژکارە کە ناوی مریەم نیگەهدارییە، لەم کۆبوونەوەیەدا ویستوویەتی بە پێداهەڵگوتن بە کۆماری ئیسلامی، وەک نەریتی هەمیشەیی خۆیان، پێناسەیەکی دیکە لە ژن لە کۆماری ئیسلامی بەدەستەوە بدات و بە ئەم مەبەستەش دەستەوداوێنی درۆ و چەواشەکاری بووە.

ئەم بەرپرسەی ڕێژیم لە قسەکانیدا باسی لە ڕوانگەی ڕێبەرانی ڕێژیم لە بەخشینی شوناس بە ژنان کردوە و وتوویەتی: پاش سەرکەوتنی شۆڕشی ٥٧، ژنان ڕۆڵێکی بێوێنەیان لە دروستکردنی شارستانییەت، باوەڕ و ئاکارە کۆمەڵایەتییەکاندا هەبووە و توخمی سەرەکیی ئینسانسازی لە کۆمەڵگەدا بوون. ئەو قسانە لە حاڵێکدایە کە بۆ هەمووان ئاشکرایە کە کۆماری ئیسلامیی ئێران لە سەرەتاوە هەوڵی سڕینەوە شوناسی ژنی بەپێی تایبەتمەندییەکانی خۆی داوە. ناوبراو لە قسەکانیدا ڕایگەیاندوە دوژمن فوکۆسی خستووەتە سەر ڕۆڵی ژنان و پێگەی بنەماڵە و نابێ لە پلانەکانی دوژمن خافڵ بین. ناوبراو هەر لە درێژەدا لە چەواشەکارییەکی ڕوون و ئاشکرادا، وتوویەتی: لەم شەڕەدا دوژمن لە هەوڵدایە باوەڕی کچان و ژنانی ئێمە بە شوناسی ژنانە و دایکانە بگۆڕێ و بە سێکۆلاریزەکردن و سڕینەوەی پیرۆزییەکان و کەم بایەخکردنی کارکردی ژنان و کچان، پێگەی ژنی موسوڵمانی ئێرانی دابەزێنێ و فێری مەسرەفگەراییان بکات. نیگەهداری هەر لەم کۆبوونەویەدا جەختی کردووەتەوە کە دوژمن بە پەرەپێدانی شێوازی ژیانی ئورووپایی لە ڕێگەی میدیاکانەوە ئەیەوێ بۆ لەنێوبردنی شارستانییەت، نیزامی پەروەردە تووشی ئاڵوگۆڕ بکات.

سەرنجدانێکی ئەم قسانە پێش هەموو شتێک ترسی کۆماری ئیسلامی لە ژنان نیشان دەدات، چونکە ئەگەر کۆماری ئیسلامی متمانەی بە پەروەردەی ئیدئۆلۆژیکی خۆی لە زیاتر لە ٤ دەیەی ڕابردوودا هەبایە، پێویست نەبوو بەم شێوەیە باس لە هەوڵەکانی دوژمن بۆ سڕینەوەی پیرۆزییەکان و کەم بایەخکردنی کارکردی ژنان و کچان بکات. لەلایەکی دیکەوە چەقبەستووبوونی کۆماری لەم قسانەدا دیارە کە سێکۆلاریزەکردنی کۆمەڵگە بە هەڕەشە دەزانێت و لە قسەکانیدا کاردانەوە بەم پرسە نیشان دەدات. بەڵام ئەوەی کە لەم قسانەدا سەرنجڕاکێشن ئەوەیە کە ڕۆڵی ژنان لە دروستکردنی شارستانییەت پێوەند ئەداتەوە بە دوای شۆڕشی ٥٧! شۆڕشێک کە هەموو دەستکەوتەکانی لەلایەن ئاخوندەکانەوە بەتاڵان چوو و ئاکامی نەهامەتییەکەی زیاتر لە ٤٥ ساڵە کە بەرۆکی خەڵکی گرتووە و وازیان لێ ناهێنێ.

لە ڕاستیدا ئەم بەرپرسەی ڕێژیم دەیەوێ شۆڕشی ٥٧ وەکوو خاڵێکی وەرچەرخان لە ژیانی ژنانی ئەو جۆغرافیایەدا پێناسە بکات کە پێی دەگوترێ ئێران و وای نیشان بدات کە ئەم ڕێژیمە بە هاتنەسەرکاری دەرگایەکی ئاوەڵای بۆ ژنان کردووەتەوە کە بتوانن ڕۆڵی ئاوا گرینگ و شوێندانەر لە کۆمەڵگەدا بگێڕن، بەڵام فلاش بەکێک بۆ ساڵی ٥٧ و ڕووداوەکانی دوای ئەم شۆڕشە بە باشی دەریدەخەن کە کۆماری ئیسلامی نەک تەنیا بە هاتنەسەرکاری دەلاقەیەکی هیوای بۆ ژنان نەکردەوە بەڵکوو ژنانی لە هەموو ماف و ئازدییەکانیان بێبەری برد، ئەڵبەتە ئەمە بەو مانەیە نییە کە دۆخی ژنان لە ڕێژیمی پێش کۆماری ئیسلامیدا باشتر بوو، چونکە لەو سەردەمەشدا ژنان لەگەڵ کۆمەڵێک کێشە و ئاریشە بەرەوڕوو بوون کە لە چوارچێوەی ئەم وتارە بەدەرە

کۆماری ئیسلامی و بەرپرسانی گوێلەمستی ئەم ڕێژیمە بە کەڵکوەرگرتن لە بۆنە جوراوجۆرەکان هەوڵ دەدەن پێناسەیەکی درۆیین لەم ڕێژیمە بەدەستەوە بدەن، هەر بۆیە لەم جۆرە ڕێوڕەسمانەدا بە وتاری سەیروسەمەرە کە ناوەڕۆکەکەیان هەمووی درۆ و چەواشەکارییە، ئاخرین هەوڵەکانی خۆیان بۆ فریودانی خەڵک دەخەنە گەڕ.

بەڵام ئەوەی کە لەم کات و ساتەدا بەرپرسانی کۆماری ئیسلامی پرسی ژنان گرێ دەدەن بە پرسێکی وەکوو شارستانییەت و هەوڵ دەدەن بابەتێکی وەکوو سێکۆلاریزم وەکوو شتێکی بقە بۆ خەڵک پێناسە بکەن، پێوەندیی ڕاستەوخۆی بە دۆخی ئێستای کۆمەڵگەی ئێرانەوە هەیە، ئەگینا لە کەس شاراوە نییە هەر ئەو ئێرانە کە ئەوان ناوی لێ ئەبەن هیچ ڕۆڵێکی لە دامەزراندن و تەنانەت گەشەی شارستانییەتیشدا نەبووە و خواستی خەڵک بۆ جێگیرکردنی دەسەڵاتی سێکۆلاریش تاوان نییە.

ئەوەی کە ئەبێ جەختی لەسەر بکرێتەوە ئەوەیە کە دۆخی دوو ساڵی ڕابردوو و ڕۆڵی ژنان لە نارەزایەتییەکانی دوای شەهیدبوونی ژینا ئەمینی، لای ڕێژیم خوێندنەوەی زۆری بۆ کراوە، بە چەشنێک کە بە هێنانە بەر باسی هەندێ بابەتی ناڕاست، لەهەوڵدایە ئەم جووڵە و ئاکارە کۆمەڵایەتییەی ژنان بباتە ژێر پرسیارەوە و ناڕاستەوخۆ، هەوڵ بۆ سەپاندنی ئیدئۆلۆژییەکەی خۆی بدات. هەر لەو بەشەدا کە دەڵێ: دوژمن فوکۆسی خستووەتە سەر ڕۆڵی ژنان و پێگەی بنەماڵە و نابێ لە پلانەکانی دوژمن خافڵ بین، تێدەگەین کە ڕووداوەکانی دوو ساڵی ڕابردوو توانیویانە ژنان لەو پێناسە باوەی کۆماری ئیسلامی دوور بکەنەوە و چیدیکە پێگە و ڕۆڵی خۆیان تەنیا لە ڕوانگەی کۆماری ئیسلامییەوە لە چوارچێوەی ماڵ و بنەماڵەدا پێناسە نەکەن. لەلایەکی دیکەوە هەوڵێکە بۆ ئەوەی کە لە ڕاستای سیاسەتی ئێستای ڕێژیمدا، دیسانەوە ژنان بخەنەوە نێو ماڵەکان و پێیان ڕابگەیێننەوە کە ئەرکی ئێوە تەنیا وەچەخستنەوە و پەروەردەی منداڵە، تاکوو ڕێژیم سیاسەتی گەشەی حەشیمەتەکەی خۆی لە ڕێگەی ژنانەوە پەرە پێ بدات و کۆمەڵگەش لەم پۆتانسیێل و توانایە بێبەری بکات.

ئەگەرچی ژنانی چاوکراوە بەتایبەت لە کوردستان، فریوی ئەم چەشنە کۆبوونەوە و پیلانانەی ڕێژیم ناخۆن، بەڵام وشیاربوون لەم بارەوە پێویستە. ڕێژیم بە باشی ئاگاداری شکستەکەی خۆیە بەڵام دەیەوێ دوایین پەلەقاژەکانی بۆ مانەوە بکات.

بۆچی خەڵکی ئێران بە کوژرانی نەسروڵڵا خۆشحاڵن؟

مەنسوور مروەتی

کاردانەوەکانی دوای کوژرانی حەسەن نەسروڵڵا، سکرتێری گشتیی حیزبوڵڵای لوبنان و چەندین بەرپرسی ئەو ڕێکخراوە لە لایەن ئیسرائیلەوە، هەروا درێژەی هەیە و لەو نێوەشدا ئەوەی زیاتر جێگای هەڵوێستە لەسەرکردنە کاردانەوەی حکوومەتی ئێران لە لایەک و خەڵکی ئێران لە لایەکی دیکەیە.

ئەوەی ڕوونە دەوڵەتی ئیسرائیل لەم چەند ساڵەی دواییدا و بەتایبەتی لە پاش ڕووداوی حەوتی ئۆکتوبرەوە واتە پەلاماری حەماس بۆ سەر ئیسرائیل، بەردەوام بەشێوەی جۆراوجۆر هێرشی کردووەتە سەر بەرپرسانی حەماس و فەرماندەرانی سپای پاسدارانی ئێران و لەم دواییەشدا حیزبوڵڵای لوبنان و بە دەیان کەس لە بەرپرسان و فەرماندەرانی ئەو هێزانەی کوشتوە کە لە سەرووی هەموویانەوە کوژرانی ئیسماعیل هەنیە، سەرۆکی حەماس لە تاران و حەسەن نەسروڵڵا، سکرتێری حیزبوڵڵا لە بەیرووت بوو. لەم بارەوە هەرچی بەرپرسانی کۆماری ئیسلامییە لە دوای کوژرانی قاسمی سولەیمانییەوە تا دەگاتە سمایل هەنیە و پاسدارەکانی دیکەیان بەردەوام هەڕەشەی تۆڵەی قورسیان لە ئەمریکا و ئیسرائیل کردوە، بەڵام تا ئێستا بەکردەوە نەیانتوانیوە کەمترین زەرەر لە ئەمریکا و ئیسرائیل بدەن. بە جۆرێک کە ئێستا باسی تۆڵەی قورس لە نێو ئێرانیەکاندا بووەتە گاڵتەجاڕ و بەردەوام بە چاوی حکوومەتی تارانیدا دەدەنەوە. ئێستا ئیتر بۆ خەڵک و بەگشتی بۆ ئەوانەی بەدواداچوونی ڕووداوەکانی ئێران دەکەن بەتەواوی دەرکەوتووە کە حکوومەتی ئێران تەنیا بۆ سەرکوت و ئیعدام و ڕاوەدوونانی خەڵکی وڵاتەکەی ئازایە دەنا بۆ دەرەوەی سنوورەکانی خۆی و بەتایبەت لە بەرانبەر ئەمریکا و هاوپەیمانان و بەتایبەتیتر لە بەرانبەر ئیسرائیلدا شێرەبەفرینەیەک زیاتر هیچی تر نییە. ترس و خۆفی خامنەیی لە کاتی خوێندنی نوێژی مردوو لە سەر جەنازەی ئیسماعیل هەنیە لە تاران بەتەواوی نیشاندەری بێ هێزی و ترسنۆکیی دەسەڵاتدارانی کۆماری ئیسلامی لەبەرانبەر ئیسرائیلدا بوو.

لە لایەکی دیکەوە هەرچی هەڵوێستی خەڵکی ئێرانە شایی و خۆشحاڵی ئەوانە لە کوژرانی ئەم بەرپرسانەی حیزبوڵڵا و حەماس و هێزە ڕاسپێراوەکانی دیکەی ئێران کە لە سەر حیسابی سەروەت و سامانی ئەمان کاریان بووەتە شەڕ و ئاژاوەنانەوە لە وڵاتانی ناوچەکە و کوشتنی ژن و منداڵی بێتاوان و بەهەدەردانی میلیاردها دولار لە سامانی خەڵکی ئێران. خەڵک لەوە بە باشی تێدەگەن کە وڵاتەکەیان لە ڕیزی دەوڵەمەنترین وڵاتانی جیهانە، ئەی بۆچی کاریان گەیشتووەتە جێگایەک کە هەژاری و نەداری و بێکاری و دەیان و سەدان کێشە و دەردی کۆمەڵایەتی و ئابووری برستی لێ بڕیون و ڕۆژبەڕۆژ ئاستی ژیان و گوزەرانیان دادەبەزێت و چکۆلەترین نارەزایەتییش بەگرتن و زیندان و ئەشکەنجە و ئێعدام جواب دەدرێتەوە. خەڵک باش دەزانن کە سەروەت و سامانی ئەوان لە جیاتی ئەوەی خەرجی خەڵک و وڵات بکرێ، بەشێکی لە لایەن بەرپرسانی دز و گەندەڵی ڕێژیمەوە دەدزرێ و بەشێکی زۆریشی ڕۆژانە بۆ حەماس و حیزبوڵڵا و حووسیەکانی یەمەن و هێزەکانی هاوشێوەی ئەوان لەم ناوچەیە بەڕێ دەکرێ و ئەوانیان پێ بەخێو دەکرێ. بۆیە خەڵک لە کاتی کوژرانی هەرکام لەمانەدا شایی لە دڵیان دەگەڕێ و خۆشحاڵ دەبن.

خەڵکی ئێران دەپرسن ئێستا کە خامنەیی بۆ کوژرانی حەسەن نەسروڵڵا ٥ ڕۆژ ماتەمینی گشتیی ڕاگەیاندووە ئەی بۆچی حەوتووی پێشوو کە زیاتر لە پەنجا کرێکاری هەژار و زەحمەتکێش لە کانەبەردەکانی شاری تەبەس لە پارێزگای خوراسان گیانیان لە دەست دا، متەقی لێوە نەهات؟ بۆ مەگەر ئەم کرێکارانە مرۆڤ نەبوون؟ دیارە وەڵامەکەی ڕوونە، ئەوەی بەلای خامنەیی و بەرپرسانی کۆماری ئیسلامییەوە گرینگ نییە گیانی و ژیانی خەڵکی ئێرانە و بەکردەوە ساڵەهای ساڵە کراوەتە قوربانیی حیزبوڵڵا و حەماس و هێزە هاوشێوەکانیان. کەواتە حەقی خۆیانە بەپێچەوانەی دیکتاتۆری ترسنۆکی وڵاتەکەیان لەکاتی وادا خۆشحاڵ بن و شایی لە دڵیاندا بگەڕێ.

بەڵام لە کوردستان و سەرەڕای هەموو ئەمانەی کە لە شایی و خۆشحاڵی خەڵک باس کرا، کوژرانی حەسەن نەسروڵڵا بە جۆرێکی دیکەش دڵی خەڵکی پێ گەشایەوە، چونکە حیزبوڵڵا ٣١ساڵ لەوەپێش لە تیرۆری دوکتور سادق شەرەفکەندی، سکرتێری گشتیی ئەوکاتی حیزبی دێموکرات و هاوڕێیانیدا دەوری سەرەکییان گێڕا و چوار ئەندامی حیزبوڵڵا بە کازمی دارابیەوە، تیمی تیرۆرەکەیان پێکهێنابوو و ئەو جینایەتە بەدەستی ئەوان خولقا.

خەسارناسیی مۆدێرنیتە لە بزووتنەوەی "ژن، ژیان، ئازادی"دا

فارووق سۆهرابی

بەریەککەوتنی کولتووری سێکولاری ڕۆژئاواییەکان (مۆدێرنیتە) و کۆمەڵگەی نەریتی و ئایینی ڕۆژهەڵاتی ناوین لە یەک سەدەی ڕابردوودا جگە لەوەی بووەتە هۆی دروستبوونی چەندین شۆڕش و گۆڕانکاری (بۆ نموونە، شۆڕشی ساڵی ٢٠١١ی وڵاتی میسر)، هاوکات لە ڕوانگەیەکی دیکەوە، دژکردەوەیەکی دروست کردوە و ڕاستەوخۆ ئاوی لە ئاشی پێکهاتە نەریتی و کلاسیزمەکان و ئیسلامی سیاسیی (بۆ نموونە ڕێژیمی جمهووری ئیسلامی) کردوە، لە بەر ئەوەی ئیسلامی سیاسیی هاوچەرخ لە بنەڕەتدا ڕەوتێکی پەرچەکردارییە و لە ماهیەتی مەیدانیدا هیچ بەرنامەیەکی بۆ ئاڵنگارییە سەردەمییەکانی جیهانی پێشکەوتوو نییە و بوونیان لەسەر دژایەتی ڕۆژئاواییەکان تەعبیر دەکەن و لە ڕاستیدا فەرهەنگی مۆدێرنیتە بەها و پرەنسیپە نەریتییەکانی جڤاکی ڕۆژهەڵاتی ناوینی بە چالش کێشاوە و ئەو ئاڵنگارییەش دەکرێ کاریگەری ئەرێنی و نەرێنی خۆی لە چارەنووسی نەتەوەکان دابنێ.

یەکێک لە سەرەکیترین هۆکارەکانی سەرهەڵدانی بزووتنەوەی ژینا لە پەنا دۆخی ئابووری داڕماو و پێشێلکردنی مافە نەتەوایەتییەکان و هەڵاواردنی سیستماتیکی نەتەوەیی و جێندەری لەلایەن ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی، هەڵگرتنی ئایدۆلۆژیای فەرهەنگی مۆدێرنیتە لەلایەن لاوەکانەوە بوو و لە ڕاستیدا لاوان داینامۆ و باڵی پڕاگماتیستی هەر جۆرە شۆڕشێکن و لە بزووتنەوەی ژیناشدا ئەوە ئەو جیلە کە پۆلێنبەندی تەمەنییان لەنێوان ساڵەکانی دەیەی هەشتا و نەوەدی هەتاویدا بوو و بە نەسلی (Z) پێناسە دەکرێن، ڕۆڵی سەرەکی و یەکلاکەرەوەیان هەبوو هەم لە ڕوانگەکانی ڕێکخستن و هەماهەنگی و گشتگیرکردنی جووڵانەوەکە، و بۆ ئیسباتی ئەو گەنگەشەیەش دەبێ هۆکارەکانی هاتن و هەڵگرتنی کلتووری مۆدێرنیتە لەلایەن لاوانەوە ڕوون بکەینەوە کە بریتین لە:

یەکەم؛ فاکتەری کات و تەقینەوە یان شۆڕشی تێکنۆلۆژی لە دوو دەیەی ڕابردوودا؛ خێرایی پێشکەوتنی تێکنۆلۆژی کە بووە هۆی پردی پەیوەندی هەرزان و بە بێ تێچوو لەلایەن کولتوورەکان و بەتایبەتیش لە یەک دەیەی ڕابردوودا بە هاتنە ئارای ئامێرە زیرەکەکان و تۆڕەکانی کۆمەڵایەتی توانیان ژیانی ئاسایی و پێوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و پێداویستی و خۆشبژێویی هاوتەمەنەکانی خۆیان لە وڵاتانی ڕەهای ڕۆژئاوایی ببینن ، و ئەوە لە کاتێکدابوو کە پێشگرتن بەو ڕوون بوونەوەیە و چاوکرانەوەیە لەلایەن ڕێژیمە دیکتاتۆرەکان بە تایبەتی دیکتاتۆری مەزهەبییەکان، زۆر سەخت بوو، بۆ نموونە کۆماری ئیسلامی سەرەتا هەوڵی دا ئامێرەکانی وەک ماهوارە لە ماڵەکان قەدەغە بکات و لە ئێستاشدا لە هەوڵدایە کە تۆڕەکۆمەڵایەتییەکان لە فیلتەری ئیدیۆلۆژیکی خۆی بدات، بەڵام هەموو ئەو هەوڵانە نەیانتوانیوە پێش بەو سیستمە گلۆبالیزەیشنە بگرن و لاوانی ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بەچاوکراوەییەک کە خۆیان پێیگەیشتبوون ئەو سیستمە دواکەوتوویانەیان هێنایە ژێر پرسیار، بە هێنانە ئارای کۆمەڵێک داخوازی سەردەم کە بێگوومان ڕێژیمەکانی وەکوو نیزامی جمهوری ئیسلامی لە ماهیەت و توانایان دانەبوو کە وەڵامی ئەو داخوازی و پرسیارانە بدەنەوە و هەموو ئەوانە لە کاتێکدایە کە خێرایی ئەو بەجیهانیبوونە لە خێرایی پێشکەوتنی ئاسایی کۆمەڵگە و سیستەمی پەروەردەی بنەماڵەکان و دەوڵەتەکان زۆر زیاتر بوو و حکوومەتەکان دەرفەتی ئەوەیان بۆ نەماوە کە گەلاڵەی بەرپەرچدانەوەی بۆ دابرێژن و ئەگەر هەوڵێکیشیان دابێ لە حاڵەتی پەرچەکرداری دابوو نەک پێشخستنی وڵاتەکەی خۆیان لە ئاستی وڵامدەربوون بە داخوازییە تازەکان کە لاوان و خوێندکاران لە زانکۆکان و کۆمەڵگە کە ڕێژیمەکانیان پێ بەچالش دەکێشا.

دووهەم؛ شکستهێنانی نۆڕمە نەریتییەکانی کۆمەڵگە و زەبروزەنگ و وەڵامدەرنەبوونی سیستمی حوکمڕانیی ئیسلامی سیاسی؛ یەکێک لە تایبەتمەندییەکانی فەرهەنگی مۆدێرنیتە (ڕۆژئاواییەکان) فەردگەرایی بوو کە لەوێدا کەسایەتیی تاک ڕەهاییەکی لە ڕادەبەدەری پێدراوە و ئەو ڕەهاییەش لەسەر ئەساسی ئەو یاسایانەیە کە لەو وڵاتانە پارێزگاریی لە ئازادییە تاکەکەسییەکان دەکات نەک بنەماڵەکان، هەر بۆیە هاتنی ئەو عەقڵیەتە بۆ لاوەکانی کۆمەڵگەی ئێمە، لەگەڵ ئەوەدا لە هەندێک لە لێکدانەوەکانی بەڵگەمەندی زانایانی ناوچەکە لایەنی نەرێنی زیاترە، بەڵام لە هەندێک لاوە بۆتە مۆتەکەیەک بۆ عەقڵییەتە کلاسیزمەکان و دیکتاتۆرییەتەکان، بە هۆی ئەوەی بەشێک لەو سیستەمە دیکتاتۆرییانە مانەوەی خۆیان بە نۆڕمە نەریتییەکانی کۆمەڵگە و ئایینەوە گرێ دراوە و هەتا ئەو نۆڕمانە نەشکێن، ئاستەمە عەقڵیەتی ئیسلامی سیاسیی یان حکوومەتە خۆسەپێنەکان داڕمێن.

لەلایەکی دیکەوە بەها ڕۆژئاواییەکانی سیستەمی مۆدێرنیتە وەکوو دێموکڕاسی، زۆر قورسە جێبگرێ لە کۆمەڵگە نەریتی و مەزهەبییەکان و یان ئەگەریش بە زۆر بەسەریدا بسەپێ، نموونەی وڵاتێکی وەک عێراقی لێ دەردەچێ کە بەڕواڵەت دێموکرات و فێدراڵە و لە ماهییەتدا شتێکی دیکەیە، هەر بۆیە لە شۆڕشی ژن، ژیان، ئازادی‌دا ئێمە دیتمان کە لاوەکان بە تایبەتی کچان هاوشانی کوڕەکان لە شەقامەکان و لە زانکۆکان درووشمگەلی پێشکەوتنخوازانە و ڕزگاریخوازانە و ساختار شکێنانەیان بەرامبەر بە دەسەڵات بەکاردەهێنا و داخوازی و خولیاکانیان جگە لە ڕزگاری لەژێر دەستەیی، هاتنی دێموکڕاسی و ئازادی بوو بە تایبەتی ئازادی بۆ ژنان و کۆتاییهێنان بە پێشێلکردنی سیتماتیکی مافی ژن وەک ئینسانێک لەلایەن کلتوورە کلاسیکییەکان و پیاوسالارییەکان و دەسەڵاتە ئایینییەکان.

دەرەنجام:

ئەو چین و توێژانەی دەربەندی نۆڕمە نەریتییەکان بوون، کە بەشێکی زۆری کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێران دەگرێتەوە، لەگەڵ ئەوەی کە لایەنگری ڕووخانی کۆماری ئیسلامین وەک دیکتاتۆرێک کە مافی نەتەوەکان پێشێل دەکات، بەڵام نەیانتوانی درووشمی ژن، ژیان، ئازادی و ئەو کلتوورە مۆدێرنیتەی کە پشگیری دەکرد، هەزم بکەن و قبووڵی بکەن و بە شێوەی بەرچاو لەگەڵی نەکەوتن، بۆ ئەو مەسەلەیەش دوو هۆکاری سەرەکی هەبوو کە بریتیین لە:

یەکەم؛ ڕێژیمی کۆماری ئیسلامی کە هەندێک حەڕەکەتی خۆڕسکی بۆ نموونە؛ فڕێدانی لەچکە و سەرپۆش لەلایەن ژنانی پەیوەستبوو بە بزووتنەوەکەی قۆستەوە و خێرا بە هەموو توانای خۆی هەوڵی ئەوەی دا کە کۆمەڵگەی زۆرینە مەزهەبی و نەریتی ڕۆژهەڵاتی کوردستان و ئێرانی بەو ئاقارەدا چەواشە بکات، کە بەڵێ هەموو داخوازی ئەو لاوانە و ئەو شۆڕشە بێ حەیایی و نفووزی کلتووری بێ بەند و باریی ڕۆژئاواییەکانە و بە جۆرێک موهەندیسی پێچەوانە شۆڕشەکەی کرد کە داخوازییە نەتەواتییەکانی لە پەراوێزی خواستەکانی ئازادی ژنان دا پێناسەکرد، بەڵام لە ڕاستیدا هەموومان ئەوە دەزانین کە حەڕەکەتێکی وەکوو فڕێدانی سەرپۆش، بەهانەیەک بوو بۆ دژایەتیکردنی ڕێژیم کە کچە کوردێکی لەسەر شل بوونەوەی سەرپۆشەکەی بە دڕندانەترین شێوە شەهید کرد و ئەساسەن سەرپۆش بوون یان نەبوونی ژنان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان لە سەرەتاوە هەر مەوزووع نەبوو، بەڵام ڕێژیم توانی لانیکەم لەو بارەیەوە شۆڕشەکە بەلاڕێدا بەرێ.

دووهەم؛ بەداخەوە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازانەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، لە لایەکەوە خوێندنەوەی پێشوەختەی نەبوو بۆ سەرهەڵدانی وەها شۆڕشێک و ئەو دابڕانە چەند ساڵەی نێوانیان، حیزبەکانیان لە کۆمەڵناسی و دەروونناسی واقعیەتی مەوجوودی ڕۆژهەڵاتی کوردستان دوور کردبۆوە، لەگەڵ ئەوشدا کە جەماوەری خرۆشاو و لاوانێک کە داوای پشتیوانییان لەو حیزبانە دەکرد دەرفەتی حەرەکەتێکی مەیدانی بۆ ئەو حیزبانە و هێزی پێشمەرگە نەڕەخسا و پێکهاتە پیاوسالارانە و کلاسیکی حیزبە ڕەسەنەکانی وەک حیزبی دێموکرات لە ڕووی سیستەمی بەڕێوەبەریی نەیانتوانی وەڵامدەری داخوازییەکانی کۆمەڵگەی ڕۆژهەڵاتی کوردستان بێ لەو شۆڕشە، بە جۆرێک کە زۆبەی شرۆڤەکارانی سیاسی و کۆمەڵایەتی، ئەو دەستەواژەیان بە کارهێنا کە خەڵک بە ڕوونبوونەوەیان وەپێش حیزبەکان کەوتوون و پێدەچێ خێرایی ڕەووتی مۆدێرنیتە لە خێرایی پێشکەوتن و نوێبوونەوەی حیزبەکان زیاتر بووبێ، هەرچەندە دەکرێ ئەو بابەتە بە دەرفەت بزاندرێ بۆ حیزبەکان، چوونکی پووتانسیەلی ئەوەیان تێدا هەیە ڕەخنە لە خۆیان بگرن و بەرۆژتر ببنەوە؛ بەڵام بە هیچ شێوەیەک موومکین نییە کە کلاسیکی دیکتاتۆری ئایینی وەکوو کۆماری ئیسلامی لەنێو خۆیدا ڕیفۆرم پێکبێنی و بە خۆیدا بچێتەوە و هەر بۆیە داهاتوو بۆ بزووتنەوەی ڕزگارییخوازانەی ڕۆژهەڵاتی کوردستانە. هۆکارەکەشی لە واقعیەتی مەیدانی بزووتنەوەی ژینادا دەرکەوت کە کەلێنی ڕێکخستنی هەیە لەنێوان ڕۆژهەڵاتی کوردستان و شارە گەورەکانی ئێران و نەتەوەی کورد لە ڕوانگەی دەرک و ئیرادەی سیاسییەوە و بە تەواوەتی لە سەرووی باقی نەتەوەکانی دیکەی ئێران دەرکەوت.

هەینییە خوێناوییەکانی زاهیدان، تاوانێکی هەمیشە زیندوو

٤٧ڕێکخراوی مافی مرۆیی کودستان و ئێران، لە بەیاننامەیەکی هاوبەشدا، جینایەتی هەینییە خوێناوییەکانی زاهیدان و خاشیان مەحکووم کرد و خوازیاری وڵامدەرکردنی ڕێژیمی ئیسلامیی ئێران لەلایەن کۆمەڵگەی جیهانییەوە بوون. چالاکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و داکۆکیکارانی مافی مرۆڤ لەم بەیاننامەیەدا وێڕای ئاماژە بە کاریگەریی کۆمەڵایەتیی توندوتیژی کە دەمێنێتەوە، داوایان لە کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی کردوە ڕێژیمی ئێران بە هۆی پێشێلکردنی بەردەوامی مافی مرۆڤ وڵامدەر بکەن.

لەم بەیاننامەیەدا هاتووە: لە ڕۆژی ٣٠ی سێپتامبری ٢٠٢٢ و پاش نوێژی هەینی لە مزگەوتیی مەکیی زاهێدان، نوێژکەرانی بەلووچ لە ناڕەزایەتیدەربڕین بە بێدەنگیی ڕێژیم سەبارەت بە دەستدرێژیی فەرماندەیەکی پۆلیس بۆ سەر کچێکی مێرمنداڵی تەمەن ١٥ ساڵی بەلووچ و هەروەها بزووتنەوەی ژینا کۆبوونەوەی هێمنانەیان بەڕێوە برد بەڵام هیزە نیزامی و ئەمنییەتییەکانی ڕێژیم بە تەقەی ڕاستەوخۆ بۆ سەر و چاوی ناڕازییان، کۆمەڵکوژی و جیانەیەتێکی بێوێنەیان لە مێژووی بەلووچستاندا وەڕێ خست.

ئەم توندوتیژییەی ڕێژیم بە ناوی "هەینیی خوێناوی" لە مێژووی بەلووچستان مایەوە و بەپێی ڕاپۆرتی ڕێکخراوە مافی مرۆییەکان زیاتر لە ١٠٠ کەس لە ژن و منداڵ لەم ڕووداوە دڵتەزێنەدا کۆمەڵکوژ کران و نزیکەی ٥٠٠ نوێژکەریش بریندار بوون کە دەیان کەسیان تووشی قەتعیی نوخاع و کەمئەندامبوونی جیددی بوون و هەندێکیان لەگەڵ کێشەگەلێک بەرەوڕوو بوونەوە کە بە هۆی هەڕەشە ئەمنییەتییەکانەوە نەیانتوانی چارەسەری پزیشکی وەربگرن.

ئەم چالاکانەی مافی مرۆڤ داوایان لە یەکیەتیی ئورووپا و بریتانیا کردووە کە وڵاتانی ئەندام لە ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان لە دەسەڵاتی دادوەریی خۆیان بۆ پاراستنی گیان و کەرامەتی مرۆیی هاووڵاتییانی بەلووچ و بەدواداچوونی یاسایی بۆ بەرپرسانی ڕێژیمی ئێران کە لە جیانەیەتەکاندا بەشدار بوونە بەپێی یاسا نێونەتەوەییەکان کەڵک وەربگرن، لێکۆڵینەوەی ساختاری سەبارەت بە دۆخی گشتیی پێوەندیدار بە ناڕەزایەتییەکانی ٢٠٢٢ دەست پێ بکات و سەرکوتی بەردەوام لە بەلووچستان لەوانە دەسبەسەرکرانە سەرەڕۆیانەکانی چالاکان و ڕێژەی زۆری لەسێدارەدانەکان مەحکووم بکەن.

"هەزار ئەشکەوت" و سەرنجەکانی منی خوێنەر

هەنار سەقزی

هاوڕێیەکی زۆر ئازیز داوای لێکردم هەزار ئەشکەوت بخوێنمەوە. پێداگریی بێوچانی ئەو خۆشەویستە تووشی سەرسوڕمانی کردم. بڵێی «هەزار ئەشکەوت» چ بێ و هەڵگری چ پەیام و وانەیەک بێت؟

ناچار پێوەندیم بە کتێبفرۆشییەکەوە گرت و لێم پرسی «هەزار ئەشکەوت» بەردەستە؟ بەختەوەرانە کوتی بەڵێ، هەیە. کە چوومە ئەوێ و چاوم بە کتێبەکە کەوت، دیسان سەرم سووڕما. کتێبێکی ٩٥٠ لاپەڕەیی!

قۆڵم لێ هەڵماڵی و بە چوار ڕۆژ تەواوم کرد. ئەوەش لە ئازایەتی و گورجوگۆڵیی خۆمەوە نەبوو. «هەزار ئەشکەوت» وات لێدەکا. ڕاکێشت دەکا، نوقمی خۆیت دەکا، جار جار بزە و پێکەنین دێنێتە سەر لێوت، جار جاریش لە ناخەوە دەتهەژێنێ و چاو یەک و فرمێسک هەزار، وەها وەگریانت دەخا

هەر وەک جەنابی مامۆستا لە پێشەکی کتێبەکەدا دەفەرموێ:

«هەزار ئەشکەوت» بەرت نادا و بە دوای خۆیدا دەتکێشێ و هەموو شاخ و دووندەکانت دەبا و مەزرا و مێرگ و چیمەنی دێهاتی کوردەواریت پێ دەپشکنێ و ئەشکەوت و تاشەبەرد و جێ حەسانەوەی هەڵۆکانی نیشتمانت پێ نیشان دەدا و سەرت پێ بە ماڵە هەژار و کۆیلەی دەستی زۆردارەکاندا دەکا و لە هەمان کاتیشدا دەتباتە قەڵا و دیوەخانی ئاغا و زاڵم و خوداپێداوان.

«هەزار ئەشکەوت» پیلی گرتم و شاخ و دەشت و شار و گوندی نیشتمانە بێنازەکەمانی پێ پشکنیم و ستەمی چینایەتی و نەتەوەیی زیاتر لە جاران بۆ خستمە ڕوو. گەورەیی و لەخۆبوردوویی و فیداکاری و خۆنەویستی و گیانبازی و پاکی و ڕاستیی باشترین ڕۆڵەکانی ئەو نیشتمانەی زیاتر بۆ وەدەرخستم. لەگەڵ ئەوانەشدا زوڵمی زاڵم و خیانەت و غەدری هاوخوێنی پێ نیشان دام.

کاتێک کاک تاهیر بە دەستی کوێخا شەریف شەهید بوو لەگەڵ دابارینی فرمێسکەکانم شێعری «هۆرە»ی ک.د.ئازاد هاتەوە یادم:

زامی بە ناسۆرم زۆرن!
بە درێژایی باڵای مێژوو،
شمشێر و خەنجەر و گوللە،
کێڵگەی جەستەیان ناسیوم!
نەبەزیوم، نەتۆقیوم!
بۆ جارێک ڕانەچڵەکیوم!
ناڵێم قاقا پێکەنیوم!
بەڵام لەنێو برینەکانا،
ئەو زامانە بە ئێش تربوون،
دەستی خۆیی پێی بەخشیوم!

کاتێک مەلا ئاوارە هەڵۆکانی کۆ کردەوە و هەواڵی شەهیدبوونی کاک سولەیمان موعینی و خەلیل شەوباشی پێ ڕاگەیاندن لەگەڵ گریان و نفرەت بیرم لەوە دەکردەوە:

ئەگەر هۆرە لە خۆم نەبێ
سوپای تەورەکانی ستەم
قەت ناتوانن،
یەک پەلیشم ببڕنەوە
لەسەر جەستەم!

کاتێک مەلا ئاوارە و پۆلێک کۆتری هاوڕێ و هاوڕێبازی بە غەدر کەوتنە داوی درۆ و خیانەتی هاوخوێن و هاوزمانی خۆیانەوە، لەگەڵ هەنیسک و گریان و بە ڕقێکی پیرۆزەوە دەمگوت:

نایەتە ئەژمار،
تا ئێستاچەند جار؛
بە دەستی خۆیی،
پشتم شکاوە!
بە چەقۆی خۆیی،
خوێنم ڕژاوە!

جا لەوانەیە ئەو هەموو غەدر و خیانەت و نەهامەتی و کوێرەوەری و بە ئاکام نەگەیشتن و قوربانیدانەی کورد، خوێنەر تووشی دڵساردی بکا. بەڵام لەلایەکی دیکەوە دەتوانێ ئەو ڕاستییەشت بۆ دەرخا کە کورد نەتەوەیەکی خۆڕاگر و لەشکاننەهاتوویە و ئەوە تایبەتمەندیی کوردە کە دوای هەر کەوتنێک دیسان هەڵدەستێتەوە و کۆڵ نادا و بە ورە و وزەیەکی زیاتر ئاگری خەبات خۆشتر دەکاتەوە.

ڕەنگە ئەوە تایبەتمەندی و سرووشتی کورد بێت کە دوای هەر کەوتنێک دیسان ڕاسان و دیسان هەستانەوە، دوای هەر تاهیرێک سەدان تاهیر و دوای هەر موعینی و مەلا ئاوارەیەک هەزارن موعینی و مەلا ئاوارەی دیکە لە داوێنی دایکی نیشتماندا پەروەردە دەکرێن و ناهێڵن ئەو مەشخەڵە تەنانەت بۆ چرکەیەک بکووژێتەوە.

پێم وایە کوردایەتی و نیشتمانپەروەری و مافخوازی و لەگەڵ ئەوانەشدا پەیامی «نەسرەوتن تا سەرکەوتن» وانەی سەرەکی کتێبەکە بێت بەڵام لەگەڵ ئەوانە شتێک کە بۆ من زۆر جێی سەرنج بوو دەریای بێ بنی زمانی کوردی و هەزاران مەتەڵ و دەستەواژەی ڕەسەن بوو کە بەداخەوە پێش ئەوەی ئەو شاکارەی کاک عومەر مەولوودی بخوێنمەوە بە گوێم ئاشنا نەبوون.

«هەزار ئەشکەوت» مەیدانی شەڕ و بەربەرەکانییە، شەڕی نێوان حەق و ناحەق، شەڕی نێوان باش و جاش، شەڕی نێوان نیشتمانپەروەر و خائینان، شەڕی نێوان کورد و داگیرکەری خاکەکەی، شەڕی نێوان ئەوینی ڕاستەقینە و هەوەس، شەڕی نێوان پیاو و نا پیاو، شەڕی نێوان پاکی و ناپاکی و شەڕی نێوان جوانی و ناحەزی و شەڕی نێوان نوور و تاریکی.

«هەزار ئەشکەوت» ئاوێنەی باڵانوێنی مێژوومانە، داخەکەم لەگەڵ ئەوەی چل پەنجا ساڵ لەو ڕووداوانە تێدەپەڕێ، ئێستاشی لەگەڵ بێت جەهل و خورافات و بێسەوادی و خیانەت و خۆخۆری و بێگانەپەرستی و درۆ و چەواشە و بەرژەوەندی خوازی و بە گشتی زۆر یەک لەو دەردانەی سەردەمی ڕووداوەکانی هەزار ئەشکەوت، لەنێو کورددا بنەبڕ نەکراوە و ئێستاشی لەگەڵ بێت هەر بەو دەردە کۆنانەوە دەناڵێنین.

ئەو شاکارەی کاک عومەر ئەوەندە چێژبەخش بوو کە نەمتوانی پێش خۆم بگرم، گوتم بەشکم بەو قسانەی من کەسێک یا کەسانێک هان بدرێن بۆ خوێندنەوەی «هەزار ئەشکەوت» و بە جۆرێک لە جۆرەکان توانیبێتم وەفا و ئەمەگی خۆم بۆ نووسەر و خوڵقێنەری ئەو شاکارە دەربڕم.

دیارە هەڵسەنگاندن و لە تەرازووداني «هەزار ئەشکەوت» کاری پسپۆڕانی ئەدەبیات و بە تایبەت ڕۆمان نووس و چیرۆک نووسەکانە. من تەنیا وەک خوێنەرێک زۆر وانەی بە نرخ و دنیایەک ورە و وزە و گڕ و تینم لێ وەرگرت.

هیواخوازی لەشساغی و تەمەندرێژی و کەیفخۆشی بۆ کاک عومەر مەولوودیم و ئاواتەخوازم بە زووترین کات ئەو شانازییەم پێ ببڕێ بتوانم لە نزیکەوە بە خزمەتی بگەم و بە دیداری بەڕێزیان شاد بم.

درێژەی لاپەڕەی ٨

دیپلۆماسی، شێوازێکی خەبات بۆ ماف و ئازادی

...لەسەر پێداچونەوەخوازیی بنەماکانی دانپێدانان بە فرەنەتەوەیی و ئایینزایی و ئێتنیکی جۆراوجۆر لە وڵاتانی ڕۆژهەڵاتی ناڤین، ماف و ئازادی، دامەزراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و پاراستن و دەستەبەرکردنی مافە سیاسی و نەتەوەییەکان لە یاسای بنەڕەتی ئەو وڵاتانە و بە تایبەت وڵاتی ئێران کە پێویستییەکی سەردەمیانە بێت. چونکە لە سەردەمی ئێستادا هێزی مۆدێرن و چارەنووسساز و سەقامگیر و پێکەوە ژیان لە فرەیی پێوەندییەکان و دامەزراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی و دامەزراوە کۆمەڵایەتییەکانی نەتەوە و ئێتنیک و ئایینزاکان دایە. ئەو پەیوەندییانە و دامەزراوانە گوتاری بەهێزی سیاسی و نەتەوەیی دروست دەکەن. لەو ڕوانگەیەوە ئیتر هێزی ڕێژیمی داگیرکەری کۆماری ئیسلامی لە ئەگەری مانەوە نەک توانایی سەرکوتکردنی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی نەتەوەی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان نییە، بەڵکوو توانا و دەرفەتی دەستێوەردان لە وڵاتانی دیکەشی نییە. کەوابوو لەم ڕوانگەیەوە دیپلۆماسی گشتیی لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازیی گەلی کورد بۆ دروستکردنی کاناڵی پشتوانی سیاسیی نێودەوڵەتی و ڕێکخراوە نادەوڵەتییەکان لە دەرەوە و نێوخۆی وڵات، تەنیا ئەرکی حیزب و ڕێکخراوەی سیاسی نییە، بەڵکوو نوخبەی سیاسی، فەرهەنگی و مەدەنی کوردیش لەو پێوەنییەدا ئەرکدارتر و بەرپرسیارتر دەبێت. هەروەها لە وەها دۆخێکدا نوێنەرایەتیی سیاسی کورد لە دیاسپۆڕا دەبێ هەنگاوی کاریگەر و جدی بۆ دەستەبەرکردنی دۆست و پێوەندیی و لۆبیگەری بە یەکیەتی لایەنە سیاسییەکان بهاوێژێت.

کەوابوو ئەرک و ئامانجی نوێنەرایەتی سیاسی _ پێوەندییەکانی کورد، لەلایەک پشتیوانی سیاسی بۆ ناساندن و شیکردنەوەی خەباتی ڕەوای نەتەوەی کورد لە بێبەشبوونی لە مافە سیاسی و نەتەوەییەکانی و لەلایەکی دیکەوە پەیوەندییەکی باش و سەردەمیانەی لەگەڵ حیزب و ڕێکخراوەکانی نەتەوەکانی ئێران و چالاکانی ڕێکخراوە سیاسییەکانی نێوخۆی گەلانی ئێران دروست دەکات. ئەم شێوە هەوڵدانەی نوێنەرایەتیی پێوەندییە سیاسییەکانی کورد لە دەرەوە و لە نێوخۆی وڵات، دەبێتە جێگەی سەرنجی وڵاتانی دیموکراتیک و کاریگەر لە ڕۆژهەڵاتی ناڤین و دامەزراوە و ناوەندە بڕیارسازەکان لە دەرەوە و نێوخۆی وڵاتی ئێران. کەوابوو نوێنەرایەتیی سیاسی_ پەیوەندییەکانی کورد، دەبێ لە هەموو دەرفەتەکان کەڵکی پێویست و ئەرێنی وەرگرێ و پرس و مەسەلەی مافی سیاسی و نەتەوایەتی گەلی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان شیکاتەوە و بیناسێنێت و دۆست و پشتیوانی سیاسی دەرەکی و نێوخۆیی بۆ پەیدا بکات. هەروەها لە هەمان کاتدا نوێنەرایەتی سیاسی کورد، دەبێ لەوە ئاگادار بێ کە لە سیاسەتدا هیچ دۆستایەتییەک تا سەر جێی متمانە نییە. بۆیە بۆ مانەوە و بە دەستهێنانی هێز و پشتیوانی سیاسی لە چوارچێوەی بەرژەوەندیی نەتەوەیی و پاراستنی ئاسایش و مانەوە، پشت بە هێزی خۆمان، واتا خەڵکی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان ببەستین. هەروەها لە شانۆی ململانێی ڕۆژهەڵاتی ناڤینی ئاڵۆز و پڕ کێشە و شەڕدا باشترین ئامرازی ڕێگە، بەهێزکردنی هێزی پێشمەرگەی پۆشتە و پەرداخە. چونکە لە ئەساسدا دیپلۆماسیی گشتیی وەک بەشێک لە زانستی سیاسەت پێویستی بە کارتی هێزی ڕەق "هێزی پێشمەرگە" و کارتی هێزی نەرم "شۆڕشی شار""خودئاگایی نەتەوەیی" و دەرفەت هەیە. بۆیە نوێنەرایەتی سیاسی کورد دەتوانێ لە کارتی هێزی ڕەق وەک پشتیوان لە ڕاستای ئامانج و دەرفەتە زێرینەکەی شۆڕشی ژینا، لە قازانج و بەرژەوەندیی ویستە ڕەواکانی گەلی کورد کەڵکی پێویست وەربگرێت. بۆ ئەو مەبەستە نوێنەرایەتی سیاسی کورد دەبێ پرۆژەیەکی دیاریکراو و گەڵاڵەکراو بۆ دیموکراتیزاسیۆنی وڵاتی فرەنەتەوە و ئایینزای ئێران بۆ چارەسەری پرسی سیاسی و نەتەوایەتی هەبێ، کە کاریگەری و یەکانگیری هەم بۆ داڕشتنی هاوپەیمانی لەگەڵ هێز و لایەنەکانی نەتەوەکانی ئێران و هەم بۆ پشتیوانی سیاسی دەرەکی بۆ مافەکانی کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان هەبێت. ئەوەش بە بەشداریی و چالاکی تەواوی نەتەوە و ئێتنیک و ئایینزاکانی گەلانی ئێران دەستەبەر دەبێت.

بۆیە لە ئێستا دا دامەزراوەیەکی دیپلۆماسی چالاک و نوێنەرایەتی سیاسی _ پێوەندییەکانی کورد، بۆ نەتەوەیەکی بندەست و بێدەوڵەتی وەک کورد لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان، ئامراز و مکانیزمێکە بۆ بە دەسهێنان و گارانتی کردنی ئامانج و دەسکەوتەکانی خەباتی ڕەوا و بۆ چەسپاندنی مافە سیاسی و نەتەوایەتییەکانی لە چوارچێوەی یەکەیەکی سیاسی بە ناوی ئێران، زۆر گرینگ و جێگەی هەڵوێستە و تێڕامانە.

دارسمە
دەنووکی لە سمین ناپارێزێ

لێکدانەوەی داهات و بەخشین لە کاری "ڕەزمەندەگان"دا

ئەم وەشاندنەی کۆماری ئیسلامیی ئێران لە دوو هێرشی چەند مانگی ڕابردوودا لە ئیسرائیل وەشاندی وەک فارس دەڵێن، دەبێت بڵێین "دست مریزاد"، دوو دوژمنی سەرەکییان پێکا. ئەو سەربازانەی خاڵی دیاریکراویش باش ناهەنگێون و لە جووڵەی سەربازیدا تەوەزەلن، پێیان دەڵێن "حیف نون". دیارە لێرەدا "نون" مەبەست لە پیتی "ن"ی "ئەلف-بێ"ی نووسین نییە و ئەم "نون"ـە هەمان "نان"ی کوردییە و تارانیی لووسکە و پووسکە ئەلفەکەیان کردووە بە "نون"

کردنەوەی ئەم باسی جوداوازیی زمانە بۆ شەرمنبوونی نووسەری ئەم دێڕانە دەگەڕێتەوە و چەندی دەکات لە ڕووی هەڵنایەت وشەی "ڕەزمەندەگان"ی فارسی بە چەشنێک لێکبدادتەوە لەگەڵ بارودۆخی ئێستای ڕووداوگەلی ئەم سەروبەندەی خۆرهەڵاتی ناوین بگونجێت و پێشانی بدات ئەو "ڕەزمەندانەی" ئێستا لە ئەفغانستان و پاکستانەوە هەتا دەگاتە یەمەن و عێراق و سووریە و لوبنان بە هەموو ئەوانەی سەر بە ئێرانیش دەناسرێن، لە چ دۆخێکدان.

لە ماوەی نزیکەی یەک ساڵی ڕابردوودا دوای هێرشە بەناوبانگەکەی حەماس بۆ سەر ژوورێکی هەڵپەڕکێ و سەماکردن لە ئیسرائیل و کوژران و بەدیلگیرانی سێسەد جوولەکەیەک، دواتر جوولەکە دەستیان بە ڕاوەدوونانی خەڵکێکی زۆر کرد و ئەوەندەی بۆیان کرا فەلەستینیانی دانیشتووی غەززەیان بەرەو پاشەکشێ ڕەپێنا. کون و کەلەبەر و ڕەهند و بۆدڕی هەموو خاکی غەززەیان سەنگ و سوژن کرد و پاشان چوونە وێزەی لوبنان. لە لوبنانیش دوای تەقاندنەوەی پەیجەر مەیجەر و بێتەل و مێتەلان زیاتر بیریان لە ڕەزمەندەگان کردەوە.

دوای ئەم ڕووداوانە هەواڵێک بڵاوبووتەوە و تێیدا گوتراوە عەلی خامنەیی لە ئێرانەوە داوای لە حەسەن نەسروڵڵا کردوە وەک ڕەزمەندەی دیار و بەرچاو بۆ ڕزگاربوون لە دەست هێرشی ئیسرائیل پەنا وەبەر تاران ببات و خۆی بگەیەنێتە نزیک خامنەیی.

وەک هەواڵنێران دەیگێڕنەوە دەبێت داواکارییەکەی خامنەیی بە ڕەزمەندەیەکی ناودار بە ناوی نیلفرۆشاندا بۆ نەسروڵڵا نێردرابیت و دیارە پێش ئەوەی نەسروڵڵا وەڵامی بانگهێشتنەکە بە نیلفرۆشاندا بنێرێتەوە، ئەم دوو ڕەزمەندەیە لە تەنیشت یەکتر کۆ بوونەوە و دوژمنیش تەماح گرتی و زێدەتر کەوتە وێزەی ڕەزمەندەگان.

دوای ئەم ڕووداوەنە بوو، بۆ جاری دووهەم هێرشی مووشەکیی ئێران بۆ سەر ئیسرائیل دەستی پێکرد و ئەم جارەش وەک جاری پێشوو هاووڵاتییەکی فەلەستینیی ژێر دەسەڵاتی ئیسرائیل بە هۆی ئەم هێرشەوە کوژرا. دیارە جاری یەکەم کیژۆڵەیەکی شوان کەوتە بەر مووشەک و لە هێرشی جاری دووهەمیشدا کرێکارێکی خەڵکی غەززە بە دابڕاوی لە خێزان و ماڵ و منداڵی بە مووشەکی ئێران پێکرا.

بۆ ئەوەی جارێکی دیکە لە بابەتی زمان نزیک بینەوە، دەکەوینەوە بیری ئەم پەندە کوردییە و ڕوو بە مووشەکهاوێژان دەڵێین "ڕەببی چاوی جاسووسێتان کوێر بێت و دەستی پەلەپیتکێتان شکێت".

نووسەری ئەم بابەتەش وەک خەڵکی خۆرهەڵاتی ناوین سەری لێشێواوە و خۆشی نازانێت باسی چی دەکات. ئەی ئەمە نییە خەڵکی ڕۆژهەڵاتی ناوین سەریان لەمە شێواوە و نازانن ئاخۆ ئێران و ئیسرائیل واتە ئیسلام و جوو دۆستن یان دوژمن؟ بەڵام باش دەزانن دوای ئەوەی ئیسرائیل دەیان هەزار فەلەستینیی لە غەززە کوشت، ئێران زۆر لە هاوکێشەکە جێماوە و بەم هەموو مووشەکبارانەی ئەم دوو جارە کردی، تەنیا توانیویەتی دوو فەلەستینی بکوژێت.

ئەگەر کۆماری ئیسلامی بە هاویشتنی لەسەر یەک ٤٠٠ موشەک توانیبێتی تەنیا دوو فەلەستینی بکوژێت و ئیسرائیلیش لە غەززە ٤٠ هەزار فەلەستینیی کوشتبێت، بە پێی لێکدانەوەی بیرکاری پێویستە ئێران بۆ ئەوەی بارتەقای جوولەکەکان فەلەستینی بکوژێت، پێویستە ٨ میلیون مووشەک بهاوێت.

بە گوێرەی لێکدانەوان لە کۆی ئەم دوو هێرشەی دوایی ئێرانیش بۆ سەر ئیسرائیل هەر ئێرانییەک یەک میلیۆن و ٦٠٠ هزار تومەن زیانی بەرکەوتوە. لێرەشدا بۆ ئەوەی بزانین تا ئەوکاتەی ئێران لە کوشتنی فەلەستینیان لەم ماوەیەدا دەگاتە ئاستی ئیسرائیل، پێویستە یک میلیون و ٦٠٠ هزار جارانی ٢٠ هەزار بکەین و ئەو کات هەر ئێرانییەک ٣٢ میلیارد تومەنی بەردەکەوێت. بۆ ئەوەی لێکدانەوەکەمان زۆر دوور و درێژ نەبێت، ئەم بڕە پارە ئێرانییە دەکەین بە پارەی ئەمریکایی و قەبارەکەی بچووکتر دەکەینەوە.

لەکاتێکدا نووسەری موخلیستان خەریکی ئەم حیساباتەیە، یەک دۆلاری ئەمریکا بە ٦٢ هزارو ٨٠٠ تومەنە و بەم حیسابە هەر هاووڵاتییەکی ئێرانی ناوی کەوتبێتە بەر دوایین سەرژمێریی ئەم وڵاتە، لە کۆی ئەم هێرشە باسکراوانەی سەروودا ٥٠٩ هەزار و ٥٥٥ دۆلاری بەردەکەوێت.

لە کۆی ئەم لێکدانەوەیەدا ئەوکەسانەی ئەوەندە زیانە مادییەی سەرەوەیان لە جەنگی کوشتنی فەلەستینیان لە لایەن کۆماری ئیسلامییەوە بەردەکەوێت، دەکرێت هەموویان وەک ئەوانەی لە نێو هیلالی شیعە یان بەرەی خۆڕاگریدا خۆیان بەکوشتن دەدەن بە ڕەزمەندە بژمێردرێن و دەکرێت بڵێن دەسەڵاتی ئێرانیش بە بەردەوامی خەریکی کاروباری پێوەندیدار بە ڕەزمەندەگانە.

لە کۆتاییدا باشە بیر خوێنەری بەڕێز بهێنینەوە، بیر لە شتی خراپ مەکەنەوە. دوو زمانی کوردی و فارسی جودان و لە زمانی فارسیدا پاشگری "گان" تەنیا نیشانەی کۆیە.

KURDISTAN

Publishing by Democratic Party of Iranian Kurdistan

NO:880 6 October 2024

ناونیشانی ڕۆژنامەی «کوردستان» و ماڵپەڕی ناوەندیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران لە تۆڕی جیهانیی ئینتێرنێتدا:

www.kurdistanmedia.com
info@kurdistanmedia.com
www.kurdch.tv: Yahsat 1A @ 52.5° East MHz 12594
polarization: Vertical -27500 FEc : 2/3
Radiodk59@gmail.com

ئیمەیلی ڕۆژنامەی کوردستان:
info@kurdistanmedia.com

ئیمەیلی تەشکیلاتی نهێنی:
Tashkilat.kdp92@gmail.com

هەنار لە ئەدەبیاتی باوەڕیی کوردانی زاگرۆسدا

سارۆ خوسرەوی

هەر لە دێرزەمانەوە، هەنار لە زەنجیرە چیاکانی زاگرۆس، وەک میوەیەکی تامخۆش و هێمایەکی پیرۆز لەنێو ئایین و ئەفسانە کۆنەکاندا باسی لێوە کراوە. ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ پەیوەندیی مرۆڤی کورد لەگەڵ ژینگە و سروشت و خۆشەویستیی لەڕادەبەدەریان بۆ دارودرەخت.

هەنار، لەبەر جوانی و زۆریی دانەکانی، لە کولتووری زاگرۆسدا، بە میوەیەکی پڕبەرەکەت ناوی ڕۆیشتوە. دەگێڕنەوە لە کولتووری کۆنی کوردەواریدا، هەرکات کۆرپەیەک هاتۆتە دنیا، بۆ ئەوەی هاڵ (دێوی کۆرپەکوژ) نەیبا، بۆ ماوەی چل ڕۆژ لە بەردەم ئەو ماڵە تەلیسمێکیان لە دارهەنار هەڵواسیوە.

بەو جۆرەی کولتوورناسانی کورد باسیان لێوە کردوە، زەمانی زوو لەکاتی شایی و زەماوەندا، ئەم میوەیە لەلایەن زاواوە پێشکەش بە بووک کراوە، بۆ ئەوەی ئەو بووکە لە پرۆسەی ژیانی هاوسەرییدا وجاخ کوێر نەبێت و ببێتە خاوەن مناڵ، کە دیارە هەنار لێرەدا بە هێمای زاوزێ و بەرەکەت و بەردەوامیی ژیان لێکدانەوەی بۆ کراوە. تەنانەت کاتی خۆی لە کوردەواریدا زۆر مناڵ کە لەدایک دەبوون، ناوی هاوشێوەی هەناریان لێ نراوە، وەک،

« هەنار، هەنارە، نار، گوڵنار و نارێ». هەروەها ناوی زۆرێک لە شار و شارۆچکە و گوندەکانی کوردستان لە هەنارەوە وەرگیراوە، لەوانە "هەنارە، ئەنارکی لە شاری ئیلام، ئەنار لە سەرحەد و باخەهەنارە لە گەرمیان."

لە تاتەقوڕینەکانی سۆمەریشدا، وێنە و شوێنەواری هەنار بەرچاو کەوتوە، کە وەک پیرۆزی و داری ژیان بینراوە.

هەروەها بەگوێرەی ئەفسانە یۆنانییەکان، ئافرۆدیتی خواوەندی ئەوین، دارەهەناری بە دەستی خۆی لەنێو دوورگەی قیبرس چاندوە و بە ڕژانی خوێنی دیونوسوس، هەنارەکە گەشەی کردووە.

یان وەک ئەوەی لە دەقە کۆنەکاندا ئاماژەی پێ کراوە، دەنکی هەنار هێمای زاوزێی ئاناهیتایە. گوڵەهەنار هێمای ئاگردانە. زەردەشتییەکان لە کاتی ڕێوڕەسمە ئایینییەکانیان چڵە هەنارێک بە دەستەوە دەگرن و لەناو ئاتەشگە و مەزارگەکانیشیان داری هەنار دەچێنن.

لە شەوی چلەدا، کە درێژترین شەوی ساڵە و بە شەوی لەدایکبوونی خۆر ناوی دەرکردوە، کوردانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، خوانەکانیان بە هەنار دەرازێننەوە و پێیان وایە، ڕەنگی سووری هەنار هێمایە بۆ خۆر و گەرما و نیشانەی بەڕێوەبوونی بەهار و ژیانێکی نوێیە.

لە فەرهەنگی ناوچەکانی هەورامان، هەنار لە ڕەگەزی مێیە. بە پێی باوەڕی خەڵکەکە، سووری ڕەنگی هەنار دەگەڕێننەوە بۆ خوداوەندیی میترا و هێمای پیرۆزیی ئاگر لە ئاتەشگە کۆنەکانی هەوراماندا. واتە، هەنار لە کولتوور و ئەفسانەی زۆربەی وڵاتاندا، هێمای زاوزێ و بەرەکەت و ئەویندارییە.

لە ئایینی میترا و کولتووری زاگرۆسدا، تاجی سەری پادشاکان لە گوڵی هەنارەوە وەرگیراوە و تا ئەورۆش وەک خۆی ماوەتەوە، ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ ئەو ڕیشە کۆنەی کە لە میزۆپۆتامیادا هەیە.

هەنار، لەبەر خۆشی و جوانی و گرینگیی لە کولتوور و ئەفسانەکاندا، زۆرتر لە هەر میوەیەکی تر لە کاتی گردبوونەوەی کوردان لە ناوچەکانی هەورامان و دەڤەری گۆران لە کرماشان، وەک شەوچەرە ئامادە دەکرێت.

ئێستاش بەشێک لە دانیشتوانی ئیلام و لوڕستان وەک نەریتکی دێرینە لە ڕۆژی جەژنی نەورۆز، چەند هەنارێک دەخەنە نێو کاسەیەکی پڕ لە ئاو و وەک هێمای بەرەکەت و ڕووناکی لە بەردەم ماڵەکانیان دایدەنێن.

لە ڕووی ئایینییەوە، هەنار لە ئایینی یاریدا میوەیەکی تاڕادەیەک تایبەتە و بە هێمای پیرۆزی، یەکبوون و هەرمان چاوی لێ دەکەن. پیرۆزی ئەم میوەیە لە جەژنی سێ ڕۆژەی خاوەنکار یان جەژنی پادشایی یارساندا بە ڕوونی دەبینرێت. هەنار لە دەستپێک تا کۆتایی جەژنی خاوەنکار لە جەم و خەمخانەکانی یارسان وەک نیاز دوعای لەسەر دەخوێندرێت و لە نێوان جەمنشینان دابەش دەکرێت. هەموو یارسانییەک کە بەشە هەناری خۆی وەردەگرێت، لە پێشدا ماچی دەکات و پاشان دەیخوات. جگە لەوە، لای یارسانییەکان گونجاو نییە لە جەمدا هەنار لە نیوەڕاستڕا لەت بکرێت، بەڵکوو دەبێ بە شێوەیەک لەت بکرێت، دانەکانی کە نیشانەی بەرەکەت و یەکبوونە، زیانیان پێ نەگات. تەنانەت هەر لەبەر ئەم هۆکارە، زۆرجار یارسانییەکان لەباتی چەقۆ بە دەست هەنار لەت دەکەن.

لە ئەدەبیات و فەلسەفەی باوەڕیی یارساندا، هەنار چەتری یەکبوونە، وەک ئەوەی کە سەدان دانەی هەنار لەناو پێستێکدا یەکیان گرتوە. لەنێوان هەر ڕیزە هەنارێک پەردەیەکی سپی و ناسک هەیە کە ئەو پەردەیە سنووری نێوان چین و توێژەکانی کۆمەڵگە دیاری دەکات، بەڵام لە گەوهەردا هەر هەموویان بەرهەمی یەک دارن و لە یەک سەرچاوە ئاویان خواردوەتەوە. ئەم بیرۆکەیە دیارە لە فەلسەفەی مرۆڤمەداریی ئایینی یاریدا ڕەنگی داوەتەوە.

هەروەها لە یارساندا، پیرۆزیی هەنار ڕیوایەتێکی ئەفسانەیی هەیە کە ئەویش پەیوەندی بە لەدایکبوونی "باوەیادگار"، یەکێک لە ڕێبەرانی یارسانەوە هەیە، کە گوایە "دادە سارا" پاکیزە کچی پیر میکائیل، لە ڕێگای خواردنی دەنکە هەنارێک لە جەمی یارساندا، دووگیان بووە و دوایی باوەیادگاری هێناوەتە دنیاوە. دیارە ئەمە تەنیا ئەفسانەیەکە لە ئەدەبیاتی باوەڕیی یارساندا، ئەوەش دەگەڕێتەوە بۆ هێمای پیرۆزیی هەنار لەگەڵ دۆنادوونبوونی مرۆڤ بە ڕووەک. مەبەست لەم ئەفسانەیە ئەوەیە کە مرۆڤ سروشت بە بەشێک لە خۆی بزانێت و ڕێزی لێ بگرێت.

لە چیرۆکی ئەفسانەیی (دەنکە هەنارە) دا ئەم میوەیە وەک هێمای زاوزێ و ڕەمزی خۆشەویستی نیشان دەدرێت. ئەم چیرۆکە زار بە زار لە باوانمانەوە پێمان گەیشتوە و پڕە لە ڕاز و نهێنی و ئەوینی مرۆڤی کورد بۆ دار هەنار و ژینگەدۆستیی مرۆڤ لەگەڵ ڕووەک و درەخت.

لە چیرۆکی ئەفسانەیی دەنکەهەناردا هاتووە: "کچێکی تەلیسمکراو لەناو هەنارێکدا دەژی. شازادەیەک کاتی ڕنینەوەی هەنار،

دەیەوێ یەکێک لە هەنارەکان بشکێنێ، کە دەنگی کیژۆڵەیەک دەبیستێ. کیژۆڵە لەناو هەنارەکە دێتە دەر و هێدی هێدی گەورە دەبێ. لەگەڵ گەورە بوونی کیژۆڵە، شازادە عاشقی دەبێ.

دەنکە هەنارەکە گەورە دەبێ، بەڵام ڕووتە و شازادە دەچێ پۆشاکی بۆ بێنێ تا بتوانێ لەگەڵ خۆی بیباتەوە. شازادە ماڵاوایی لێ دەکات و بەرەو کۆشک دەکەوێتە ڕێ. کچە لەپاڵ دار هەنارەکە چاوەڕوانی گەڕانەوەی شازادە دەکات، کە لەلایەن دێوێکی ڕەشەوە دووبارە تەلیسم دەکرێ.

دێوەڕەش ملوانکەیەکی دەنکە هەنارەکە لە مل دەکا و چاوەڕوانی شازادە دەکات. شازادە دوای گەڕانەوەی بۆ لای دار هەنارەکە، لە تەشک و قۆرەی دێوەڕەش دەحەپەسێ، بەڵام دێوەڕەش دەڵێت: ئەوە چاوەڕوانیی زۆر وای لێ کردووم و ئەگەر لەنێو کۆشک خۆم بشۆم، جوانییەکەی جارانم بۆ دەگەڕێتەوە.

شازادە دوای گەڕانەوەی بۆ کۆشک، لە دێوەڕەش بە گومان دەبێ و بۆ گەیشتن بە عەشقی ڕاستەقینە و دۆزینەوەی دەنکە هەنارەکە، چڵە هەنارێک لەنێو حەوشی کۆشک دەچێنێ و دواجار دەنکە هەنارەکە دەبێتە کۆترێک و خۆی دەگەیەنێتە لای شازادە."

لەبارەی دۆنادۆنبوونی مرۆڤ لەگەڵ دار و درەخت، ڕیوایەت و چیرۆکی پڕ لە ڕاز و ڕەمز هەن لە دنیا. وەک ئەوەی کە لە ئاوێستادا هاتووە، یەکەمین ژن و پیاو، واتا مەشی و مەشیانە، لەناو پەلکی ڕێواسێکەوە هاتوونەتە دنیا. جیا لە کورد، خەڵکی دیکە هەن کە پێیان وایە، یەکەمین مرۆڤ لە ڕووەکەوە هاتووەتە دنیا، بۆ نموونە خەڵکی مالیزیا پێیان وایە، یەکەمین مرۆڤ لەنێو درەختی بامبۆوە هاتووەتە دنیا

جێگای باسە، هەتا ئێستا بەشێکی زۆر لە کوردانی ناوچەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان، بە تایبەت هەورامی و یارسانییەکان، کە باوەڕیان بە کولتووری کۆنی زاگرۆس و ئایینە کوردییەکان ماوە، ساڵانە و لە وەرزی پاییزدا، جەژنی هەنار بەڕێوە دەبەن.

ساڵانە فستیڤاڵی هەنار لە زۆربەی ناوچەکانی هەورامان وەک ڕێوڕەسمی شوکرانەبێژی بەڕێوە دەچێت. ئەم نەریتە لە نمایشکردن و فرۆشتنی هەنار، ئەوە دەردەخات کە ئەم میوەیە لە کولتووری خەڵکی ئەم ناوچانە لە ڕووی باوەڕییەوە، خاوەن گرینگی تایبەت بە خۆی بووە

لە ڕووی زانستییشەوە، هەنار یەکێکە لەو میوانەی کە برێکی زۆر ماددەی ئاسنی هەیە و دەبێتە هۆی فرەبوونی ڕێژەی خوێن لە جەستەدا

***

سەرچاوەکان:

- هەنار، میوەی پیرۆزی ئایینە دێرینەکانی کوردستان- عەزیز موڕادی
- هەنار میوە پیرۆزەکەی کوردستان- جان دۆست، وەرگێڕانی لە ئینگلیزیەوە: موسلیم ڕەسوڵ عەبدوڵڵا
- پێگەی میوەی هەنار لە ئەفسانە و باوەڕی کوردیدا- هەردی دولبەر
- کتاب « ناردانه، انار» - نوشتەی حسین نقدی

"قاسملوو، ئاوێنەیەک لە هزری بەرهەتاو" چاپ و بڵاو بۆوە

«قاسملوو، ئاوێنەیەک لە هزری بەرهەتاو» نوێترین کتێبی چاپەمەنیی حیزبی دێموکراتی کوردستانی ئێران چاپ و بڵاو بۆوە. نوێترین بەرهەمی چاپکراوی چاپەمەنیی حیزبی دێموکرات بەبۆنەی ٣٥ ساڵەی تێرۆری د. قاسملوو چاپ و بڵاو بۆتەوە.

عەلی بداغی، بەرپرسی چاپەمەنیی حیزبی دێموکرات لە لێدوانێکدا بۆ کوردستان‌میدیا لەبارەی نێوەرۆکی کتێبی «قاسملوو، ئاوێنەیەک لە هزری بەرهەتاو» ڕایگەیاند: «ئەم کتێبە ٤٣٢ لاپەڕەیە و چەند توێژینەوە و باسی ئاکادمیک، کۆمەڵێک وتاری فرەڕەهەند لەسەر لایەنە جۆراوجۆرەکانی کەسایەتیی د. قاسملوو، و زنجیرەیەک وتار و وتووێژی پێشتر بڵاونەکراوە یان کەمتر بیندراوەکانی د. قاسملووی لەخۆ گرتووە. هەروەها «نرخی نەوت و خوێن»، بەڵگەنامەی باسێکی درێژی پارلمانی ئوتریش لەسەر پەروەندەی تێرۆری د. قاسملوو و کۆمەڵێک نووسین و دێکیۆمێنتاریی دیکە نێوئاخنی ئەم کتێبە پێک دێنن.»

«قاسملوو، ئاوێنەیەک لە هزری بەرهەتاو» پێنجەمین کتێبە چاپەمەنیی حیزبی دێموکراتە کە لە ماوەی بزووتنەوەی ژینادا چاپی کردوون. «١٠٠ ڕۆژەی شۆڕشی ژینا»، «شەرەفکەندی، شکۆی شۆڕشگێڕی»، «لەژێر ساباتی قاسملوو» و «جانیان کاخ فیروزە» ناونیشانی ئەو چەند پەرتووکەی دیکەی چاپەمەنیی حیزبی دێموکراتن کە لە دوو ساڵی ڕابردوودا چاپ و بڵاو بوونەتەوە.

بەر لە ماڵاوایی

کێ ئامادە بێ ئەو دەیباتەوە

ئەلبورز ڕووینتەن

دۆخی ئێستای شەڕ و ئاڵۆزی لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست بە جورێک گەرم و لە ناکاو لە گۆڕاندایە، کە زۆربەی چاودێران فریای پێشبینی یا شرۆڤەی ڕووداوەکان ناکەون. لە لایەکی دیکەوە زیاتر ئەگەر وەک کورد بڕوانینە دۆخەکە و بە دوای ئەوەدا بگەڕێن کە کوردی بێبەشکراو لە ئازادی چی بە سەر دێ، وێڕای گرینگی لە ڕادەبەدەری دۆخی شەڕ و ئاڵۆزی ناوچە و سیاسەتی وڵاتانی زلهێز و ناوچەیی دەبێ بگەڕێینەوە بۆ نێوخۆ واتە ئەوەی لە کۆتاییدا یەکلاکەرەوە دەبێ کورد بۆ خۆیەتی. بۆچی؟

لانیکەم لە سەد ساڵی ڕابردوو لە کاتێکدا گۆڕانکارییەکان لە ڕۆژهەڵاتی نێوەڕاست چارەنووسی وڵاتان و نەتەوەکانی ناوچەی دیار دەکرد ئێمە نەمانتوانیوە وەک پێویست کەڵکی لێ وەرگرین. دوای داڕووخانی ئیمپراتۆریی عوسمانی و شەڕی جیهانیی یەکەم کە لە ناوچە وڵاتی نوێ بە خەتکێش لە سەر نەخشە دیاری دەکران و پاشایان لە شوێنی دیکە بۆ دەهێنا، ئێمە خاوەن ستراتیژییەکی نەتەوەیی یەکپارچەی دیاریکراو نەبووین. هەروەک لە لێدوانێکی باڵوێزی ئینگلستان لە کوردستان کە لەم دواییەدا بڵاو بۆوە هۆکارەکەی بۆ ئەوە گەڕاندەوە کە کوردەکان دژی یەکتر بوون. لە کاتێکدا ئیمپراتۆریی عوسمانی بەرەو نەمانی یەکجاری دەچوو، ئەوە بەشێکی کوردەکان بوون پشتیوانی دروست بوونی تورکیەی ئێستایان کرد کە لە سەد ساڵەی ڕابردوودا چیان بە سەر کورد هێناوە ئەوە لە هەموو لایەک ڕوون و ئاشکرایە.

یان لە کاتێکدا ڕەزای دامەزرێنەری ئێرانی شوێنیستی دەیهەویست بە دەسەڵات بگات لە نێودەستی کوردان بە ڕێزەوە ڕزگاری بوو، و دیتمان کە دواتر چۆن وەڵامی ئەو ڕزگارییەی دایەوە. لە کاتی شەڕی جیهانیی دوویەمیش کە بە لێهاتوویی و زانای پێشەوا توانیمان کۆمارێک بۆ کوردان دابمەزرێ دیسان لە دوای کۆتایی شەڕدا هەر کورد نەیتوانی یەکگرتووانە بەرگری لە کۆمار بکات و یەکێک لە لاوازترین پاشاکانی دونیا بناغەی دەسەڵاتی نوێی داڕێشت. یان کاتی شۆڕشی گەلانی ئێران سەر کەوت، بە سەدان هەزار کورد بۆ مافی خۆیان داوای زۆر سادەیان دەکرد، لە بەرانبەردا کۆماری ئیسلامی بە ناوی دانوستاندنەوە کاتی دەکڕی تا بەهێز بوو و ئەو جار چەکمەیان دەرنەهێنان هەتا بتوانن هێزی ڕزگاریخواز لە شار و دێیەکان دەربکەن.

نموونەی ڕاپەرینی باشووری کوردستان و هەروەها دوای ڕووخانی ڕێژیمی سەدامیش نموونەی باشن کە چۆن کوردەکان بوونە بڕبڕەی پشتی زیندووکردنەوەی ئەو دەوڵەتانەی دواتر هێرشیان دەکردە سەر کورد.

لە کاتی ڕوودانی ئەگەری جیاواز لە داهاتووشدا جا ئەو ئەگەرە هەرچی بێ وێڕای گرینگیی ئاراستەی ڕووداوەکان دۆخی ئێمە زیادتر بە خۆمانەوە گرینگە، کە ئایا ئێمە چەند ئامادەی دۆخی نوێین، ئایا پلان و ستراتیژی و بەرنامەی جێبەجێکاری پێویست لە ئەگەری جیاوازدا دانراوە یا ئەو وتەی کارڵ مارکس کە مێژوو دوپات دەبێتەوە بە سەر کورددا دێت.

ئەوەی کۆماری ئیسلامی بەرەو لاوازی و زیاتر و کۆتایی دەڕوات گومانی تێدا نییە، بەڵام بۆ دوای کۆماری ئیسلامی چی دەبێت بەو دۆخەی ئێستا هەیە کێبەرکێیەکی زۆر بۆ گەیشتن بە دەسەڵات دروست دەبێت دەبیندرێت. لە کاتی ئەو کێبەرکێیەدا ئەو هێزە دەتوانێ سەرکەوتن بە دەست بێنێ کە زۆرترین ئامادەی هەبێ و بتوانێ لە هەموو دەرفەت و پوتانسیلەکان وەرگرێ.

بە کورتی و کوردی ئەوەی زیاتر ئامادە بێ دەیباتەوە.